

**НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ДВНЗ «УНІВЕРСИТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ ОСВІТИ»
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ІНСТИТУТ МЕНЕДЖМЕНТУ ТА ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ ПРОЕКТАМИ ТА ЗАГАЛЬНОФАХОВИХ ДИСЦИПЛІН
SLOVENSKÁ POĽNOHOSPODÁRSKA UNIVERZITA V NITRE
FACULTA ECONOMIKY A MANAŽMENTU
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІНЖЕНЕРНИЙ ІНСТИТУТ
КАФЕДРА ФІНАНСІВ, БАНКІВСЬКОЇ СПРАВИ ТА СТРАХУВАННЯ
ЛЬВІВСЬКА АКАДЕМІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО АВІАЦІЙНОГО УНІВЕРСИТЕТУ
ФАКУЛЬТЕТ МЕНЕДЖМЕНТУ
КАФЕДРА МЕНЕДЖМЕНТУ, ЕКОНОМІКИ, ПРАВА ТА ТУРИЗМУ**

МАТЕРІАЛИ

**II МІЖНАРОДНОГО НАУКОВО-ПРАКТИЧНОГО СЕМІНАРУ
«ЕКОНОМІЧНІ, СОЦІАЛЬНІ ТА ІНФОРМАЦІЙНІ АСПЕКТИ
ЄВРОПЕЙСЬКИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ»**

18-20 березня 2019 р.

**Київ – Запоріжжя (Україна)
Нітра (Словацька Республіка)
2019**

NATIONAL ACADEMY OF EDUCATIONAL SCIENCES OF UKRAINE
SHEI «UNIVERSITY OF EDUCATIONAL MANAGEMENT»
EDUCATIONAL AND SCIENTIFIC INSTITUTE OF MANAGEMENT AND PSYCHOLOGY
DEPARTMENT OF PROJECT MANAGEMENT AND GENERAL PROFESSIONAL DISCIPLINES
SLOVAK UNIVERSITY OF AGRICULTURE IN NITRA
FACULTY OF ECONOMICS AND MANAGEMENT
ZAPORIZHZHIA NATIONAL UNIVERSITY
ENGINEERING INSTITUTE
DEPARTMENT OF FINANCE, BANKING AND INSURANCE
FLIGHT ACADEMY OF NATIONAL AVIATION UNIVERSITY
FACULTY OF MANAGEMENT
DEPARTMENT OF MANAGEMENT, ECONOMICS, LAW AND TOURISM

ABSTRACTS

II INTERNATIONAL SCIENTIFIC-PRACTICAL SEMINAR «ECONOMIC, SOCIAL AND INFORMATIONAL ASPECTS OF EUROPEAN INTEGRATION PROCESSES»

18-20 March, 2019

**Kyiv – Zaporizhzhia(Ukraine)
Nitra (Slovak Republic)
2019**

УДК 373/.378.013:316.422](082)(0.034.44)

**Збірник затверджено рішенням вченої ради
Навчально-наукового інституту менеджменту та психології
ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»**

Протокол № 3 від 11.04.2019 року

**Організатор семінару:
ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»
Навчально-науковий інститут менеджменту та психології
Slovenská Poľnohospodárska Univerzita V Nitre
Faculta Ekonomiky A Manažmentu
Запорізький Національний Університет
Інженерний Інститут
Кафедра фінансів, банківської справи та страхування**

Збірник містить матеріали за такими тематичними напрямками:

- ♣ Публічне управління та адміністрування;
- ♣ Економіка;
- ♣ Менеджмент;
- ♣ Педагогіка, спеціальна освіта;
- ♣ Психологія;
- ♣ Соціальні комунікації.

II Міжнародний науково-практичний семінар «Економічні, соціальні та інформаційні аспекти європейських інтеграційних процесів»: Матеріали II Міжнародного науково-практичного семінару «Економічні, соціальні та інформаційні аспекти європейських інтеграційних процесів», 18-20 березня 2019 р. – К.: Навчально-науковий інститут менеджменту та психології ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2019. – електрон. опт. диск. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://umo.edu.ua/materiali-konferencij-nimp>

Матеріали подано в авторській редакції
Висловлені у виданні думки належать виключно авторам Автори
опублікованих матеріалів несуть повну відповідальність за підбір і
точність наведених фактів, цитат, статистичних даних та інших відомостей

ЗМІСТ

<i>Алейнікова Олена Володимирівна</i> Політика децентралізації влади в Україні: проблеми та ризики	7
<i>Бережна Олена Миколаївна</i> Сучасні підходи до визначення структури економічної безпеки підприємства	16
<i>Борисенко Тамара Миколаївна</i> Зарубіжний досвід регулювання банкрутства	20
<i>Бурлаєнко Тетяна Іванівна</i> Формування управлінської еліти: виклики сьогодення	25
<i>Гамбург Інна Аркадійівна</i> Правова регламентація податкових пільг як засобу регулювання економіки в Україні	29
<i>Капітаненко Наталія Петрівна</i> Правовий режим комерційної таємниці підприємства: євроінтеграційний вимір	32
<i>Кароль Світлана Анатоліївна</i> Сучасні тенденції та шляхи розвитку фінансового ринку	37
<i>Крайнік Олена Миколаївна</i> Напрями підвищення кадрового потенціалу промислового підприємства в умовах кризи	41
<i>Куртєва Ірина Сергіївна</i> Сучасні підходи до визначення етапів розвитку логістики	45
<i>Куруоглу Кристина Олександрівна</i> Тенденції страхового ринку та шляхи покращення його динаміки	49
<i>Makushynska Ganna</i> Tozsamość w warunkach europejskiej integracji	52
<i>Метеленко Наталя Георгіївна</i> Практика менеджменту промислового підприємства	55
<i>Мороз Олег Семенович</i> Економічні аспекти європейських інтеграційних процесів	60

Попова Вікторія, Тарасова Тетяна

Виховання толерантності студентів як один із механізмів удосконалення системи управління проектами 65

Потайчук Ірина Володимирівна

Психологічно-правовий аспект дотримання таємниці сповіді 69

Radziwiłł Irina, Budurov Basil

Ocena poziomu efektywności finansowania szkolnictwa wyższego Ukrainy 73

Сергієнко Тетяна Іванівна

Механізми протидії політичним конфліктам в сучасних умовах 78

Сіліна Ірина Вадимівна, Мойсєєнко Анна Сергіївна

Зміцнення податкової спроможності місцевого самоврядування в умовах децентралізації 82

Ситник Оксана Юріївна

Особливості освітніх міграційних процесів в умовах глобалізації 87

Смутчак Зінаїда Василівна

Міграція трудових ресурсів потенціалу: гендерний аспект 92

Тєрєхова Дар'я Миколаївна

Причини виникнення та наслідки бюджетного дефіциту 97

Ткаченко Єлизавета Юріївна

Сучасні підходи до розвитку питань «зеленої» логістики в Україні 101

Фабріцій Марина Володимирівна

Державне інвестиційне кредитування фізичних та юридичних осіб 105

Фатюха Вікторія Володимирівна

Монетарна політика нбу на сучасному етапі 112

Хацер Максим Володимирович

Ключові проблеми встановлення стратегічних векторів розвитку економічної системи України в умовах прискорення процесів євроінтеграції країни 117

Хацер Максим Володимирович, Лиходід Юлія Анатоліївна

Ключові проблеми розвитку агропромислового комплексу України в умовах посткризового розвитку національної економіки 121

Хорошун Артем Вадимович

Теоретичні аспекти управління фінансово–економічним станом підприємства 124

Шапуров Олександр Олександрович

Публічне інвестування сучасної економіки: краудфандинг та його теоретичні аспекти 128

Щетиніна Ганна Андріївна

Особливості управління ліквідністю комерційного банку в умовах нестабільного середовища 132

Юрков Анатолій

Формування готовності майбутніх військових психологів до психологічного забезпечення професійної діяльності особового складу збройних сил України 136

Яришко Олена Володимирівна

Лізинг в Україні та Польщі: перспективи та проблеми 140

Алейнікова Олена Володимирівна,
директор Навчально-наукового інституту
менеджменту та психології ДВНЗ
«Університет менеджменту освіти», доктор
наук з державного управління, професор,
м. Київ (Україна)

ПОЛІТИКА ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ ВЛАДИ В УКРАЇНІ: ПРОБЛЕМИ ТА РИЗИКИ

Децентралізація в Україні – чи є ця реформа реально дієвою в арсеналі уряду? Думки різняться. З одного боку – значні фінанси на місця таки передали і громади почуваються впевнено. З іншого – земля і досі залишається «міражем» для ОТГ. За це сказати потрібно парламенту, який провалив три земельні законопроекти. 1 квітня виповниться вже 5 років з моменту запуску цієї реформи. Де-юре, головним по децентралізації в КМУ є глава уряду. Втім левову частку практичної роботи здійснює галузевий віце-прем'єр, який і виконує всю поточну роботу, веде перемовини з Євросоюзом, готує законопроекти.

Щоб надати відповідь на поставлене запитання потрібно дивитися на те, як децентралізація проводилася в інших країнах: яким був шлях та **терміни її впровадження**. Швеція витратила на це **20 років**, Польща – **12 років**, Україна рухається майже **5 років** з моменту ухвалення **Концепції реформування місцевого самоврядування**. Тепер щодо оцінок. Дуже важливі «маркери» від європейських колег (Ради Європи, Конгресу місцевих та регіональних влад, ОЕСР). Вони оцінюють реформу дуже успішно, адже, окрім об'єднання громад, вони бачать роботу в секторальній децентралізації.

Змінюється система менеджменту в ОТГ. У об'єднаних громад такі самі повноваження, як у місцевої влади Києва. Вони мають **голову, виконком, свою раду, прямі бюджетні відносини із центральним бюджетом** (не тільки за власними надходженнями, держсубвенціями, а ще й за делегованими повноваженнями, як-от медична й освітня субвенції). Раніше тільки міста обласного значення мали такі команди менеджерів, а тепер ОТГ мають

аналогічні. Завдяки децентралізації, зокрема, наразі ментально змінюється **система менеджменту в Україні.**

Децентралізацію влади справедливо називають однією з найуспішніших реформ в Україні за період з 2014 року. Основою успіху стали **чіткість намірів, проголошених владою, та зацікавленість з боку громад в отриманні більших повноважень, ресурсів та спроможності реалізовувати власні ініціативи самоврядного розвитку. Зміна системи управління територіями, децентралізація у сферах медицини, освіти демонструють значні темпи та головне – реальні позитивні зрушення.**

Наразі для реформи децентралізації наступає принципово новий етап. Поставлено практичне завдання провести чергові загальні вибори до органів місцевого самоврядування у жовтні 2020 року у новій адміністративно-територіальній структурі. Це означає, що **100 – відсоткове покриття території об'єднаними громадами має завершитися навесні 2020 року, тобто приблизно за півтора року. Враховуючи, що у попередні чотири роки відбулося об'єднання 3,9 тисяч із загальних 10,9 тисяч громад, а 64 % громад залишаються необ'єднаними, необхідне різке прискорення впровадження реформи децентралізації.**

Як показав світовий досвід, значний ефект для розвитку економіки регіону та країни в цілому має успішна реалізація проектів територіального розвитку, які здійснюються та втілюються територіальними громадами.

Як відзначають експерти ОЕСР, дієздатність громад базується як на матеріальних, так і на нематеріальних активах. Перші включають в себе послуги, інфраструктуру, природні ресурси та культурні надбання. Другі – місцеві навички, згуртованість, здатність до дії, адаптивність та відкритість для інших.

Реалізація форсованої децентралізації на основі застосування адміністративного ресурсу не принесе успіху – його забезпечить лише інклюзивний процес, що спиратиметься на вмотивовану участь громад, і

насамперед – їх економічно активного населення та, зокрема, представників бізнес-середовища.

Децентралізація як системний процес має власні чинники успішності, які можна чітко означити. **Успіх обумовлений синтетичним характером децентралізації, оскільки вона проводиться одночасно у сфері управління, у сфері фінансів та у сфері надання послуг громадянам.**

Прогрес у формуванні спроможних територіальних громад став можливим завдяки суспільному запиту на децентралізацію влади та політичній волі ключових суб'єктів змінити «правила гри». Результативність цього процесу стала наслідком синергії зусиль громадян та органів публічної влади, у тому числі за організаційної та фінансової підтримки міжнародних партнерів України.

Основні принципи та алгоритм імплементації реформи визначено Концепцією реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні (2014 р.), Планом заходів щодо її реалізації та комплексом законодавчих новацій.

Отже, синтетичний характер реформи децентралізації, а також її продуманість і послідовність є першими двома ключовими чинниками успіху, які вже спрацювали належним чином для сотень об'єднаних громад з різних регіонів країни.

Третім чинником успішності децентралізації є **створення організаційних та інституційних можливостей для ефективного використання доступних громаді ресурсів.** Відчутні позитивні зрушення за цим напрямком стосуються наразі насамперед **використання коштів місцевих бюджетів (як з власних джерел надходжень, так і отриманих з державного бюджету трансфертів) та спеціальних субвенцій і проектних коштів з державного бюджету.** Значно повільніше йде набуття вмінь налагоджувати ефективне функціонування місцевої економіки, які створює матеріальний базис існування громади. Децентралізація спроможна надати потужний позитивний імпульс для

розвитку цієї економіки, формуючи з громад ефективних суб'єктів господарювання. Проте саме від новообраної місцевої влади залежить, наскільки вдало вона зможе використати отриманий потенціал розвитку для вирішення повсякденних питань життя громади, ефективного використання отриманого ресурсу, формування стратегічної спрямованості розвитку громади.

Про показові практичні результати децентралізації свідчать зростання кількості ОТГ та розширення функціональних можливостей нових територіальних громад. **Станом на листопад 2018 р. в Україні створено 874 ОТГ, які визнані урядом спроможними.** Серед зазначених ОТГ налічується 21 громада, що очікує на рішення Центральної виборчої комісії призначити на їх територіях перші місцеві вибори, та 123 громади, які отримали таке рішення ЦВК та готуються до своїх перших виборів 23 грудня 2018 року.

Процес формування ОТГ можна назвати динамічним: **станом на 2015 р. в Україні було сформовано 159 ОТГ; станом на 2016 р. – 366; станом на 2017 р. – 665;** а станом на 2018 р. – вже 874 об'єднаних громади. Сьогодні територія сформованих спроможних громад відповідає більш ніж третині загальної площі України.

Завдяки фінансовій децентралізації, ОТГ збільшують надходження до місцевих бюджетів та переходять до прямих відносин із Державним бюджетом.

Законодавче підґрунтя для формування спроможних територіальних громад було закладено вже на першому етапі реформи. Йдеться насамперед про Закон України «Про добровільне об'єднання територіальних громад» (2015 р.), який визначає принципи, умови та порядок формування спроможних територіальних громад. У 2018 р. було ухвалено Закон щодо добровільного приєднання територіальних громад до міст обласного значення, який не передбачає перевиборів місцевих рад у відповідних обласних центрах. Офіційна Методика формування спроможних територіальних громад (2015 р.) визначила критерії спроможності громад, а також алгоритм розробки перспективних планів об'єднання та розвитку територіальних громад у

масштабах областей. Такий підхід дозволяє конструювати цілісне бачення мапи спроможних громад України, формування яких має завершитися до 2020 року, відповідно до Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади (2014 р.). **Нині нараховується 1210 ОТГ у перспективних планах, затверджених Урядом, які мають об'єднати 8022 територіальні громади (431033 кв.км, або 77,2 % від загальної площі України).**

Відзначивши прогрес формування спроможних територіальних громад та секторальної децентралізації, слід сформулювати також певні проблеми, що виникають у процесі імплементації реформи та можуть стати на заваді досягненню її стратегічних цілей.

Однією з найбільших проблем правової сфери є **зволікання із впровадженням змін до Конституції, необхідних для повноцінного втілення Концепції реформування місцевого самоврядування.** Такі зміни, зокрема, мають передбачати зміну адміністративно-територіального устрою, надання органам місцевого самоврядування ширших повноважень, уточнення обов'язків державних адміністрацій (префектур).

Слабкою залишається координація дій між учасниками процесу децентралізації на рівні громад, регіонів, центральними і субнаціональними органами влади. Основний стратегічний документ у сфері регіональної політики – Державна стратегія регіонального розвитку до 2020 року – наразі не формує зв'язку між регіональним розвитком та децентралізацією. Не будучи консолідованим та скерованим загальнонаціональною стратегією регіонального розвитку, процес децентралізації, особливо в режимі кількісного прискорення, може утворити суттєві ризики дезорганізації та дезінтеграції економічного і соціального простору.

Бракує правового підґрунтя розподілу функцій та відповідальності у секторах, які мають багаторівневе представлення, що в умовах

секторальної децентралізації ускладнює їх оперативне управління, стратегічне планування та розвиток. Зокрема, бракує обґрунтованих стандартів гарантованого мінімуму надання послуг, процедур моніторингу та оцінки якості цього надання (певний прогрес є лише у сфері соціальних послуг). Це гальмує розширення реальної автономії громад щодо видатків при виконанні делегованих функцій.

Ефективність реалізації людського потенціалу громади обмежена зарегульованістю й негнучкістю сфери трудових відносин через застарілість чинного трудового законодавства.

Діяльність Державного фонду регіонального розвитку (ДФРР) є, беззаперечно, украй важливою для підтримки місцевого розвитку. Між тим, за даними проведеного ULEAD дослідження діяльності ДФРР у 2015-2017 рр., переважна більшість проектів, що фінансувалися фондом, стосувалися комунальної та соціальної інфраструктури. Більшість сфер, що мають прямий вплив на підвищення конкурентоспроможності регіонального бізнесу, залишилися поза увагою. Логічним негативним наслідком замкнення більшості проектів на вирішення локальних завдань є їхня вузька географічна локалізація. Територія впливу більшості проектів ДФРР (63 % від загального числа) протягом 2015-2017 рр. не перевищувала розмірів однієї громади. Всі проекти, реалізовані з коштів ДФРР на виконання планів заходів з реалізації регіональних стратегій розвитку, фактично були спрямовані на досягнення лише 17 % від загального числа завдань стратегій регіонального розвитку.

Надто проблемним залишається доступ громад до позикових ресурсів. Процедура здійснення запозичень є надто жорсткою – ними можуть користуватися міста під контролем та за дозволом вищих органів самоврядування.

Нерівність можливостей утворених ОТГ долати вищезазначені проблеми підтверджується значною географічною нерівномірністю їх утворення.

Станом на листопад 2018 р., найбільше ОТГ створено у Дніпропетровській (60), Житомирській (45), Запорізькій (43), Тернопільській (42) областях. (13) слайд – Найменша кількість ОТГ спостерігається у Закарпатській (6), Луганській (9), Київській (9) та Донецькій (10) областях. Із загальної кількості 490 районів у 18 районах 100 % території покрито ОТГ. У 143 районах від 50 до 99 % території покрито ОТГ, у 205 районах від 1 до 49 % території покрито ОТГ і у 99 районах не утворено жодної ОТГ.

Процеси усталення самоорганізації новоутворених ОТГ супроводжуються також низкою **внутрішніх ризиків та проблем**, серед яких:

- **брак відповідного кадрового наповнення, кваліфікаційних навчань, механізмів громадського контролю та антикорупційних процедур;**

- **переважання орієнтацій на поточне споживання та брак стратегічно орієнтованої пріоретизації цілей розвитку, неінклюзивність процесу стратегування;**

- **покладання на централізований бюджетний ресурс;**

- (15) - **зміцнення позицій «місцевої олігархії» та її спроби деформації конкурентного простору;**

- **труднощі комунікації з місцевим малим бізнесом;**

- **амбіції громад, які відкидають співпрацю на районному рівні;**

- **небажання заможних громад об'єднуватися з бідними.**

Проведені дослідження продемонстрували також наявність ризиків, пов'язаних з браком законодавчого затвердження рамкових вимог до установчих документів ОТГ, які гарантуватимуть оптимальний рівень демократичності, прозорості та інклюзивності місцевого самоврядування. Наслідком є надмірна різноманітність базових положень, що закладаються до установчих та регулюючих документів ОТГ та врегульовують процедури висунення ініціатив, громадської участі (залучення громадськості до обговорення, процедури загальних зборів та конференцій членів громад,

прийняття рішень, громадський контроль), питання відкритості тощо. Як наслідок, у певних ОТГ можливе «протягування» положень цих базових документів, що вихолощуватимуть принципи самоврядності та інклюзивності, на яких має базуватись процес децентралізації.

Внутрішні проблеми самоорганізації послаблюють спроможність утворених ОТГ формувати та реалізувати стратегічні орієнтири їхнього розвитку. Це стає на заваді подоланню негативного впливу системних проблем – утворюється замкнене коло, в рамках якого гальмується реалізація головних цілей децентралізації в Україні.

Логічним подальшим кроком після утворення ОТГ є утворення об'єднань національного рівня, які представляють інтереси ОТГ та систематизують їхній вплив на перебіг децентралізації, забезпечують інформаційний обмін, методичну підтримку, обмін кращими практиками.

Ефективні зміни у місцевому самоврядуванні, і навіть збільшення фінансової спроможності «лідерів» реформи поки що не стали аргументами для повсюдного й швидкого об'єднання територіальних громад. Імплементация реформи може наражатися на спротив. Як показує досвід, цей спротив виникає на декількох напрямках.

1. Варто вказати на існування **напруженості між мешканцями населених пунктів у рамках ОТГ, що може проявитися під час обговорення добровільного об'єднання, організації підвозу учнів та вчителів до навчальних закладів до інших населених пунктів тощо.**

У громадах, що зазнали невдачі у спробі об'єднатися, спротив спостерігався саме з боку мешканців. Проти об'єднання висловлювались такі аргументи: побоювання перспектив закриття бюджетних установ та підприємств і, як наслідок, втрати робочих місць; концентрація коштів в центрі громади при занепаді периферії; недовіра до центральної влади та перспективи (незворотності) реформи; страх перед новим, зневіра, нерозуміння перспектив у цілому.

2. Втілення реформи децентралізації влади у частині формування спроможних громад може загострювати конкуренцію політичних еліт. Конкуренція за інституційні та фінансові повноваження може негативно позначатися на підготовці перспективних планів.

3. Можливими є політико-правові перепони на обласному рівні, зокрема на етапах надання обласними державними адміністраціями висновків щодо відповідності Конституції та законам України рішень громад про об'єднання.

4. На рівні районів актуалізуються проблеми «дублювання» функцій органів місцевого самоврядування громад, з одного боку, та районних адміністрацій та органів місцевого самоврядування районів, з іншого.

5. Часом виникають лінії напруженості в середовищі самих нових органів місцевого самоврядування ОТГ (зокрема, між головою громади і місцевою радою, старостами тощо). Зрозуміло, що відсутність довіри до потенційних чи навіть чинних очільників громади не сприяє інклюзивності процесу об'єднання.

Отже вчасно проведені відповідні правові зміни та інформаційна політика спроможні подолати тенденції спротиву та гармонізувати процес децентралізації в Україні.

Бережна Олена Миколаївна,

старший викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування Інженерного інституту Запорізького національного університету, м. Запоріжжя (Україна)

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ СТРУКТУРИ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ПІДПРИЄМСТВА

Розкриття сутності поняття економічної безпеки підприємства неможливе без виокремлення у її складі певного набору функціональних складових. В науковій літературі зустрічається багато різних підходів до структури економічної безпеки. Метою дослідження є виявлення найбільш змістовних із них.

Так, С. Покропивний разом з колективом авторів зазначає, що у структурі економічної безпеки підприємства можна виділити фінансову, інтелектуальну, кадрову, техніко-технологічну, політико-правову, інформаційну, екологічну та силову складові [1, с. 468].

Професор С. Ілляшенко, окрім вищезазначених, називає ще ринкову та інтерфейсну складові [2, с. 13 – 14].

Н. Пойда-Носик наголошує, що центральним елементом в сукупності всіх функціональних складових економічної безпеки підприємства, що контактує з іншими елементами за допомогою певної системи зв'язків, виступає фінансова безпека. На думку автора, ресурсною базою системи економічної безпеки виступають техніко-технологічна, кадрова, інформаційна та корпоративна складові. При цьому корпоративна складова тісно пов'язана з політико-правовою, а екологічна – з техніко-технологічною. Зміни корпоративної та інтерфейсної складових позначаються на ринковій безпеці підприємства. У кожній площині поєднання різних видів безпеки підприємства та кожному векторі окремих складових автор пропонує розглядати також інноваційну, силову, збутову безпеку та ін. [3, с. 308 – 309].

І. Манцуров та О. Нусінова запропонували власну структуру складових економічної безпеки, що побудована на основі багаторівневої ієрархічної системи загроз економічній безпеці підприємства. На думку науковців, економічна безпека підприємства складається з таких компонентів, як: 1) економічна безпека діяльності підприємства; 2) репутаційна безпека; 3) безпека зовнішнього середовища. Економічна безпека діяльності підприємства включає: безпеку результативності діяльності підприємства (яка, в свою чергу, містить безпеку прибутковості та безпеку економічного стану підприємства: фінансового стану, техніко-економічного та ринкового) та соціально-економічну безпеку підприємства (яка містить кадрову, соціальну, екологічну та інформаційну безпеку). У безпеці зовнішнього середовища виокремлюють: політичну безпеку, правову безпеку та безпеку корпоративних прав [4].

З точки зору Н. Гічової, економічна безпека підприємства має три рівні: поточну, тактичну та стратегічну безпеку. В межах тактичної безпеки автор виділяє такі складові, як: виробничо-технічна, інтелектуально-кадрова, комерційна. Стратегічна безпека, в свою чергу, містить ринкову, соціальну, інноваційно-технологічну, сировинну і енергетичну, а також екологічну складові [5, с. 7 – 8].

У своїх дослідженнях І. Клопов пропонує у складі економічної безпеки підприємства розглядати лише чотири складові: фінансову, техніко-технологічну, кадрову та інформаційну [6, с. 44].

На думку Н. Подлужної, найбільш доцільними компонентами економічної безпеки підприємства слід вважати такі: фінансову, технологічну, ресурсну, соціальну, екологічну, кримінальну, інформаційну, правову та кадрову безпеку [7, с. 8].

С. Глущенко виділяє у складі економічної безпеки підприємства такі складові: безпеку менеджмента та кадрів, безпеку культури, безпеку інформації та прийняття рішень, безпеку виробництва, юридичну безпеку, фінансову безпеку та безпеку проведення шпionажу [8].

О. Молодецька розробила розгалужену класифікацію складових економічної безпеки, згідно якої автор передусім виділяє два великі блоки – фінансово-економічну та соціально-економічну безпеку. В свою чергу, фінансово-економічна безпека поділяється на фінансово-корпоративну безпеку, складовими якої виступають фінансова безпека (безпека фінансового стану та безпека відносно рівня прибутковості) та корпоративна безпека, та техніко-економічну безпеку, до складу якої входять техніко-технологічна (технічна і технологічна безпека) та ринкова безпека. Соціально-економічна безпека містить кадрову, соціальну, інтелектуальну, екологічну складові та безпеку праці [9, с. 196 – 197].

Д. Ковальов та Т. Сухорукова акцентують свою увагу лише на чотирьох складових економічної безпеки підприємства: фінансовій, ресурсній, технологічній та соціальній [10, с. 51 – 52].

На думку Л. Гнилицької, для всебічного управління системою економічної безпеки підприємства достатньо таких складових, як: інформаційна, технічна, правова, кадрова, організаційна. Також автор вживає поняття психологічної складової [11, с. 11].

Л. Малюта та О. Погайдак дещо звузили перелік складових економічної безпеки підприємства та розглядають лише такі: фінансово-економічну, інтелектуально-кадрову, техніко-технологічну, інституційно-правову, силову та інформаційну [12, с. 98].

Деякі науковці розглядають складові економічної безпеки для підприємств певної галузі, формуючи при цьому специфічний набір складових. Так, Н. Білошкурська, досліджуючи економічну безпеку агропромислових підприємств, наголос робить лише на трьох складових: ресурсній, фінансовій та інноваційній [13, с. 15].

А. Близнюк під час дослідження економічної безпеки автотранспортного підприємства спирається на такі складові, як: фінансова, кадрова, технологічна, корпоративна і правова [14].

На нашу думку, при формуванні переліку функціональних складових економічної безпеки необхідно, в першу чергу, орієнтуватися на галузеву приналежність підприємства та специфічні особливості його діяльності.

Серед обов'язкових складових економічної безпеки кожного підприємства вважаємо доцільним виділяти такі: фінансову, кадрову, технологічну, інформаційну, правову та інноваційну. Всі інші складові економічної безпеки слід розглядати в залежності від сфери діяльності підприємства, його масштабів, місця на ринку тощо. Саме такий підхід дозволить здійснити більш глибокий аналіз загального стану економічної безпеки.

Список використаних джерел:

1. Економіка підприємства: підруч. / за заг. ред. С. Ф. Покропивного. Київ: КНЕУ, 2001. 528 с.
2. Ильяшенко С. Н. Составляющие экономической безопасности предприятия и подходы к их оценке. Актуальні проблеми економіки. 2003. №3. С. 12–19.
3. Пойда-Носик Н. Н. Теоретичні узагальнення сутності та структури економічної безпеки корпоративного підприємства. Економіка Крима. 2013. №1 (42). С. 305–310.
4. Манцуров І. Г., Нусінова О. В. Побудова ієрархічної структури складових економічної безпеки підприємств. Ефективна економіка. 2011. №9. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=680>
5. Гічова Н. Ю. Діагностика та підвищення економічної безпеки підприємства : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.00.04. Дніпропетровськ, 2010. 18 с.
6. Клопов І. О. Управління економічною безпекою промислового підприємства. Вісник Запорізького національного університету. Економічні науки. 2011. №1(9). С. 43–52.
7. Подлужна Н. О. Організація управління економічною безпекою підприємства : автореф. дис. канд. екон. наук : 08.06.01. Донецьк, 2003. 21 с.
8. Глущенко С. В. Управление финансовым риском и экономическая безопасность предприятия. URL: <http://ea.donntu.edu.ua:8080/jspui/bitstream/123456789/20483/1/22-29.pdf>
9. Молодецька О. М. Сучасні підходи до класифікації складових економічної безпеки підприємства. Вісник КНУТД. Проблеми економіки, організації та управління підприємствами. 2009. №6. С. 194–198.
10. Ковалев Д., Сухорукова Т. Экономическая безопасность предприятия. Экономика Украины. 1998. №10. С.48–52.
11. Гнилицька Л. В. Обліково-аналітичне забезпечення функціонування системи економічної безпеки підприємства : автореф. дис. докт. екон. наук : 08.00.09, 21.04.02. Київ, 2013. 36 с.
12. Малюта Л. Я., Погайдак О. Б. Особливості організації та забезпечення економічної безпеки підприємства й підприємництва в умовах суспільних трансформацій. Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності. 2012. Т. 3. Вип.1. С. 97–102.
13. Білошкурська Н. В. Особливості функціональної структури економічної безпеки агропромислового підприємства. Вісник НТУ «ХПІ». Актуальні проблеми управління та фінансово-господарської діяльності підприємства. 2013. №52 (1025). С. 12–16.

14. Близнюк А. О. Ідентифікація загроз економічній безпеці підприємства. URL: http://www.khadi.kharkov.ua/fileadmin/F_Management_Business/ek_predpriyatiy/Publications/Bliznuk_feb13.pdf.

Борисенко Тамара Миколаївна,
кандидат економічних наук, доцент
кафедри фінансів та аудиту ЗІЕІТ (Україна)

ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД РЕГУЛЮВАННЯ БАНКРУТСТВА

Згідно із Законом України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом», умовами порушення провадження у справі про банкрутство є подання боржником або кредитором (кредиторами) до господарського суду (за місцезнаходженням боржника – юридичної особи або місцем проживання боржника – фізичної особи) заяви про порушення справи про банкрутство з комплектом передбачених законом документів [1].

Як показує зарубіжний досвід, банкрутство можна спрогнозувати за 1,5–2 роки до появи його ознак. Поняття неспроможності та банкрутства як юридичні терміни позначають одне й те саме явище, вони виникли під впливом законодавства та судової практики англomовних країн. Проте банкрутство як елемент неспроможності має вузький зміст. Законодавство про банкрутство в країнах з ринковою економікою необхідне для розвитку економіки, заснованої на конкуренції й безперервних структурних змінах [2]. Воно сприяє вихованню дисципліни й дотриманню правил ділового обороту в галузі фінансового управління, а також призначене для сприяння реструктуризації неефективних підприємств або їх цивілізованому виводу з ринку.

Як свідчить практика більшості країн з розвинутою ринковою економікою (США, Канада, Австралія, Швеція, Нідерланди тощо), наявність спеціально створеного державного органу з питань банкрутства є необхідним елементом при проведенні процедур банкрутства. У деяких країнах функції цих органів іноді виконують органи прокуратури, судової влади та інші органи

публічної влади. Але в будь-якому разі, сфера банкрутства або фінансової неспроможності підприємств не залишається поза увагою держави.

В Австралії державним органом з питань банкрутства є державна Комісія з корпоративних справ, яка має такі повноваження: аналізувати фінансовий стан підприємств, які проходять у справах про банкрутство; забезпечувати достовірність інформації про боржника; робити висновки про відповідальність керівників боржника за доведення підприємства до банкрутства; дискваліфікувати винних керівників самостійно [3].

У Сполучених Штатах Америки існує багаторічний досвід державного регулювання банкрутства. З 1934 р. роль державного органу з питань банкрутства почала виконувати Комісія з бірж і цінних паперів (КБЦП) уряду США. На сьогодні в Сполучених Штатах справи про банкрутство законодавчо регулює на федеральному рівні Кодекс законів про банкрутство. Окремі штати не мають законодавчих повноважень у частині банкрутства. Судочинство в процедурах банкрутства в США здійснюють федеральні суди, у справах про банкрутство – спеціалізовані суди, що входять до складу федеральних окружних судів США.

Спеціальний орган, що здійснює адміністративне управління справами про банкрутство, входить до складу Міністерства юстиції й називається Виконавче бюро федеральних керуючих США. Воно виступає як наглядач за процедурою банкрутства від імені генерального прокурора США. Його члени, федеральні керуючі керівники, є службовцями федерального уряду й призначаються генеральним прокурором [4].

У Швеції державний орган з банкрутства об'єднаний з податковою службою й органами судового виконання. Він діє в сумісній компетенції Міністерства фінансів і Міністерства юстиції. Цей орган, що має відділення у всіх провінціях країни, контролює й регулює здійснення процедур банкрутства.

У Великобританії роль державного органу з банкрутства виконує Служба банкрутства, яка входить до системи Міністерства торгівлі та промисловості.

Функції цієї служби такі: розробка рекомендацій уряду щодо політики в галузі банкрутства; аналіз фінансового стану й контроль за фінансовою діяльністю всіх фізичних і юридичних осіб, стосовно яких у суді порушено справу про неспроможність (банкрутство), з метою виявлення вірогідних причин банкрутства боржника й збитків, що зазнані ним; здійснення функцій арбітражного керуючого в справах, що становлять суспільний інтерес; здійснення функцій конкурсного керуючого у справах, за якими активів підприємства, що зазнає процедури банкрутства, не вистачає для оплати незалежного професіонала; ліцензування й регулювання діяльності фахівців з банкрутства (або безпосередньо, або шляхом делегування відповідних повноважень акредитованим професійним асоціаціям); контроль за відповідністю діяльності арбітражних керуючих професійно-етичному кодексу й законодавству про банкрутство; виявлення причин подання заяви про банкрутство керівниками боржника тощо [5].

Не всі країни мають спеціальний державний орган з питань банкрутства. До таких країн належать Італія, Німеччина, Нідерланди, Франція, Бельгія тощо. У Нідерландах розгляд справ щодо банкрутства контролюють окружні суди. У кожній конкретній справі вони призначають суддів по банкрутству. Суддя по банкрутству має право допитувати свідків, виносити накази про опитування або дослідження експертів, наприклад бухгалтерів, і пропонувати повному складу суду винести ухвалу про затримання боржника або члена правління боржника, який не хоче співробітничати із судом. Крім того, Окружний суд призначає конкурсного довірчого керуючого (куратора). Конкурсний довірчий керуючий управляє майновою масою боржника під контролем судді по банкрутству [6].

У Бельгії участь держави в процедурі банкрутства в особі своїх органів досить обмежена. Законодавці цієї країни прагнули до того, щоб система банкрутства була побудована на судовій, а не на виконавчій владі. Проте держава не цілком усунена від участі в процедурах – її інтереси представляє прокуратура. У такому разі держава, коли це необхідно, вважається рядовим

кредитором, і її інтереси беруть до уваги з урахуванням усіх покладених привілеїв [7, с. 113].

В Італії немає спеціального органу виконавчої влади, що вирішує питання банкрутства. Відповідно до Закону про банкрутство, державні органи влади не втручаються в процедуру банкрутства.

У Німеччині справи про банкрутство та неспроможність розглядають виключно в судовому порядку. справи про неспроможність розглядають місцеві суди (Amtsgerichte). До компетенції місцевих судів входить нагляд за діяльністю конкурсних керуючих, складання переліку всіх юристів, компетентних і правомочних на здійснення процедур банкрутства.

Законодавство про банкрутство передбачає як процедури реабілітації неспроможного боржника, так і його банкрутства (примусової ліквідації). Функції арбітражних керуючих у різних процедурах виконують судовий адміністратор (administrateur judiciaire), уповноважений ліквідатор (mandataires-liquidateurs) і судовий уповноважений (juge commissaire). Процедури фінансового оздоровлення (реабілітації боржника) здійснюють адміністратори, а процедури банкрутства – ліквідатори [8].

Згідно з Постановою Кабінету Міністрів України від 27.03.2006 № 370, в Україні функції спеціального органу з питань банкрутства виконує Державний департамент з питань банкрутства, який є урядовим органом державного управління, що діє у складі Міністерства економіки. Необхідність існування в Україні такого органу мотивована недостатньою ефективністю державного впливу на процеси, які відбуваються в процедурах банкрутства, а також занепокоєнням уряду тим, що не була створена система запобіжних заходів щодо виникнення ситуації неспроможності підприємств розрахуватися за своїми зобов'язаннями, особливо це стосується стратегічних підприємств [9].

Таким чином, створення спеціального органу з питань банкрутства було першим кроком на шляху до розвитку цивілізованого інституту банкрутства в Україні. Розумне регулювання сфери банкрутства в Україні повинно стати

ефективним засобом оздоровлення економіки, інакше існуючі проблеми в питаннях банкрутства будуть гальмувати розвиток країни та заважати залученню інвесторів в українську економіку. Завдання, що вирішуються за допомогою законів про банкрутство в країнах з ринковою економікою, цілком конкретні. Найважливішим з них є максимальне використання існуючих можливостей порятунку підприємства або його частин, які за допомогою процедури банкрутства можуть бути відновлені, щоб у подальшому зробити свій внесок до економіки країни. Водночас держава повинна підтримувати захист активів підприємства – боржника на користь кредиторів і розподіл цих активів з метою максимального задоволення вимог кредиторів. Без існування спеціального органу, який виконує функції регулювання процесів банкрутства в країні, всі ці завдання не можуть бути виконані належним чином.

Список використаних джерел:

1. Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом : Закон України від 14.05.1992 № 2343–XII зі змінами та доповненнями. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2343-12>.
2. Бірюков О. М. Трансформаторні банкрутства: проблеми і шляхи розв'язання : монографія. Київ : Вид-во вид.-полігр. центр Київ. ун-ту, 2008. – 318 с.
3. Боровські М., Кюнленц А. Над Україною нависло банкрутство. *Іноземна преса про Україну*. 2009. № 15. С. 20.
4. Пянтковський В. Л. Особливості регулювання санації державних підприємств. *Формування ринкових відносин в Україні*. 2006. № 10. С. 40–44.
5. Пінк Ф. Професія фахівця з питань банкрутства та законодавство у Великобританії / пер. з англ. О. Г. Тарасенко. Київ : Преса України, 2000. С. 117–131.
6. Щербина В. С. Господарське право. Київ : Юрінком Інтер, 2006. – 653 с.
7. Безсмертна Н. В., Кашинцева О. Ю., Іолкін Я. О. Підприємницьке право. Київ : Істина, 2005. – 448 с.
8. Джунь В. В. Інститут неспроможності; світовий досвід розвитку та особливості становлення в Україні : монографія. Київ : Юрид. практика, 2006. – 384 с.
9. Бобкова А. Г., Татькова З. Ф. Правове регулювання відносин у процедурі банкрутства : навч. посібник. Київ : Центр навч. літ., 2006. – 152 с.

Бурласнко Тетяна Іванівна

*кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри економіки, підприємництва
та менеджменту Навчально-наукового
інституту менеджменту та психології
ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»
м. Київ, Україна*

ФОРМУВАННЯ УПРАВЛІНСЬКОЇ ЕЛІТИ: ВИКЛИКИ СЬОГОДЕННЯ

Формування політичної еліти як вищого кадрового складу державного управління – корінне питання стратегії і тактики влади, її життєздатності та авторитету. У зв'язку з цим найважливішим аспектом державної кадрової політики та механізмів її реалізації є елітна інженерія. Вона робить необхідним впровадження кадрових технологій, відповідних вільному демократичному суспільству, де кар'єра здійснюється на демократичній основі, законності і делегування повноважень пануючих органів зверху вниз.

Для відновлення суспільства повинна бути створена нова філософія кадрової роботи, де відмітними рисами є гуманізм і демократичність, законність і реалістичність, відкритість і колегіальність, соціальне партнерство і моральність. Елітна інженерія – це особлива система кадрових відносин, що створює сприятливі умови для висунення на вищі посади найбільш талановитих і освічених людей, здатних на реальне лідерство. Чи не походження, багатство і становище сім'ї, чи не близькість до важелів розподілу, що не ідеологічна кон'юнктура, а особисті заслуги і конкретний внесок в справу повинні стати головним критерієм просування в правлячу еліту демократичного суспільства. Тільки «здорова» і цивілізована еліта в тісному контакті з діячами науки і культури, в союзі з тими, хто домігся високих досягнень в економіці, «зможе опанувати інноваційним ключем» до майбутнього.

Розглядаючи ціннісний підхід до формування управлінської еліти, треба, в першу чергу, необхідно відповісти на питання: «Що означає бути кращим в тій діяльності, яка називається управлінською, а сьогодні говоримо

менеджерською? Ця діяльність чи опосередковано, чи безпосередньо, але обов'язково впливає на якість життя кожного окремого громадянина, а також громад сіл, селищ, міст. Розглянемо види управлінської еліти, які здійснюють управління в країні в рамках єдиної системи управління. З позиції структурно-функціонального підходу маємо «посадову» еліту, представників якої з певною мірою умовності можна віднести до політичної (дії якої орієнтовані на всю державу та суспільство), адміністративної (дії якої орієнтовані на окремі галузі та території) і менеджерської (дії якої орієнтовані на результати конкретної організації) еліт.

Аналіз діяльності представників всіх трьох видів еліт дозволяє виділити п'ять основних чинників, за якими можна визначити кращих в управлінській діяльності незалежно від профілю та масштабу діяльності.

Перший чинник – високі результати, які одержуються керівниками чи діячами. Треба усвідомити, що взагалі результати діяльності будь-якої організації є: суспільно корисні; економічні; соціальні; екологічні. Тобто представники всіх трьох видів еліт повинні чітко усвідомити кінцеві результати своєї діяльності. Але якщо представників менеджерської еліти характеризують постійні високі економічні результати (в першу чергу), то представники політичної та адміністративної еліти не знають ще і сьогодні кінцевих результатів своєї діяльності. Ясно лише те, що ці результати пов'язані з умовами життя громадян.

Другий чинник – відповідальність керівника займаної посади. Мова йде про те, що людина повинна знайти собі «сродню працю» (ідею «сродної праці» ввів філософ Г. Сковорода, на думку якого, праця — це природна, органічна потреба кожної людини. Тільки тоді людина буде щасливою, коли пізнає себе, розпізнає свої покликання, нахили чи обдарування, зрозуміє, який рід діяльності зможе принести їй моральне задоволення), що в управлінській діяльності має особливе значення. Дійсно, щоб постійно досягати високих результатів,

керівникам треба мати належні професійні знання та вміння, а головне – відповідати посаді і покладеним на них функціям за своїми професійно-особистісними якостями.

Третій чинник – наявність стратегічного мислення, тобто здатність включати аналітичне і абстрактне мислення і бачити ті ж самі події з висоти «пташиного польоту» та робити правильні висновки.

Четвертий чинник – системне управління персоналом – здатність керівників досягати високих результатів за рахунок людського капіталу на основі використання переваг синергізму в управлінні трудовим потенціалом (персоналом). Мається на увазі: все, що робиться у світі (крім природних катаклізмів) здійснюється людьми, які мають особисті економічні інтереси.

П'ятий чинник – моральність та етичність, які сьогодні в Україні є актуальною проблемою. Сутність моральності за поглибленим змістом - це повага до інших людей та природи. Тобто, якщо в рамках цих факторів за певними критеріями визначити у кожного представника посадової еліти рівень відповідності ідеалу (нормі чи стандарту), то виявиться, що в більшості своїй вони будуть дуже далекими від нього. Сутність етичності полягає у дотриманні правил і домовленостей, спрямованих на турботу про людей, облік їхніх почуттів і інтересів.

Таким чином, з позицій ціннісного підходу елітний керівник-менеджер, який постійно одержує високі кінцеві результати діяльності за рахунок використання переваг синергізму та включення стратегічного мислення, відповідає управлінській діяльності за своїми професійно-особистісними якостями та вміннями, володіє високим рівнем морального розвитку.

У цьому сенсі можна визначити універсальні ключові стратегічні напрями формування управлінської еліти як вищого кадрового складу державного управління в системі освіти з урахуванням органічного поєднання ціннісного та структурно-функціонального підходів:

- *адекватність обраній професії* (формування адекватності управління займаної посади за своїми професійно-особистісними якостями, знаннями та вміннями, компетентностями);
- *стратегічне мислення*, (розвиток стратегічного мислення при прийнятті рішень на всіх етапах навчання);
- *управління персоналом* (вміння, досягти високих результатів за рахунок одержання неперервного синергетичного ефекту управління персоналом);
- ***фінальний результат*** (усвідомлення керівниками підсумкових результатів діяльності організації в контексті реалізації ідеології еколюдиноцентризму).

На жаль, можна сьогодні стверджувати, що представники політичної і адміністративної еліти найчастіше не усвідомлюють фінальних результатів своєї діяльності в країні. Немає усвідомлення і того, що саме внутрішні людиноцентричні результати їх діяльності є фундаментальною основою для зовнішніх результатів підвищення іміджу країни у оточуючому світі.

Оновлення України не може бути не пов'язано з підвищенням моральності владної еліти і всього суспільства, глибинні корені якого знаходяться (на стратегічну перспективу) в системі освіти.

Список використаних джерел:

1. Ашин Г. К., Охотский Е. В. Курс элитологии / Г. К. Ашин, Е. В. Охотский. – М.: Спортака-демпресс, 1999. – 248 с.
2. Бахтияров О. Г. Постинформационные технологии: Введение в психонетику / О. Г. Бахтияров. – К.: ЭКСПИР, 1997. – 327 с.
3. Бурласенко Т. І. Формування економічної компетентності менеджера – шлях до формування управлінської еліти / Т. І. Бурласенко // Проблеми освіти – № 80 листопад 2014 р. – С. 42-44.
4. Дмитренко Г. А. Что является конечным продуктом системы образования //Директор школы, лицея, гимназии. – 2006. – № 6. – с. 7-12.
5. Дмитренко, Г. А. Людиноцентрична система державної системи управління в Україні: утопія чи шанс [Текст]: монографія / Г. А. Дмитренко, О. Л. Ануфрієва, Т. І. Бурласенко та ін.; за заг. ред. Г. А. Дмитренко. – К.: ДКС–центр, 2014. – 240 с.
6. Кремень В. Г. Еліта: витоки, сутність, перспективи / В. Г. Кремень, В. В. Ільїн, В. С. Пролеєв та ін.: за ред. В. Г. Кременя. – К.: Т-во «Знання України», 2011. – 527 с.

7. Культура цільового управління в національній системі освіти: гуманістичний контекст (колективна монографія) О. Л. Ануфрієва, Т. І. Бурлаєнко, Г. А. Дмитренко [та ін.]; за заг. ред. Г. А. Дмитренка, В. В. Олійника. Луцьк, видавництво «Вежа-Друк», 2017. – 412 с.

Гамбург Інна Аркадіївна,
*кандидат юридичних наук, доцент кафедри
цивільного, адміністративного та фінансового
права Класичного приватного університету
м. Запоріжжя, Україна*

ПРАВОВА РЕГЛАМЕНТАЦІЯ ПОДАТКОВИХ ПІЛЬГ ЯК ЗАСОБУ РЕГУЛЮВАННЯ ЕКОНОМІКИ В УКРАЇНІ

Наукові дослідження, а також практика оподаткування різноманітних секторів економіки в Україні свідчить про те, що правильне державне регулювання різних її сфер є запорукою успішного розвитку економіки країни.

Усі програми економічних реформ в Україні тим чи іншим чином визначали, що для забезпечення сталого економічного розвитку є необхідність у невідкладному проведенні реформи податкової системи як з метою поліпшення бізнес-середовища, так і для стабілізації державних фінансів. Проте, і на теперішній час відсутня законодавча регламентація методики та порядку аналізу ефективності податкових пільг, наданих суб'єктам господарської діяльності, а оцінка втрат доходів бюджету здійснюється на підставі форм статистичної та податкової звітності суб'єктів господарювання.

Вітчизняне законодавство визначає загальні засади застосування податкових пільг. При цьому ст. 30 Податкового кодексу України від 02.12.2010 р. № 2755-VI вказує, що податкова пільга – це звільнення платника податків від обов'язку щодо нарахування та сплати податку та збору, сплата ним податку та збору в меншому розмірі за наявності підстав, визначених законодавством [1]. А відповідно до ч. 2 ст. 12 Господарського кодексу України від 16.01.2003 р. № 436-IV одним з основних засобів регулюючого впливу держави на діяльність суб'єктів господарювання є надання податкових пільг [2].

Тож розробка дієвого механізму застосування податкових пільг є вкрай важливим завданням, адже, за світовим досвідом, сприяє модернізації технологічних процесів, розвитку малого та середнього бізнесу, компенсації фінансових витрат при виробництві конкурентоспроможної продукції, а в кінцевому підсумку наповненню бюджетів держави.

Зважаючи на позитивну складову самої ідеї податкової пільги, як державного засобу управління щодо підтримання підприємств, все ж серед вітчизняних фахівців з цього питання існують різні думки. Так, багато вчених вважає, що в Україні діє досить розгалужена система пільг, що призводить до податкового тиску на всі інші суб'єкти господарювання, які їх природно позбавлені і які, швидше за все, будуть намагатися знайти колізійну норму законодавства, для того, щоб потрапити у пільгову категорію. Це один із головних негативних аспектів, адже це можливість ухилитися від сплати податків. Подібні міркування, наприклад, привели А. М. Вдовиченка до висновку, що в умовах високого рівня корупції та неефективності адміністрування податків правильним напрямом стимулювання економіки є ліквідація абсолютної більшості податкових пільг і зниження загального рівня оподаткування. Це підвищить ділову активність і обмежить простір для фінансових злочинів [3, с. 35]

Проте, як слушно зауважує М. В. Кармаліта, кожна пільга повинна бути економічно й соціально виправдана та ефективна [4, с. 48]. Необхідною умовою ефективного використання пільг є встановлення чітких критеріїв та методики оцінки результативності переваг зі сплати податків. Тому до введення конкретної пільги, а також за результатами її застосування уповноваженими органами повинні вживатися заходи з оцінки її ефективності. При цьому така оцінка має бути визначена податковим законодавством держави.

Вітчизняні науковці пропонують різні підходи до вдосконалення системи надання податкових пільг. Найбільшої підтримки, як вбачається, потребують, зокрема, наступні: надання індивідуальних податкових пільг лише для

виробництва суспільних благ або природних монополій, виокремлення податкових пільг в окремий розділ Податкового кодексу України, запровадження цільових субсидій замість податкових пільг, інвентаризація податкових пільг та обґрунтоване втручання регуляторних органів на макрорівні у сфері підприємництва.

Позитивним вважається зарубіжний досвід, де на фоні загального скорочення податкових пільг зберігаються та розвиваються пільги, що мають інноваційну та соціальну спрямованість, оскільки їх використання дозволяє зменшити державні витрати на реалізацію відповідних цільових програм.

Реалізація цих рекомендацій передбачає, насамперед, плідну роботу фахівців з права, економіки щодо формулювань відповідних положень чинного господарського та податкового законодавства, вироблення механізму застосування нормативних положень у практику. При цьому важливо пам'ятати, що вирішення цих питань є вкрай важливим, адже використання податкових пільг сприяє соціальному розвитку та економічному зростанню України.

Список використаних джерел:

1. Податковий кодекс України: Закон України від 0.12.2010 р. № 2755-VI. Відомості Верховної Ради України. 2011. № 13-14, 15-16, 17. Ст. 112.
2. Господарський кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV. Офіційний вісник України. 2003. № 11. Ст. 462. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 18–22. Ст. 144.
3. Вдовиченко А. М. Доцільність податкових пільг в економіці України. Необхідність та передумови інвентаризації податкових пільг у системі оподаткування України : зб. наук. праць за матер. наук.-практ. круглого столу, 5 березня 2013 року / НДІ фінансового права. Київ: Алерта, 2013. С. 35–36.
4. Гармонізація податкового законодавства: українські реалії : Монографія / Білецька Г. М., Кармаліта М. В., Куц М. О. та ін. Київ : Алерта, 2012. 222 с.

Капітаненко Наталія Петрівна,
*кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри менеджменту організацій
та управління проектами Інженерного
інституту ЗНУ, м. Запоріжжя (Україна)*

ПРАВОВИЙ РЕЖИМ КОМЕРЦІЙНОЇ ТАЄМНИЦІ ПІДПРИЄМСТВА: ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИЙ ВИМІР

Процес розширеного виробництва інформаційних ресурсів, їх використання та захист, починаючи із середини ХХ ст., забезпечив перехід до інформаційного суспільства. В результаті, найбільш важливою продукцією в суспільстві виступають інновації та знання [1, с.259]. В умовах модернізації інформаційних відносин, розширення використання простору мережі Інтернет, розвитку конкурентоспроможної господарської діяльності гостро постає проблема захисту комерційно цінної, таємної інформації про виробництво, технологію, управління, фінансову та іншу діяльність підприємства. Жорсткі умови ринку спонукають керівників підприємств до збереження і захисту від посягань інформації, яка надає їм переваги на ринку виробництва та споживання продукції, надання послуг і виконання робіт. Відповідно, законодавство про інформацію, що має комерційну цінність, встановлює особливий режим – комерційна таємниця [2, с.673]. За таких обставин правовий режим комерційної таємниці як об'єкта правовідносин набуває надзвичайно важливого значення як для суспільства, так і для підприємства.

Проблематика комерційної таємниці як правового явища знайшла своє відображення у працях таких українських вчених, як: Г. Андрощук, М. Галянтич, І. Безклубий, Т. Івченко, Ю. Капіца, О. Кохановська, О. Кулініч, А. Марущак, Ю. Носік, О. Підпригора, О. Радутний, Г. Сляднева, І. Спасибо-Фатєєва, М. Швець та ін.

Аналіз правових джерел надає можливість стверджувати, що законодавче закріплення комерційна таємниця отримала в Законі СРСР «Про підприємства в СРСР» від 4 червня 1990 р., відповідно до якого під комерційною таємницею

розумілися пов'язані з виробництвом, технологічною інформацією, управлінням, фінансами та іншою діяльністю підприємства відомості, що не є державними таємницями, розголошення (передача, витік) яких може завдати шкоди його інтересам (ст. 33 Закону) [3].

В подальшому Основи цивільного законодавства Союзу РСР та республік від 31 травня 1991 р. в розділі IV «Авторське право» передбачали охорону секретів виробництва (ст.151) [4]. Разом з тим, поняття комерційної таємниці в зазначеному нормативному акті приватного права подальшого розвитку не отримало.

Закон України «Про підприємства в Україні» від 27 березня 1991 р. фактично повторив положення закону СРСР про комерційну таємницю. В умовах посилення конкуренції, запровадження новітніх технологій у виробництво, комерціалізації торгового обороту та відповідно до ч.2 ст.30 Закону України «Про підприємства в Україні» від 27 березня 1991 р. Кабінет Міністрів України прийняв Постанову «Про перелік відомостей, що не становлять комерційну таємницю» від 9 серпня 1993 р. № 611, [5]. Відтак, підзаконний нормативно-правовий акт надав вичерпний перелік інформації, даних, відомостей, документів, які не становлять комерційну таємницю для підприємства.

Україна, як складова цивілізованого соціуму, переживала ті ж явища на тлі розбудови суверенної, демократичної та правової держави, прагнучи врегулювати новий зміст суспільних відносин шляхом прийняття відповідних нормативних актів. Саме в ці роки набули чинності Закони України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р., «Про науково-технічну інформацію» від 25 червня 1993 р., «Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні» від 16 листопада 1992 р., «Про захист інформації в інформаційно-телекомунікаційних системах» від 5 липня 1994 р., «Про інформаційні агентства» від 28 лютого 1995 р., «Про Національну програму інформатизації» від 4 лютого 1998 р. тощо. Статус комерційної таємниці, як одного із засобів

здобуття економічних переваг на конкурентному ринку та об'єкта захисту від недобросовісної конкуренції, в національному законодавстві встановлював Закон України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 7 червня 1996 р., визнавши проявами недобросовісної конкуренції неправомірне збирання, розголошення, схилення до розголошення та неправомірне використання комерційної таємниці [6].

В подальшому, систематизація розпорошених правових норм, оновлення доктринальних засад вітчизняного права в контексті євроінтеграційних вимог, узагальнення наукових теорій і трансформація їх у площину чинного законодавства щодо комерційної таємниці знайшли відображення в положеннях ЦК та ГК України. Так, ЦК України визнає, що комерційною таємницею є інформація, яка є секретною в тому розумінні, що вона в цілому чи в певній формі та сукупності її складових є невідомою та не є легкодоступною для осіб, які звичайно мають справу з видом інформації, до якого вона належить, в зв'язку з цим має комерційну цінність та була предметом адекватних існуючим обставинам заходів щодо збереження її секретності, вжитих особою, яка законно контролює цю інформацію (ч.1 ст.505) [7].

Водночас необхідно визнати, що норми зазначених кодифікованих законів приватного та публічного права стосовно комерційної таємниці не суперечать міжнародним угодам, ратифікованим парламентом України, а базуються на їх основних положеннях. Так, Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS) передбачає, що захист нерозголошуваний інформації, яка законно знаходиться під контролем фізичних та юридичних осіб, має надаватися, якщо така інформація: є секретною у тому розумінні, що вона як єдине ціле або у точній сукупності та поєднанні її компонентів не є загально відомою або доступною для осіб у колах, що звичайно мають справу з інформацією, про яку йдеться; має комерційну цінність через те, що вона є секретною; зберігається у секреті внаслідок вжиття за відповідних обставин певних заходів особою, яка законно здійснює контроль за цією інформацією.

Фізичні та юридичні особи, визначає TRIPS, повинні мати можливість перешкоджати тому, щоб вказана інформація, яка законно знаходиться під їх контролем, розголошувалась, збиралась або використовувалась іншими особами без їхньої згоди у такий спосіб, який суперечить чесній комерційній практиці (ст. 39) [8].

Водночас, опрацювання нормативно-правових джерел свідчить про певну невідповідність понятійного апарату міжнародних актів («нерозголошувана інформація», «нерозкрита інформація», «секретна інформація») та вітчизняного законодавства («комерційна таємниця») щодо предмету дослідження. Так, Ю. Носік, здійснивши комплексний аналіз положень ЦК України і ГК України про комерційну таємницю, дійшов висновку про їх концептуальну неузгодженість, що зумовило формування суперечливої моделі правового регулювання відносин щодо конфіденційної інформації комерційного характеру. Зокрема, визнає правник, якщо практично всі положення ЦК України про комерційну таємницю являють собою прогресивні новели національного законодавства, спрямовані на його розвиток й гармонізацію з міжнародними правовими стандартами, зокрема, Угодою про торгові аспекти права інтелектуальної власності (TRIPS), то більшість норм ГК України щодо комерційної таємниці містять норми Закону України «Про захист від недобросовісної конкуренції» від 7 червня 1996 р. та Закону України «Про підприємства в Україні» від 27 березня 1991 р. [9, с.8]. Відповідно, чинне законодавство України щодо комерційної таємниці містить суперечності, які потребують узгодження. Подальша трансформація наукових теорій у площину чинного законодавства стосовно комерційної таємниці створить оновлену теоретично-правову базу в межах єдиного правового простору.

Актуальним є питання статусу комерційної таємниці підприємства як об'єкта інтелектуальної власності та способів її захисту в умовах посиленої економічної конкуренції. В Угоді про асоціацію між Україною і Європейським Союзом щодо комерційної таємниці як об'єкта інтелектуальної власності

зазначено, що у сфері інтелектуальної власності вона має за мету спрощення створення і комерційного використання інноваційних продуктів та продуктів творчої діяльності на території сторін Угоди, а також досягнення належного та ефективного рівня охорони і захисту прав інтелектуальної власності (глава 9) [10]. Отже, міжнародні договори, до яких приєдналася Україна, сприяють посиленню захисту прав інтелектуальної власності шляхом гармонізації законодавства країн-учасниць у зазначеній сфері.

За даними експертів ЄС основні причини витоку конфіденційної інформації можуть зумовлюватися як зовнішніми чинниками (підкуп, шпигунство співробітників – 42%; проникнення до бази даних – 35 %; викрадення документів – 13%; прослуховування – 5%; інші методи – 5%), так і внутрішніми (балакучість співробітників – 32%; прагнення співробітників підзаробити – 24%; відсутність служби безпеки – 14%; звичка ділитися досвідом – 12%; безконтрольне використання технічних засобів – 10%; підбір випадкових людей – 8%) [11].

Таким чином, інформація як феномен початку ХХІ ст. знаходиться в постійному мобільному модифікаційному стані. Цей потік, як виявилось, не лише нелегко осмислити, але важко й контролювати в умовах постійних технологічних революцій. Інформація є також важливим активом і для підприємства. Становлення правового режиму комерційної таємниці як об'єкта правових відносин пов'язано з посиленням ролі інформації в інноваційній економіці. Неврегульованість великого кола питань стосовно комерційно цінної інформації стримує інтелектуалізацію економіки. На сьогодні назрілою є потреба в законі про правовий режим комерційної інформації, який би гармонійно поєднував приватноправові та публічно-правові інтереси суб'єктів суспільних відносин в контексті євроінтеграційних спрямувань.

Список використаних джерел:

1. Инглегарт Р. Культурный сдвиг в зрелом индустриальном обществе. // Новая постиндустриальная волна на западе. М: Academia, 1999. 631 с.

2. Сляднева Г.О. Неправомірне збирання, розголошення та використання комерційної таємниці суб'єкта господарювання як вид недобросовісної конкуренції. Актуальні проблеми держави і права. 22 (2004). С.673–677.
3. Про підприємства в СРСР: Закон СРСР від 4 червня 1990 р. № 1529-I / Верховна Рада України. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/v1529400-90>.
4. Основи цивільного законодавства Союзу РСР та республік: Закон СРСР від 31 травня 1991 р. № 2211-I / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v2211400-91>
5. Про перелік відомостей, що не становлять комерційну таємницю: Постанова Кабінету Міністрів України від 9 серпня 1993 р. № 611 / Верховна Рада України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/611-93-%D0%BF>
6. Про захист від недобросовісної конкуренції: Закон України від 7 червня 1996 р. № 236/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 36. Ст. 164.
7. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 р. № 435-IV / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40-44. Ст. 356.
8. Угода про торговельні аспекти прав інтелектуальної власності (TRIPS): прийнята Світовою організацією торгівлі від 15 квітня 1994 р. 981_018 // База даних «Законодавство України». URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/981_018
9. Носік Ю.В. Права на комерційну таємницю в Україні (цивільно-правовий аспект). автореф. дис. канд. юрид. наук: 12.00.03. К., 2006. 18 с.
10. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони: Закон України від 16 вересня 2014 р. 984_011 / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2014. №40. Ст. 2021.
11. Андрощук Г.А., Крайнев П.П. Экономическая безопасность предприятия: Защита коммерческой тайны. Киев: Издательский дом «Ин Юре». 2000 . 400 с.

Кароль Світлана Анатоліївна,
*к.е.н., доцент кафедри фінансів, банківської
справи та страхування Інженерний інститут
ЗНУ м. Запоріжжя, Україна*

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ ТА ШЛЯХИ РОЗВИТКУ ФІНАНСОВОГО РИНКУ

Актуальність дослідження обумовлена суттєвим впливом фінансів на господарську діяльність та соціально-економічний стан населення, на підприємницькі структури і державну політику органів влади.

Проблемами розвитку фінансового ринку та покращенням процесів інвестування в Україну займались низка вітчизняних вчених-економістів, а саме: І. Бланк, Т.Богдан, В.Зимовець, В. Опарін, С. Москвін, В.Федосов, І. Школьник та ін. На міжнародному рівні дослідженнями щодо природи функціонування та дії на економіку фінансових ринків займались такі науковці,

як: З. Боді, Г. Габбарт, Л. Гітман, М. Джонк, Р. Мертон, Я. Міркін, Е. Прескотт, Дж. Тобін, Дж. Стігліц, В. Шарп та ін.

Систематизувати та дати узагальнюючу класифікацію фінансового ринку. Розкрити основні тенденції сучасного фінансового ринку України. Запропонувати основні шляхи розвитку фінансового ринку у майбутньому.

Фінансовий ринок відбиває специфічну сферу грошово-інвестиційних відносин, що виникають у процесі руху фінансових ресурсів між державою, юридичними та фізичними особами за допомогою спеціалізованих фінансових інститутів.

Заслугує уваги трактування поняття «фінансовий ринок» наступних вчених: В. Опаріна, І. Бланка та С. Москвіна.

В. Опарін стверджує: «Фінансовий ринок – це сукупність обмінно-перерозподільних відносин, пов'язаних з процесами купівлі-продажу фінансових ресурсів, необхідних для здійснення виробничої та фінансової діяльності» [3].

І.Бланк фінансовий ринок представляє як ринок, на якому об'єктом купівлі - продажу виступають різноманітні фінансові інструменти і фінансові послуги [1].

С. Москвін пропонує характеризувати фінансовий ринок, як сукупність взаємопов'язаних інститутів, направлених на реалізацію відповідних фінансових інструментів [2].

Якщо систематизувати та узагальнити погляди науковців, то структуру фінансового ринку можна представити за різними класифікаціями.

За видами фінансових активів фінансовий ринок поділяється на: кредитний ринок; ринок цінних паперів; валютний ринок; страховий ринок; ринок дорогоцінних металів і каміння (золото, срібло, платина, діаманти тощо); ринок інших фінансових послуг (ломбардні, лізингові, лотерейні тощо).

Залежно від строку обігу фінансових ресурсів: ринок грошей (ринок короткострокових позик, валютний ринок, ринок короткострокових фінансових

ресурсів); ринок капіталів (ринок цінних паперів, ринок середньо та довгострокових позик).

За формою організації розрізняють: організовані фінансові ринки, де операції з фінансовими активами відбуваються в певному місті, в певний час, за певними правилами їх купівлі-продажу; розподільчі фінансові ринки, де фінансові активи купуються і продаються без суворо прописаних правил.

За глобальністю операцій фінансові ринки поділяються на: міжнародний ринок, на якому фінансові активи, що емітовані в одній країні, пропонуються інвесторам з інших країн світу; національні ринки – ринки фінансових активів, емітованих резидентами на національному ринку, або емітованих нерезидентами відповідно до законодавства певної країни.

Основними учасниками фінансового ринку є: банки, біржі, пенсійні фонди, страхові компанії, лізингові компанії, кредитні спілки, інвестиційні компанії, інститути спільного інвестування, венчурні фонди, фонди прямого інвестування.

28-річний досвід формування фінансового ринку України свідчить про його вузькість, функціональну обмеженість і неліквідність. Домінуючу роль відіграє банківська система (співвідношення активів банківських і небанківських фінансових установ в Україні становить приблизно 90-93% проти 7-10% на користь банків). Але періодичні кризи в Україні призводять до неможливості зберегти і примножити свої заощадження як у банківському секторі, так і в інших сегментах фінансового ринку; а тому валютний, страховий ринок і недержавні пенсійні фонди є суттєво нерозвиненими.

Ринок цінних паперів України також знаходиться в депресивному стані, що пов'язано з низькою довірою до якості інструментів (акцій, облігацій) та до емітентів, які наражають інвесторів на суттєві ризики при покупці цих інструментів. Тому необхідно впроваджувати стратегію інституціонального забезпечення макроекономічної стабільності, що в подальшому при

відповідних кроках щодо дерегуляції і при впровадженні системи захисту інвесторів посприяє розвитку фінансового ринку України.

Перспективи розвитку фінансового ринку України, незважаючи на його пригнічений стан, на наш погляд, все ж таки існують. На думку автора, для цього необхідно провести три ключові кластери реформ:

1) Відділення державної політики і політиків від економічних активів, від «заробітку» на активах, від маніпулювання можливостями, відхід від штучних монополій і заборон. Формування інститутів і системи суспільного контролю й аудиту за прозорістю, ефективністю і неупередженістю політичних рішень щодо соціально-економічного розвитку України. Забезпечення єдиних правил і законів для всіх представників суспільства (простих громадян, інвесторів, чиновників, правоохоронців, прокурорів, суддів, міністрів, Голови НБУ, Президента України).

2) Формування довгострокової стратегії соціально-економічного розвитку й макроекономічної стабілізації на основі впровадження інноваційно та експортно орієнтованої промисловості, сприяння інформаційно-програмному розвитку та новим технологіям, спрямованість на системне збільшення у ВВП продуктів з більш високою доданою вартістю і науковою складовою. Для цього сформувати пріоритети і стимули для залучення іноземних технологій і вітчизняних передових розробок в українське бізнес-середовище і промисловий сектор. При реалізації такої стратегії необхідно орієнтуватись тільки на результат і досягнуті показники, якщо за якимсь напрямком не допрацьовано – відповідальні особи швидко і без вагань (без політичних криз і торгів) мають змінюватись на більш ефективних, тому що це питання виживання українців у сучасних глобальних умовах. Тільки потужний і конкурентоспроможний реальний сектор економіки посприяє становленню в Україні повноцінному фінансовому ринку.

3) Реалізація поступової лібералізації фінансового ринку України з впровадженням єдиного, прозорого, доступного майданчику ліквідності –

валютної і фондово-товарної біржі. Існуючі локальні торги на 10 фондових біржах дезорієнтують інвесторів на ринку цінних паперів, а суттєва зарегульованість валютного законодавства сприяє тіньовому обороту валюти в Україні, не дає впевненості інвесторам, консолідує заощадження поза офіційним фінансовим ринком України. Також необхідна принципова політика щодо деолігархізації.

Список використаних джерел:

1. Бланк І. О. Інвестиційний менеджмент [Текст] : підручник / І. О. Бланк. – К. : Київ. нац. торг.-ек. ун-т, 2003. – 398 с.
2. Москвін С.Р. Інвестиційний ринок України: передумови та проблеми формування у контексті світової фінансової кризи / С.Р. Москвін // Фінансовий ринок України. – 2009. – № 3. – С. 8–13.
3. Опарін В.М. Фінансова система України (теоретико-методологічні аспекти): автореф. дис. доктора ек. наук: 08.04.01 / Опарін В.М.; КНЕУ імені Вадима Гетьмана – Київ, 2006. – 33 с.

Крайнік Олена Миколаївна,

*кандидат економічних наук, доцент, доцент
кафедри менеджменту організацій та управління
проектами Інженерного інституту ЗНУ,
м. Запоріжжя (Україна)*

**НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ
ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА В УМОВАХ КРИЗИ**

Сучасне становище промислового сектору економіки нашої держави позначене негативними наслідками соціально-економічних перетворень в Україні. Прорахунки в різних сферах життя концентруються в соціально-трудових відносинах. У цих умовах формування кадрового потенціалу як вирішальної передумови соціально-економічної стабілізації та його ефективне використання стає основою продуктивності національної економіки. Серед важливих причин, що обумовили ускладнення відтворювальних чинників стану сучасного кадрового потенціалу України і негативно вплинули на структуру зайнятості та якість робочої сили на промислових підприємствах, слід вказати на недоліки структурної перебудови економіки країни. Важливою особливістю сучасних процесів є те, що промислові підприємства майже втратили контроль

за станом свого кадрового потенціалу та процесами його формування й використання. Так, падіння обсягів виробництва, криза неплатежів, затримки у виплаті заробітної плати та її низький рівень обумовлюють погіршення професійно-кваліфікаційного рівня працівників, їхнього морального, мотиваційного й творчого потенціалів, що, в свою чергу, заважає проведенню реструктуризації виробництва, впровадженню новітніх технологій та виробництву конкурентоспроможної продукції.

Теоретико-методичні основи вивчення кадрового потенціалу закладені в працях таких вчених, як Безсмертна В.В., Васильченко В.С., Гриненко А.М., Грішнова О.А., Калінін А.М., Краснокутська Н.С., Маслов Є.В., Федонін О.С., Рєпіна І.М., Олексюк О.І. Сучасні підходи до управління кадровим потенціалом на підприємствах розкривають Базаров Т. Ю., Балабанова Л.Б., Сардак О.В., Богиня Д.П., Грішнова О.А., Дикань В.Л., Єлагін Ю.В., Сухорукова Т.Г., Компанієць В.В., Корінь М.В. , Назаренко І.Л., Маслова В.О., Токмакова І.В., Кузуб А.В. та інші.

Кризові явища, що відбуваються в економіці країни на сучасному етапі, оказують значний вплив на розвиток підприємств всіх видів економічної діяльності, які знаходиться під відчутним впливом як зовнішніх, так і внутрішніх чинників. В умовах постійно зростаючої конкуренції перед підприємствами ставиться завдання завоювання й утримання стійкої конкурентної позиції на ринку, що вимагає формування і реалізації адекватної, гнучкої та науково обґрунтованої стратегії управління кадровим потенціалом.

Управління кадровим потенціалом - це найважливіша функція будь-якого підприємства, що включає сукупність принципів, методів, засобів і форм впливу на інтереси, поведінку і діяльність працівників із метою максимального використання їх інтелектуальних і фізичних здібностей при виконанні трудових функцій. У систему управління кадровим потенціалом включаються такі традиційні елементи кадрової роботи: кадрове планування; пошук і відбір кадрів; адаптація нових працівників; аналіз роботи і нормування праці; система

мотивації праці; навчання і розвиток персоналу; оцінка роботи персоналу; внутрішньоорганізаційні призначення працівників; формування та підтримка організаційної культури.[1]

Головним критерієм оцінки ефективності підприємств в досягненні конкурентних переваг і забезпеченні якісних параметрів економічного росту виступає людський капітал, який являє собою сукупність природних здібностей, дарувань, творчого потенціалу, морально-психологічного і фізичного здоров'я, накопичених і вдосконалених у результаті навчання і професійного досвіду, необхідних для певної діяльності, що приносить дохід їх власникам. Під кадровим потенціалом підприємства розуміють сукупну трудову дієздатність його колективу, ресурсні можливості в галузі праці облікового складу підприємства, виходячи з їх віку, фізичних можливостей, наявних знань та професійно-кваліфікаційних навичок. [2]

Сьогодні одним з ключових чинників підвищення ефективності діяльності промислового підприємства є відношення до кадрів підприємства. Щоб мати висококваліфікованих фахівців, складових ядра промислового підприємства, створити у них стимул до ефективної роботи, керівники вимушені використовувати систему управління кадровим потенціалом. Нові умови господарювання на підприємствах висувають нові вимоги до формування й використання їхнього кадрового потенціалу [3]

Для ефективного управління кадровим потенціалом промислового підприємства необхідно по-перше, налагодити постійний моніторинг стану кадрового потенціалу підприємства, по-друге, оцінювати рівень потенціалу, по-третє, аналізувати і визначати чинники впливу на кадровий потенціал, по-четверте, прогнозувати його стан на майбутнє.

Безперервні зміни, що відбуваються в економіці, диктують потребу постійного оновлення знань підприємств і організацій як інтелектуального капіталу, що забезпечує стійкі стратегічні позиції підприємств на ринку, ефективну адаптацію до умов зовнішнього середовища, що змінюються.

Формується нова функція управління, в завдання якої входять акумуляція інтелектуального капіталу, виявлення і поширення наявної інформації і досвіду, створення передумов для поширення і передачі знань. Саме знання стають джерелом високої продуктивності, інновацій і конкурентних переваг. Для управління знаннями характерні колективне формування і використання внутрішніх і зовнішніх джерел знань (інформаційних ресурсів), створення комп'ютерних систем управління знаннями тощо. [4]

Висновок. Управління кадровим потенціалом є однією з головних функцій будь-якого промислового підприємства, яка може виявитися тим критичним фактором, що визначає ефективне функціонування підприємства в довгостроковій перспективі. З метою побудови високоефективної системи напрямків підвищення кадрового потенціалу промислових підприємств передусім необхідно проводити оцінку факторів, що впливають на кадрову роботу та ефективність використання кадрового потенціалу. Управління кадровим потенціалом є складним і довготривалим процесом, під час якого і здійснюється набуття, використання і розвиток навичок, знань і вмінь працівників.

Підвищенню ефективності формування і використання кадрового потенціалу підприємства сприяє скорочення втрат робочого часу та забезпечення його раціонального використання, удосконалення режимів праці і відпочинку. Важливими резервами підвищення ефективності формування і використання кадрового потенціалу підприємства є зростання продуктивності праці та підвищення кваліфікації працівників відповідно до потреб підприємства, поліпшення системи перепідготовки кадрів, а також поліпшення умов праці. Відповідно до виявлених резервів формуються напрями розвитку кадрового потенціалу підприємства у складі відповідної стратегії. [5]

Список використаних джерел:

1. Корінь М.В., Шевченко О.О., Шовкопляс О.О. Управління розвитком кадрового потенціалу підприємств в сучасних умовах / М.В. Корінь // Вісник економіки транспорту і промисловості. – №60, 2017. – С. 238-245.

2. Маслов Е. В. Управление персоналом предприятия: учеб. пособ. / под ред. П. В. Шеметова. – М.: ИНФРА-М; Новосибирск: НГАЭиУ, 2000. – 312 с.]
3. Смоляр Л.Г. Дослідження тенденції розвитку кадрового потенціалу на промислових підприємствах України / Л.Г. Смоляр, О.О. Грамотенко // Економіка та держава. – 2008. – №5. С. 96 – 99.
4. Сергієнко Т.І., Крайнік О.М. Напрями підвищення ефективності промислового менеджменту з використанням інформаційних ресурсів// Т.І.Сергієнко, О.М. Крайнік. Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії. Запоріжжя, 2018. №75, С.193-204.
5. Іваницька С.Б. Кадровий потенціал підприємства: фактори формування та використання / С.Б. Іваницька // Ефективна економіка №10, 2013.

Куртєва Ірина Сергіївна,

магістрант кафедри фінансів, банківської справи та страхування Інженерного інституту Запорізького національного університету, м. Запоріжжя (Україна)

Науковий керівник

Ткаченко Єлизавета Юріївна,

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування ЗНУ, м. Запоріжжя (Україна)

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ЕТАПІВ РОЗВИТКУ ЛОГІСТИКИ

Ефективність діяльності підприємства в сучасних умовах господарювання визначається обсягом отриманого прибутку. Обсяг та якість прибутку підприємства, в свою чергу, залежить від різноманітних факторів, серед яких фактором першого рівня є витрати підприємства. Одним з інструментів, який дозволяє мінімізувати витрати підприємства та максимізувати прибуток є логістика.

Питання розвитку логістики та її трактування на сучасному етапі розглядали такі відомі вчені, як: Дж. Сток, Д. Ламберт, Дж. Шапиро, Д. Уотерс, Л. Фролов, В. Колодін, В. Сергєєв, Є. Крикавський, О. Тридіда та ін.

Логістичні підходи в управлінні матеріальними ресурсами і в цілому підприємством забезпечують координацію роботи всіх його підрозділів, безперервність їх роботи, створюють умови для своєчасного реагування на різноманітні збої та порушення.

У науковій літературі виділяється декілька підходів до трактування логістики, що зумовлює наявність немалої кількості її визначень. При цьому одні науковці, визначаючи логістику, акцентують увагу на управлінні лише матеріальними потоками підприємства з метою мінімізації витрат, а інші – на необхідності взаємоузгодженого управління матеріальними та інформаційними потоками. Така різноманітність підходів до визначення логістики зумовлена тим, що логістичне управління стосується не тільки матеріальних, а й фінансових та інформаційних потоків.

Логістика є досить молодого наукою, але вона впевнено займає все більше місце в процесі забезпечення діяльності підприємства.

Розглядаючи питання формування логістики, то можна відзначити, що науковці по-різному підходять до визначення етапів її формування.

Так Є. Крикавський, А. Сумец, О. Тридід, Г. Азаренкова, С. Мішина, І. Борисенко, А. Кальченко, В. Кривещенко виділяють три періоди розвитку логістики. Але Є. Крикавський та А. Сумец охоплюють різні століття, а інші науковці – межі ХХ століття.

Л. Заборська та Н. Жуковська виокремлюють також чотири етапи розвитку логістики, але межі етапів інші:

перший етап (60-ті роки ХХ сторіччя) – характеризується використанням логістичного підходу для управління матеріальними потоками у сфері обігу;

другий етап (80-ті роки ХХ сторіччя) характеризується розширенням інтеграційної основи логістики. Логістика почала охоплювати виробничий процес;

третій етап належить до сучасності й може бути охарактеризований так:

– з'являються фундаментальні зміни в організації та управлінні ринковими процесами в усій світовій економіці;

– сучасні комунікаційні технології, які забезпечують швидке проходження матеріальних та інформаційних потоків, дозволяють здійснити

моніторинг усіх фаз переміщення продукту від первинного джерела до кінцевого споживача;

- розвиваються галузі, які надають послуги у сфері логістики;

- концепція логістики, ключовим положенням якої є необхідність інтеграції, починає визнаватися більшістю учасників ланцюгів постачання, виробництва і розподілу [1,с.15].

М. Кіршина та В. Лукінський виділяють чотири етапи розвитку логістики. На відміну від попередніх досліджень, вони розмежовують третій етап на дві частини.

В. Лукінський визначає наступні межі:

перший етап (1920 – 1950 рр.). Даний етап, на думку автора, відображав повною мірою ринок продавця, а концепція логістики відповідала сучасному розумінню менеджменту;

другий етап (1960 – 1970рр.) був етапом часткової інтеграції. Для нього характерним було насичення ринку товарами, перевищення пропозиції над попитом, фізичний розподіл товарів, який базувався на маркетинговій концепції управління;

третій етап (1980ті роки) відображав процеси інтеграції в межах підприємства. Його особливістю було зростання конкуренції, збільшення логістичних витрат, впровадження автоматизованих систем управління технологічними процесами, розвиток логістичних концепцій, інтеграція виробництва і розподілу, як наслідок впливу маркетингових механізмів.

четвертий етап (1990р. – до сьогоднішнього дня) є етапом повної інтеграції, який забезпечує розвиток логістики та її глобалізацію [2, с. 27]

На відміну від зазначених дослідників, О.Окландер визначає п'ять етапів розвитку логістики:

- перший етап (1956 – 1965 рр.) передбачав аналіз загальних витрат, системний підхід, поліпшення сервісу, увага до каналів фізичного розподілу;

– другий етап (1966 – 1970 рр.) відзначався створенням відділів управління фізичним розподілом, які забезпечували координування виробничих програм з фізичним розподілом для мінімізації витрат на збереження і рух готової продукції;

– третій етап (1971 – 1979 рр.) розвитку логістики увага акцентувалась на вирішенні проблем постачання та скорочення витрат енергоносіїв при транспортуванні й збереженні;

– четвертий етап (1980 – 1985рр.) характерними були автомобілізація і модернізація транспорту, поява персональних комп'ютерів, удосконалення засобів зв'язку.

– п'ятий етап (починається з 1986 року) є періодом інтеграції логістики [3, с. 9 –22]

Порівняльна характеристика етапів розвитку логістики та їх періодизації дозволяє зробити наступні висновки:

– в економічній літературі немає єдиного підходу до визначення етапів розвитку логістики;

– сучасному етапу розвитку логістики присутні наступні риси: охоплення логістичними процесами всього логістичного ланцюга: від постачальників продукції підприємства до кінцевого споживача; направленість на оптимізацію запасів на складах; мінімізація витрат на управління та утримання виробничих і збутових запасів; діагностування логістичних потоків; повне використання ринкової інфраструктури.

Список використаних джерел:

1. Заборська Н. К. Основи логістики: навчальний посібник / Н. К. Заборська, Л. Е. Жуковська – Одеса: ОНАЗім. О.С. Попова, 2011-2018 с.
2. Модели и методы теории логистики: учеб-ное пособие / Под ред. В.С.Лукинского. — 2е изд.— СПб.: Питер, 2007. — 448 с.
3. Окландер М.А. Логістика: підручник. — К.: Центр учбової літератури, 2008. — 346 с.
4. Гусак Ю.Е. Розвиток логістичного забезпечення в Україні/Ю.Е. Гусак, В.М.Марченко// Актуальні проблеми економіки та управління: збірник наукових праць молодих вчених, Вип. 10 : [64] - http://ela.kpi.ua/bitstream/123456789/22500/1/4_5_Husak.pdf

Куруоглу Кристина Олександрівна,
*магістрант кафедри фінансів, банківської
справи та страхування Інженерного інституту
Запорізького національного університету,
м. Запоріжжя (Україна)*

Науковий керівник

Шапуров Олександр Олександрович,
*кандидат економічних наук, доцент, доцент
кафедри фінансів, банківської справи та
страхування Інженерного інституту
Запорізького національного університету,
м. Запоріжжя (Україна)*

ТЕНДЕНЦІЇ СТРАХОВОГО РИНКУ ТА ШЛЯХИ ПОКРАЩЕННЯ ЙОГО ДИНАМІКИ

Послідовний перехід нашої країни до ринкової економіки об'єктивно зумовлює зростання потреби у страховому захисті усіх суб'єктів ринку. Саме наявність такої потреби та реальна можливість її задоволення характеризують ступінь розвитку економіки тієї чи іншої країни, дають уявлення про рівень захищеності її юридичних і фізичних осіб.

Проблемам формування та розвитку страхування і страхового ринку в Україні присвячено низку наукових праць В. Альошина, В. Базилевича, О. Філонюка, В. Фурмана, С. Осадця, Р. Пікус, З. Шелудько та інших вітчизняних та іноземних економістів.

Аналіз сучасного стану страхового ринку країни. Розкриття основних проблем страхування в сучасних умовах господарювання. Систематизація пропозицій щодо покращення динаміки сучасного страхового ринку

Рівень розвитку страхового ринку визначається соціально-економічним становищем в країні, готовністю населення та суб'єктів господарювання до споживання такого роду фінансових послуг, а також державною підтримкою страхового бізнесу. Порівняно з європейськими країнами, де страхування охоплено понад 94% страхового поля, в Україні страхові послуги користуються значно меншим попитом (10–15% страхового поля), особливо у галузі майнового та окремих видів особистого страхування, що зумовлено як низькою

довірою економічних суб'єктів до страховиків, так і низьким рівнем їхньої обізнаності у сфері страхування [3].

Дослідження основних тенденцій розвитку страхового ринку вказує на стабільну тенденцію щодо скорочення кількості страхових компаній в Україні, що вказує на процес консолідації страхової системи. Так, на кінець 2017 року кількість страхових компаній становила 294, з яких 33 надавали послуги страхування життя (СК «Life») та 261 страхова компанія, що здійснювала види страхування, інші, ніж страхування життя (СК «non-Life»).

Таблиця 1

Динаміка страхових компаній України

Показники	2012	2013	2014	2015	2016	2017
Кількість страхових компаній, од.	414	407	382	361	310	294
Обсяг валових страхових премій, млн. грн.	21508	28661	26767	29736	35170	43431
Обсяг страхових виплат, млн. грн.	5151	4651,8	5065,4	8100,5	8839,5	10536,8
Активи страхових компаній, млн. грн.	56224	66387	70261	60729	56075	57381

Незважаючи на значну кількість страхових компаній, в Україні 99,5% валових страхових премій акумулюють 150 СК «Non-life», та 99,9% – 20 СК «Life». Така ситуація вказує на високу концентрацію на ринку страхування «Life» та свідчить про існування багатьох (близько 144) компаній «псевдостраховиків» у цій сфері, на які припадає лише 0,5% ринку. Коефіцієнт концентрації страхового ринку (CR-3) по страхуванню життя в Україні становить 54,3%, а по «non-life» страхуванню – 21,3% [1].

Індекс Герфіндаля-Гіршмана (ННІ) характеризує рівень конкуренції на ринку через призму його концентрації і показує розподіл «ринкової влади» між суб'єктами ринку. Для оцінки ринкової концентрації використовуються наступні діапазони даного показника: ННІ < ННІ1800 – ринок оцінюється як висококонцентрований. В Україні на ринку страхування життя Індекс

Герфіндаля – Гіршмана у 2017 році становив 1417,52 (у 2016 році – 1079,59), а по ринку ризикових видів страхування – 305,27 (у 2016 році – 280,74). У цілому по страховому ринку цей індекс у 2017 році мав значення 272,07 (у 2016 році – 245,09) [2].

У 2017 році обсяг загальних активів страховиків становив 57381 млн грн, що на 2,3% більше у порівнянні з відповідним показником минулого року. Аналіз структури активів страхових компаній свідчить, що серед напрямів інвестування й надалі переважають вкладення в цінні папери – 39,4% (в акції – 18,4% та цінні папери, що емітуються державою – 18,2%) та банківські вклади – 33,9%. Доцільно зауважити, що вибір напрямів для інвестування вітчизняними страховиками кардинально відрізняється від підходів до інвестування у їхніх іноземних колег. Зокрема, у практиці розвинених країн світу активи інституційних інвесторів лише на 4-7% формуються за рахунок банківських інструментів, а основна частина коштів інвестується в акції (близько 60%) та боргові цінні папери (близько 25%), що обумовлено високою дохідністю інструментів фондового ринку та низьким рівнем дохідності банківських депозитів

Основними причинами, які негативно впливають на розвиток страхового ринку Україні загалом та на діяльність страхових компаній зокрема є:

- нестабільність економічної та політичної ситуації в країні;
- недосконалість нормативно-правового забезпечення;
- недовіра населення до страховиків та низький рівень проінформованості громадян щодо послуг страхових компаній;
- зниження попиту на страхові послуги у зв'язку зі зниженням платоспроможності населення;
- недостатній розвиток страхової інфраструктури;
- низький рівень надійності і гарантованості вкладення коштів;
- недостатній розвиток регіональних страхових ринків, які мають помітні територіальні диспропорції.

Для вирішення вищезазначених причин перш за все необхідно:

- удосконалити законодавчу та нормативно-праву базу, що регламентує страхову діяльність для подальшого ефективного розвитку страхової діяльності (чітке регламентування організаційно-економічних питань розвитку страхування, розробка законодавчої бази і методології проведення медичного страхування, прийняття Страхового кодексу);
- створити умови для розвитку інфраструктури страхового ринку; сприяти розвитку страхового посередництва;
- створити єдиний реєстр страхових агентів (дасть можливість мінімізувати кримінальні схеми на ринку страхування);
- забезпечити страховий ринок висококваліфікованими кадрами; відновити довіру населення до страховиків (вимагає від страховиків серйозних та зрозумілих для потенційних клієнтів гарантій повернення вкладених коштів).

Список використаних джерел:

1. Диба В.А. Сучасний стан та перспективи розвитку страхових компаній в Україні / В.А. Диба // Економіка та держава. – 2016. – № 11. – С. 80-83.
2. Малікова І.П. Оцінка концентрації страхового ринку України, її зв'язок з процесами монополізації та конкуренції / І.П. Малікова // Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія «Економічні науки». – 2017. – Вип. 23. Частина 3. – С. 76-79.
3. Пономарьова О.Б. Визначення проблем страхового ринку та їх вирішення / А.В. Бодня, М.А. Іванченко, О.Б. Пономарьова // Глобальні та національні проблеми економіки [Електронний ресурс]. – 2015. – №5. – Режим доступу: <http://global-national.in.ua/archive/5-2015/166.pdf>

Makushynska Ganna

Tożsamość w warunkach integracji europejskiej

Uniwersytet Narodowy w Zaporozhu, Ukraina

ORCID: 0000-0002-2714-619

TOZSAMOŚĆ W WARUNKACH EUROPEJSKIEJ INTEGRACJI

Unia Europejska jest krajem najbardziej atrakcyjnym dla życia, nawiązania kontaktów jak międzyludzkich tak i biznesowych, powoduje to zwiększenie zainteresowania nauczaniem się. Wraz z tym, Europa przeżywa wielu kryzysów. Aktualność badania spowodowana współczesnymi kryzysowymi tendencjami

rozwoju Europy i świata. Problem tożsamości jest aktualny co potwierdza analiza ostatnich badań i publikacji. O aktualności podjętego tematu świadczy wojna w sercu Europy, właśnie na Ukrainie. Głównym celem referatu jest omówienie przyczyny dzisiejszych kryzysów i konfliktów w Europie dla rozumienia i poszukiwania rozwiązań.

Kryzys tożsamości nie jest jakąś niespodzianką początku XXI wieku. Już pod koniec XX wieku nastąpił szereg postępów naukowych w dziedzinie kryzysu tożsamości, uwarunkowanych współczesnymi wyzwaniami i tendencjami w rozwoju naszego świata: Anthony D. Smith *The ethnic origins of nations* (1987), Douglas Kellner. *Popular culture and the construction of postmodern identities* (1992)

Wybitny filozof i teolog św. Jan Paweł II w książce „Pamięć i tożsamość. Rozmowy na przełomie tysiącleci”, wydanej w 2005 roku, myśląc o eksplozji zła, o „wybuchu” zła w XX wieku, odnalazł korzenie kryzysów, skąd więc faszyzm, komunizm, jakie są możliwości i zagrożenia demokracji. Papież dał konkretnym osobom i całym ludom, możliwość obudzenia w sobie, poprzez powrót „do pamięci”, do żywego poczucia własnej „tożsamości”.

Wśród współczesnych badań na temat kryzysu tożsamości najpierw warto przypomnieć apel wybitnych europejskich intelektualistów, ogłoszony w październiku 2017 roku pod tytułem «Europa, w jaką wierzymy» – Deklarację Paryską. Deklaracja występuje z krytyką wartości fałszywej utopijnej Europy: populizmu, libertyńskiego hedonizmu, fałszywej wolności, «utopijnej fantazji multikulturowego świata bez granic», imperium pieniędzy i regulacji» pod przykrywką sentymentów pseudo-religijnego uniwersalizmu».

Raport Roman Club (autorzy Ernst Weizsäcker i Anders Weikman) nosi tytuł „Come On! Kapitalizm, krótkowzroczność, populacja i zniszczenie planety. Dokument ten podkreśla, że świat jest w wielkim niebezpieczeństwie, a jego zbawienie zależy od zmiany światopoglądu. Podsumowując wnioski z tego raportu, musimy powiedzieć, że autorzy wzywają do „nowego Oświecenia” i przyjęcia holistycznego poglądu na świat. Druga część tego raportu poświęcona

perspektywom. W tej części przeanalizowano również źródła stanu kryzysowego, które są „błędami filozoficznymi”, a mianowicie błędnie zinterpretowanej nauki Adama Smitha, Davida Ricardo i Charlesa Darwina. Oddzielając się od konkretnych religii, Klub Rzymski podkreśla niewłaściwość krytyki religii, cytując wiceprezesa Międzynarodowego Trybunału Christophera Weramantry'ego, który proponuje włączyć zasady religijne do prawa międzynarodowego. Szczególną uwagę zwraca się na encyklikę papieża Franciszka «Laudato Si» i wiodącą ideę benedyktynów Davida Stindl-Rasta na temat «duchowości zdrowego rozsądku».

Analizując wszystkie wyzwania, zagrożenia i kryzysy, na które wskazują Deklaracja i inne badania, uważamy, że głównym kryzysem jest zakłócenie i pogwałcenie ludzkiej tożsamości. Osoba nie identyfikuje się i nie definiuje siebie jako mężczyzna lub kobieta, jako osoba wolna w godności, a nie wolna z godności, postrzega wolność poza godnością i w ten sposób poddaje się fałszywej wolności. Człowiek nigdy nie może być traktowany jako środek do realizacji wartości, nawet wolności, bowiem jest ich twórcą i celem!

I to, co słyszymy na Ukrainie, która przez wojnę jest w drodze restauracji i ukształtowania tożsamości narodowej: «Ukraina to przede wszystkim!» («Україна понад усе!»). Po raz kolejny nie człowiek przede wszystkim! Osoba ludzka jest substancjalną całością, światem samym w sobie – mikrokosmosem. Dobro osoby ludzkiej i dobro wspólne we wzajemnym współdziałaniu (w solidarności) i uzupełnianiu się tworzą ład społeczny.

Nic nowego! Słyszymy to od czasów Arystotelesa! Słowo „wolność” brzmi jak «mantra», jest kodem cywilizowanego Zachodu już nie po raz pierwszy wiek, a kryzys ludzkiej tożsamości pogłębia się. Naszym zdaniem sformalizowane rozumienie wolności i prawa ulega erozji. To zniekształcone zrozumienie ludzkiej wolności uczyniło z niego sposób na zniszczenie samego człowieka. Udało nam się zastąpić instrument i cel: nie mamy wolności dla dobra człowieka, ale mamy człowieka dla wolności! W ten sposób wolność stała się fałszywą deklaracją, która zniewala i nie uwalnia!

Potrzebujemy więc przywrócenia ludzkiej tożsamości poprzez powrót do ontologicznych wymiarów człowieka. Musimy odnowić szczególną misję rodziny, szkoły, odpowiedzialność twórców, ludzi kultury i mediów, dzięki którym, możemy się komunikować oraz wspólnie przeżywać nasze doświadczenia, niepokoje i nadzieje, kształtować naszą tożsamość.

Bibliografia:

1. <https://thetrueeurope.eu/europa-w-jaka-wierzymy/>
2. Tożsamość Europy - tożsamość europejska w: A. Pacześniak, M. Klimowicz, Procesy integracyjne i dezintegracyjne w Europie. Podręcznik akademicki, OTO-Wrocław, Wrocław 2014
3. R. Szwed (2005). Tożsamość europejska versus tożsamość narodowa? Transformacja tożsamości zbiorowych w Unii Europejskiej. W: E. Hałas, K. T. Konecki (red.) Konstruowanie jaźni i społeczeństwa. Europejskie warianty interakcjonizmu symbolicznego. Warszawa: Scholar, s. 310-344.
4. Mazurek, Paweł (2006) Internet a tożsamość, w: D. Batorski, M. Marody, A. Nowak (red.) Społeczna przestrzeń internetu, Warszawa: Wyd. SWPS.
5. Kellner, D. (1992). Popular culture and the construction of postmodern identities. In L. Friedman (Ed.), Modernity and identity (pp. 141177). Oxford: Blackwell.
6. Jan Paweł II. Pamięć i tożsamość. Rozmowy na przełomie tysiącleci. Znak

Метеленко Наталя Георгіївна,

*доктор економічних наук, професор,
завідувачкафедри фінансів, банківської справи
та страхування Інженерного інституту
Запорізького національного університету
м. Запоріжжя (Україна)*

ПРАКТИКА МЕНЕДЖМЕНТУ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Глобалізація економічних процесів, високий рівень невизначеності, активні інституційні перетворення, зниження активності інноваційно – інвестиційної діяльності, скорочення промислового виробництва – все це та чимало інших об’єктивних явищ економічного розвитку України призвели до необхідності удосконалення механізму та оновлення системи управління промисловими підприємствами з урахуванням кризових умов їх функціонування та можливості економічного розвитку у майбутньому. Оновлена модель управління промисловим підприємством повинна враховувати механізм упередження втрати людського потенціалу, руйнування

екологічних систем, забрудненість навколишнього середовища, тобто забезпечувати екологічну і соціальну безпеку виробництва. Саме наявність перерахованих глобальних проблем ставить під загрозу існування майбутніх поколінь. Реалізація ж проектів і програм розвитку української промисловості не може забезпечити очікуваного ефекту, оскільки найчастіше при розробці їх стратегічних напрямів не враховується ні наявний потенціал регіонів, ні особливості функціонування промислових підприємств конкретних галузей, зокрема підприємств металургійної та машинобудівної галузей.

При побудові моделі управління такою складною багатоцільовою соціально – економічною системою, якою є промислове підприємство, основна проблема полягає в тому, щоб знайти компроміс між простотою опису, що дає змогу скласти цілісне уявлення про досліджуваний об'єкт, і деталізацією опису, що дає змогу розкрити численні особливості конкретного об'єкта. Найбільш складним науковим завданням є визначення динамічних властивостей промислового підприємства, тому що досить важко визначити функціональний взаємозв'язок між станом і процесом управління. Неможливо визначити параметри системи управління за параметрами об'єкта управління, що пояснюється складністю процесів, які відбуваються на підприємствах; дією суб'єктивних факторів, які зумовлені участю конкретної людини, що приймає рішення. До того ж багато факторів не мають кількісного виміру; між деякими факторами існує тільки якісний зв'язок; існує безліч випадкових факторів, які складно врахувати та систематизувати.

Функціональний зміст процесу управління виявляється в масштабній послідовності та переважності реалізації основних функцій управління. Можна виділити такі етапи прояву цілеспрямованої дії на колективи людей: планування, прогнозування, організація, стимулювання, активізація, контроль, аналіз, облік. Об'єктивна сукупність функцій притаманна управлінню на будь – яких ієрархічних рівнях, для будь – яких організацій. Родоначальник класичної (адміністративної) школи управління А. Файоль [1, с. 6–8] розглядав процес

управління як функцію адміністрування, призначену для надання допомоги адміністративному персоналу в досягненні цілей організації. Адміністрування, на думку А. Файоля, є основою управління, яке включає шість основних груп операцій управлінської діяльності:

- технічну і технологічну (виробництво, виготовлення, переробка);
- комерційну (закупівля, продаж, обмін);
- фінансову (залучення капіталів і ефективне управління ними);
- охоронна (охорона власності і фізичних осіб);
- облікову (інвентаризація, балансові відомості, витрати виробництва, статистика);
- адміністративні (передбачення, організація, розпорядництво, координування та контроль).

Саме адміністративній функції А. Файоль присвятив усю свою увагу, визначивши її таким чином: передбачати, організовувати, керувати, координувати, контролювати.

Актуальність застосування постулатів класичної школи управління для розробки оновленої моделі управління промисловими підприємствами пояснюється відповідністю груп операцій управлінської діяльності за А. Файолем функціональній структурі промислового підприємства. Проблемам вирішення наукового завдання визначення траєкторії розвитку системи (промислового підприємства) присвячено безліч наукових праць, однак стан функціонування та розвитку вітчизняних підприємств промисловості дає змогу дійти висновку, що математична формалізація цієї проблеми не може бути однозначно використана з метою проектування методів дії на реальний об'єкт управління в мовах впливу факторів внутрішнього та зовнішнього середовища. Тобто фактичний стан промислового підприємства як системи в умовах динамічного руху впродовж розрахункової траєкторії розвитку буде завжди відрізнятись від планового стану. Тобто, однією з головних проблем управління промисловими підприємствами як соціально – економічними системами є

складність при формалізації процесів, що включаються до функціональних сфер діяльності підприємства.

Серед факторів, що значно ускладнюють управління промисловими підприємствами в цілому, є такі:

- складність визначення початкових координат системи та неможливість їх точного виміру;
- відсутність чіткої структури та періодичності процесів у системі;
- нерегулярність прояву властивостей системи;
- нерегулярність дії факторів зовнішнього середовища;
- ймовірність зміни мети функціонування системи;
- імовірнісний характер процесів, що здійснюються в системі та її зовнішньому середовищі;
- відсутність стандартності внутрішніх та зовнішніх характеристик процесів.

Зважаючи на окреслені проблеми та особливості практики функціонування промислових підприємств, процес розробки моделі управління промисловим підприємством повинен ґрунтуватись на операційному описі процесів (бізнес – процеси), що відбуваються в кожній сфері діяльності.

В основу концептуальної моделі управління промисловим підприємством пропонується покласти процесно – операційний підхід. Процесно – операційний підхід управління промисловим підприємством – це розгляд всієї діяльності підприємства як організованої мережі процесів та похідних від них взаємопов'язаних у часі та просторі операцій з трансформації вхідних ресурсів у вихідні результати; процеси відбуваються протягом тривалого періоду часу, є стійкими та спрямовані на досягнення мети існування підприємства. Для формування концептуальної моделі передбачається, що процеси – є постійною складовою впродовж більше п'яти років, а операції – можуть варіюватись у залежності від зміни чинників внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства.

Процеси, що відбуваються на промисловому підприємстві доцільно об'єднати в такі групи: отримання замовлення, розробка продукції, забезпечення ТМЦ, виробництво продукції, логістика доставки продукції, надання сервісних послуг, розробка та управління технологічною документацією, управління фінансами, управління інформаційною інфраструктурою, управління енерготехнічним забезпеченням і безпекою виробництва, управління адміністративною інфраструктурою, управління персоналом, управління змінами, управління якістю продукції, управління документацією, управління транспортною інфраструктурою.

Важливою компонентою процесно – операційного підходу в управлінні підприємством є управління персоналом. З посиленням конкуренції кожен працівник підприємства удосконалює свої навички, набуває нові, підвищує свій професійний рівень та опановує суміжні професії. Прийняття на себе відповідальності за виконання робіт та завдань повинно стати вимогою для професійної компетенції кожного працівника, тому на підприємстві необхідно забезпечувати:

- оптимальні умови для навчання і розвитку персоналу, удосконалення його здібностей і навичок;
- проводити навчання всіх прийнятих на підприємство (різних за віком, професійною підготовкою, рівнем освіти, здібностями) працівників;
- систематичне навчання робітників суміжним професіям, підвищувати їх кваліфікацію задля підвищення результативності процесів (зокрема виробництва), якості операцій, раціональності процедур;
- здійснювати оцінку персоналу в усіх службах, структурних підрозділах інших структурних одиницях;
- здійснювати підготовку кадрового резерву задля наявності «здорової» внутрішньофірмової конкуренції;
- створення сучасної інноваційної, самонавчальної, організації, що здатна розвиватись та досягати поставлених цілей.

Кожному з видів діяльності відповідають процеси, операції та процедури, які у сукупності чітко регламентують повноваження відповідальних осіб за всіма функціями з контролем дотримання меж відповідальності; забезпечують збір та аналіз детальної інформації за всіма напрямками, що спрямовано на зниження собівартості та підвищення ефективності проектного управління. В процесі здійснення господарської діяльності кожне промислове підприємство формує відмінний ланцюжок створення додаткової вартості, якій будується на основі власної концептуальної моделі управління промисловим підприємством.

Список використаних джерел:

1. Файоль А. Общее и промышленное управление : пер. с фр. / Анри Файоль ; [научн. ред. и предислов. проф. Е.А. Кочерина]. – М. : Контроллинг, 1992. – 111 с.

Мороз Олег Семенович,

*кандидат економічних наук, доцент, професор
кафедри менеджмент організацій та управління
проектами інженерного інституту Запорізького
національного університету,
м. Запоріжжя (Україна)*

ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ ЄВРОПЕЙСЬКИХ ІНТЕГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ

Основними засадами зовнішньої політики України, зокрема, передбачається забезпечення інтеграції України в європейський політичний, економічний, правовий простір з метою набуття членства в Європейському Союзі [1]. В якості практичної реалізації інтеграційних прагнень української влади є її зусилля щодо реалізації Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [2] та намагання проводити, аналогічно до європейських країн, економічну та бюджетно-фінансову політику. У зв'язку з прискоренням темпів європейських інтеграційних прагнень владних кіл України, з урахуванням існуючих геополітичних відносин, що складаються навколо країни та політичних подій, які відбуваються в середині нашої країни, особливу актуальність набувають дослідження, які пов'язані з процесами формування та

регулювання розвитку як економічного простору країни в цілому, так і її регіонів зокрема.

Метою дослідження є приділення уваги до висвітлення певних економічних аспектів європейських інтеграційних процесів, що мають суттєвий вплив на подальший розвиток як економіки України, так і громадянського суспільства країни в цілому.

Україна, за площею її території та кількістю населення, є однією з найбільших країн Європи зі значним різноманіттям природно-кліматичних, ресурсних, демографічних, етнічних, структурних і навіть історичних особливостей її регіонів. Це, поза всяким сумнівом, має накладати певні особливості при реалізації в Україні інтеграційних процесів, що відбуваються в сучасному глобалізованому світі – інтеграційних процесів як в політико-правовій, морально-ідеологічній та соціокультурній сферах, так і в сферах економіки, безпеки, тощо. При цьому визначення наведених особливостей та їх врахування під час реалізації інтеграційних процесів має бути незалежно від напрямів здійснення цих процесів.

Особлива увага при визначенні передумов, напрямів та етапів здійснення та подальшого розвитку інтеграційних процесів, що пов'язані з Україною, на наш погляд, має бути приділена економічним аспектам цих процесів. Обґрунтуванням такого підходу є всебічне розгортання процесів інтернаціоналізації економічного життя на основі загальносвітової тенденції посилення взаємозалежності і взаємозв'язку економічного розвитку всіх країн світу. «Інтеграція» (від лат. *integratio* – заповнення, відновлення або *integrum* – цілий), що характеризує процеси об'єднання будь-яких елементів (частин) в одне ціле шляхом їх взаємозближення та утворення нових й розвитку діючих взаємозв'язків [3], безумовно, є дуже багатогранний процес, але, як правило, центральною ланкою цього процесу є міжнародна економічна інтеграція — економічне зближення держав і поступове переплетення структур їх економік.

Серед умов здійснення міжнародної економічної інтеграції є динамічний розвиток зв'язків як на мікро-рівні (від малого та середнього бізнесу до потужних ТНК та БНК), так і на макро-рівні де сходиться межа між внутрішнім ринком окремої країни та міжнародними ринками, створюючи новий, специфічний «внутрішній» ринок інтеграційного об'єднання (союзу) загалом. Але така «ідеальна» картина розгортання процесу міжнародної економічної інтеграції (яку в першу чергу показують «пропагандисти» інтеграції) насправді протікає зовсім не так «лінійно» (за висхідною лінією), а в більшості випадків доволі складно і навіть суперечливо. Це обумовлюється тим, що економічні аспекти інтеграційних процесів пов'язані з необхідністю постійного вирішення "протистояння" і навіть «конфліктних ситуацій» між національними економічними інтересами країн що інтегруються. Зближення і зрощування національних економік завдяки реалізації інтеграційних прагнень, як правило, призводить до суттєвого перегляду підходів до розвитку багатьох галузей економіки кожної країни, здійснення заходів щодо пристосування внутрішніх ринків до загальних інтересам країн-учасниць інтеграційного об'єднання шляхом координації їх діяльності. Підвищується рівень регулювання господарських зв'язків як на макро-рівні так і на мікро-рівні економічних інтеграційних процесів шляхом створення наднаціональних органів управління, в функції яких входить розробка та координація економічної політики країн, а також контроль окремих сфер економік країн - учасниць інтеграційних об'єднань. Таке часткове «обмеження економічного суверенітету» одних країн поєднується з частковим «розширенням економічного суверенітету» інших (більш економічно розвинутих та конкурентоспроможних) країн інтеграційних об'єднань.

Таким чином, економічні аспекти міжнародних інтеграційних процесів в цілому, й економічна європейська інтеграція, зокрема, являє собою об'єктивно обумовлений, але регульований процес, спрямований не тільки на зближення, взаємну адаптацію та поступове переплетення і «зрощення» національних

економічних систем країн, що інтегруються, а також і на задоволення (певною мірою) національних інтересів кожної з таких країн. Цей процес має забезпечити розкриття економічного потенціалу кожної з країн, що інтегруються на основу багатоваріантності використання наявних в цих країнах чинників розвитку та їх комбінації.

Враховуючи на те, що економічна складова європейських інтеграційних процесів базується як на координації національної економічної політики країн в інтересах об'єднання країн в цілому, так і на здійсненні суверенних валютних повноважень Європейським центральним банком за взаємодії з національними центральними банками країн-учасниць (Європейська система центральних банків), методи та інструменти забезпечення захисту національних економічних інтересів країн, що інтегруються стає проблемою, що має бути вирішена як в процесі інтеграції, так і під час вдосконалення її результатів та наслідків. Для цього концептуальні підходи та практична розбудова економічних аспектів європейських інтеграційних процесів має базуватися на принципах, що були свого часу були розроблені Жаном Моне і викладені у концепції європейського будівництва («Декларація Шумана») [4]. Таким чином, для забезпечення національних економічних інтересів країн що інтегруються необхідно дотримуватися певних принципів, зокрема таких, як:

- інтеграція країн є засобом, а не метою – це є не панацея від економічних та суспільних проблем, а лише інструмент для їх вирішення на основі отримання взаємної вигоди;
- інтеграція країн потребує поступовості руху до спільного майбутнього (*step by step* – «крок за кроком») шляхом: зона вільної торгівлі – митний союз – спільний ринок – економіко-політичний союз зі спільною економічною, грошово-кредитною та валютною політикою;
- інтеграція країн потребує створення та схвалення усіма членами інтеграційного процесу адекватного механізму, який дозволяв би, з одного боку, сприймати існуючі протиріччя як джерело подальшого розвитку

інтеграційних процесів, а, з іншого, приймати збалансовані стосовно національних інтересів різних сторін рішення та доводити їх до виконання.

Не менш суттєвою проблемою реалізації міжнародної економічної інтеграції в цілому й європейської, зокрема, є застосування тих чи інших методів забезпечення проведення інтеграційних процесів. Більшість дослідників зосереджують свою увагу на наступних методах:

- «інституціональні» методи – сукупність адміністративних заходів та певних акцій, що забезпечують як початок інтеграційних процесів, їх розвиток та поглиблення;

- «функціональні» методи – методи, основою лібералізація економічних відносин та зовнішньоекономічних зв'язків (забезпечення вільного просування та обміну товарами (послугами) між підприємцями та країнами в цілому у великому ринковому просторі) на тлі обмеження адміністративного втручання з боку органів державного управління та контролю.

Пошук оптимального співвідношення у застосуванні зазначених методів та відповідних інструментів, а також їх взаємодія в залежності від форми та стану проведення інтеграційних процесів, врахування особливостей регіонів, в яких відбуваються інтеграційні процеси має стати предметом подальшого глибокого дослідження результатів та наслідків міжнародної економічної інтеграції. Результати такого дослідження мають забезпечити гармонізацію, координацію та уніфікацію соціально-економічної політики країн – учасниць інтеграційних об'єднань (насамперед регіональних форм міжнародної економічної інтеграції).

Не менш суттєвим економічним аспектом міжнародної інтеграція (європейської інтеграції, зокрема) є підхід до визначення доходів та збитків:

- статичні показники, що відображають результати, що отримані внаслідок перерозподілу існуючого капіталу та ресурсів економік країн-учасниць інтеграційних об'єднань;

- ефекти, що відображають наслідки інтеграційних процесів, які розкривають динамічні зміни якісних та кількісних характеристик виробничих потужностей, ефективності, результативності та продуктивності економік країн-учасниць.

Список використаних джерел:

1. Про засади внутрішньої і зовнішньої політики / Закон України від 1 липня 2010 року № 2411-VI — [Електронний ресурс]. — Режим доступу (URL): <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2411-17>;
2. Про внесення змін до Конституції України (щодо стратегічного курсу держави на набуття повноправного членства України в Європейському Союзі та в Організації Північноатлантичного договору) / Закон України від 7 лютого 2019 року № 2680-VIII. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу (URL): <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2680-19>;
3. Угода про асоціацію між Україною та Європейським Союзом [Електронний ресурс]. — Режим доступу (URL): http://www.kmu.gov.ua/kmu/control/uk/publish/article?art_id=246581344&cat_id=223223535;
4. Вікіпедія — вільна енциклопедія. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу (URL): <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%86%D0%BD%D1%82%D0%B5%D0%B3%D1%80%D0%B0%D1%86%D1%96%D1%8F>;
5. Шульга М. Принципи та аспекти європейської інтеграції // Освіта регіону. — [Електронний ресурс]. — Режим доступу (URL): <http://social-science.com.ua/article/396>

Попова Вікторія, Тарасова Тетяна,
*старші викладачі кафедри управління проектами та загальнофахових дисциплін
Навчально-науковий інститут менеджменту та психології ДВНЗ «Університет менеджменту освіти» НАПН України
м. Київ (Україна)*

**ВИХОВАННЯ ТОЛЕРАНТНОСТІ СТУДЕНТІВ ЯК ОДИН ІЗ
МЕХАНІЗМІВ УДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ
ПРОЕКТАМИ**

У сучасній науковій літературі зустрічаються різні підходи до розуміння феномену «толерантності». Так, політичний контекст акцентує на повазі до свободи іншої людини, її поглядів, думок, поведінки. У загальнопедагогічному контексті, як підкреслює академік І.Д.Бех, вона трактується «як готовність прийняти інших такими, якими вони є, і взаємодіяти з ними на засадах згоди і порозуміння» [1, с.33].

За філософським енциклопедичним словником «толерантність – це доброзичливе або, принаймні, стримане ставлення до індивідуальних та групових відмінностей (релігійних, етнічних, культурних, цивілізаційних)» [5, с.642].

Отже, толерантність означає повагу, прийняття і правильне розуміння багатого різноманіття культур нашого світу. З цим не народжуються, цей феномен потрібно свідомо виховувати у кожному з нас. Зумовлено це тим, що, по-перше, сучасні українські виші – це полікультурне середовище, зважаючи на значну кількість іноземних студентів, що навчаються в них. По-друге, численні міжнародні наукові та економічні проекти України з країнами-членами ЄС («Горизонт 2020», «Євратом», «ERASMUS+», «TEMPUS» та багато інших). По-третє, як наголошує Г.В.Наливайко, з отриманням Україною «безвізового режиму (з 11 червня 2017р.) на європейському просторі держава отримала високі показники відтоку робочої сили, навіть на тимчасові види робіт, за кордон» з метою поліпшення свого економічного становища [3, с.39]. Все це спонукає розглядати проблему виховання толерантності як найважливіше завдання вищої школи.

Питання міжкультурної комунікації постійно знаходиться у центрі уваги вітчизняних та зарубіжних дослідників (І. Абакумова, В. Біблер, П. Гайдено, Л. Іонін, Г. Олпорт, Г. Стефаненко, О. Суригін та ін.).

Формування толерантності, віротерпимості та миролюбності, виховання почуття поваги до інших народів, їхніх традицій, цінностей та досягнень, усвідомлення несхожості й прийняття всього етнічного та культурного розмаїття світу мають для інтернаціонального студентського середовища особливу актуальність.

Багаторічний досвід співпраці на підготовчому факультеті зі студентами-іноземцями свідчить про те, що останні займають активну позицію щодо міжкультурної комунікації. Це цілком пояснюється тим, що іноземні студенти, потрапляючи у нове для них соціокультурне, мовне та національне середовище,

прагнуть до встановлення контактів з громадянами нашої держави як в університетському середовищі (зі студентами, викладачами, адміністрацією ВНЗ), так і в ситуаціях соціально-побутової взаємодії (з працівниками банку, супермаркету, перехожими тощо).

Педагогічне завдання щодо формування уявлень про розмаїття культур та виховання позитивного ставлення до культурних відмінностей, розвиток умінь та навичок ефективної взаємодії з представниками різних культур має міждисциплінарний характер, але особлива роль у цьому відводиться дисциплінам гуманітарного циклу, зазначає С. Малахова [2, с.33].

Дослідник Н. Яшин наголошує, що: «виховання толерантності виступає необхідністю, насамперед, для такої категорії населення, як студентство, адже саме від нього залежить майбутнє як держави, так і всієї планети. Вища освіта повинна сприяти тому, щоб молоді люди усвідомили й перейняли ті моральні цінності, які дозволили б їм діяти максимально корисно для людства...» [6, с.106].

Концепція виховної роботи у вищому навчальному закладі має бути націлена на активізацію залучення як вітчизняних, так й іноземних студентів до полікультурного середовища навчання, насиченого громадського життя в студентському середовищі, активної участі у загальноуніверситетських заходах.

Таким чином, перед вищою школою постає важливе завдання – підготувати не лише кваліфікованого у тій чи іншій галузі спеціалізації фахівця, але й толерантну особистість. Для виховання українських та іноземних студентів як свідомих представників громадянського суспільства потрібно створити таке освітнє середовище, яке є моделлю демократичного суспільства, у якому проповідують громадянські цінності. Воно здатне створити позитивні умови для повноцінного розвитку, формування та становлення особистості студента – рівноправного суб'єкта навчально-виховного процесу.

Вважаємо, що саме по собі полікультурне середовище не гарантує виховання толерантності, яке можливе лише за умови належної педагогічної діяльності кваліфікованих викладачів, що допоможе виховати достойну особистість під впливом різних факторів полікультурного простору. Вагоме завдання педагогів у навчальному процесі – створювати ситуації, у яких студенти набувають досвіду пізнавальної й соціальної активності, міжособистісної взаємодії.

На думку дослідника Т. Равчиної, головними умовами формування у молоді відчуття приналежності до спільноти є: стимулювання студентів до обміну поглядами й цінностями шляхом дискусій, діалогу; застосування різноманітних форм кооперативного навчання у команді; об'єднання представників групи в різні форми колективного вирішення навчально-пізнавальних завдань; постійне ствердження викладачем позиції «ми», підтримка відчуття приналежності студентів до єдиної команди; акцентування на таких цінностях, як співпраця, взаємоповага; визнання внеску кожного в успішну роботу команди [4, с.12].

Отже, основною метою виховання толерантності є отримання особистості, у якій присутній дух партнерства, поваги і позитивне ставлення до людської гідності інших осіб. У кожному закладі освіти потрібно практикувати позитивний підхід до етнічних питань і запобігання будь-яким виявам расизму, ксенофобії, сепаратизму тощо. Це можливо через створення дружньої атмосфери в колективах, шанобливе ставлення до інших людей, розуміння різноманіття людського буття в культурних, релігійних і соціальних сферах, а також сприятливе мікросередовище.

Список використаних джерел:

1. Бех І.Д. Почуття цінності іншої людини як моральний пріоритет особистості / І.Д.Бех // Початкова школа. – 2001. - №12. – С.32-35.
2. Малахова С.М. Проблеми міжкультурної комунікації іноземних студентів: педагогічні аспекти / С.М.Малахова // Медична освіта. – 2016. - №1. – С.32-34.
3. Наливайко Г.В. Вплив соціальних змін на реформування в освіті та прискорення європейських інтеграційних процесів / Г.В.Наливайко // Матеріали Міжн.наук.-практ.семінару «Економічні, соціальні та інформаційні аспекти європейських інтеграційних

процесів», 9 листопада 2018р. – К.: Навчально-науковий інститут менеджменту та психології ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2018. – С.32-40.

4. Равчина Т. Організація взаємодії викладача і студентів у навчально-виховному процесі вищої школи : концепції, підходи, технології / Т.Равчина // Вісник Львівського університету. Серія педагогіка. – 2005. – Вип.19. – Ч.2. – С.3-16.

5. Толерантність / В.Лісовий // Філософський енциклопедичний словник / [Голова редкол. В.І.Шинкарук]. – К.: Абрис, 2002. – С.642.

6. Яшин Н. Формування толерантності студентів в умовах полікультурного середовища вищого навчального закладу / Н.Яшин // Обрії. – 2014. - №1(38). – С.105-109.

Потайчук Ірина Володимирівна,

*кандидат юридичних наук, доцент, викладач
ЗГК ЗНТУ, м. Запоріжжя (Україна)*

ПСИХОЛОГІЧНО-ПРАВОВИЙ АСПЕКТ ДОТРИМАННЯ ТАЄМНИЦІ СПОВІДІ

Релігійні переконання є частиною приватного життя людини, що охороняється державою на найвищому законодавчому рівні. Конституція України закріплює принцип гарантованості прав людини (ст. 3, ст. 22).

Основним елементом правової реформи нашої держави є законодавче забезпечення системи прав людини в суспільстві і перш за все, реальних гарантій прав і законних інтересів особи.

На сьогодні помітне зростання релігійного чинника в суспільному житті. В країні збільшується кількість релігійних громад, розширюється спектр конфесій, що зумовлено поверненням до духовних цінностей. Серед релігійних церков та конфесій в Україні найчисельнішими є християнські релігійні організації, в яких встановлюються Святі Таїнства. Православна та католицька Церкви серед семи Святих Таїнств зазначають Таїнство Сповіді (Покаяння).

За Євангеліє від Луки Сповідь (Покаяння), як Тайну, установив сам Ісус Христос (Лук. 5: 17-20): «Кому гріхи простите, – простяться їм, а кому затримаєте, – то затримуються!» (Ін. 20: 21-23) [1].

Поняття сповіді часто зустрічається як в П'ятикнижжі та в інших книгах Біблії: «чоловік або жінка, які вчинили якийсь гріх ... вони визнають в гріху своєму» (Чис.5: 6, 7).

«Покаяння (Сповідь) – це таїнство, в якому християнин, що відверто визнає свої гріхи перед Богом і виявляє тверду волю покаятися, отримує відпущення гріхів видимо від священика, а невидимо – від Самого Господа нашого Ісуса Христа» [2].

Сповідь – це відкриття своїх гріхів перед Богом у присутності священика, а каяття – це відчуття провини перед Господом. Сповідь і каяття – це дві складові примирення з Богом [3].

Покаяння – Таїнство, завдяки якому Христос обдаровує Своїм милосердям, взиваючи до навернення та пробачаючи гріхи [4].

Вивчаючи християнську літературу бачимо, що поняття «сповідь» і «покаяння» вживаються по-різному: як синоніми, які називають одне з семи Стятих Таїнств; і «покаяння» як частину Таїнства Сповіді. У проповідях використовуються обидва терміни практично як синоніми.

Однозначних визначень понять «Сповідь» та «Покаяння» немає. Тому, вважаємо, у ч. 5 ст.65 КПК України слід уточнити даний факт.

Отже, зміст сповіді (покаяння) складають відомості, довірені священику, які носять найособистіший, найпотаємніший характер. Особисте життя не тільки морально-соціальна, але й правова категорія. Тому слід на державному рівні захищати таємницю сповіді як складову конфіденційної інформації про особу.

Перелік відомостей, щодо яких священнослужителі не можуть бути допитані як свідки, обмежений лише даними, які отримано під час сповіді. Натомість ст. 69 КПК України 1960р., який втратив чинність з прийняттям чинного КПК України, забороняв допитувати священнослужителів стосовно більш широкого кола інформації, а саме – з приводу того, що їм стало відомо при здійсненні професійної діяльності (наприклад, духовна бесіда священика з парафіянином).

Сповідь передбачає каяття, а в духовній бесіді зі священиком людина може не каятись, а виправдовуватись, пояснювати мотиви чи доводити свою

невинність, а священник зі свого боку може закликати людину до покаяння. Тобто в бесіді священнодії не відбувається, не відбувається відпущення гріхів. Це може бути певне психологічне розвантаження, полегшення. Така таємниця зберігається з етичних міркувань, так як відсутні прямі канонічні заборони зберігати такі відомості в абсолютній таємниці.

Чинне кримінально-процесуальне законодавство України передбачає відносний імунітет свідка для священнослужителів. У ч. 3 ст. 65 КПК України зазначене уточнення, що священнослужитель з приводу довірених відомостей може бути звільнений від обов'язку зберігати професійну таємницю особою, яка довірила йому ці відомості, у визначеному нею обсязі.

На жаль, не всі розуміють важливість релігії у житті окремих людей, святість обряду сповіді. Деякі вчені та практики вважають недоцільним зарахування священнослужителів з приводу того, що їм довірено або стало відомо при здійсненні обряду сповіді, до осіб, які не підлягають допиту як свідки, ставлячи таким чином матеріальне над духовним, що є, вважаємо, неприпустимим.

З канонічної точки зору не можна допускати жодного винятку з правила про збереження духівником таємниці сповіді [5, с. 261]. Це абсолютна таємниця, що пов'язано з особливістю участі священника в найбільш інтимній сфері –внутрішній світ пенітента (сповідника), який містить віру в Господа і довіру до священника. Вказівка на можливість звільнення священнослужителів від обов'язку зберігати дану таємницю порушує основи християнської релігії і є грубим втручанням держави у справи церкви.

В курсі «Православне пастирське служіння» також робиться застереження священнику про те, що він повинен завжди пам'ятати про абсолютну таємницю сповіді. Канонічно-правова відповідальність за розголошення духівником таємниці сповіді передбачена у ст. 120 Номоканону при Великому требнику.

Закон України «Про свободу совісті і релігійні організації» гарантує нерозголошення таємниці сповіді: «ніхто не має права вимагати від священнослужителів відомостей, одержаних ними при сповіді віруючих» (ч.5 ст. 3).

Беручи до уваги зазначене вище, вважаємо, що п. 5 ч. 2 ст. 65 КПК України слід доповнити уточненням і викласти його наступним чином: священнослужителі – про відомості, одержані ними на сповіді (покаянні) віруючих; а з переліку ч. 3 ст. 65 КПК України виключити священнослужителів, закріпивши таким чином абсолютний імунітет свідка для священнослужителів.

Зміни слід внести й до ст. 385 КК України, зазначивш, що священнослужитель не може бути притягнутий до відповідальності за відмову давати показання в якості свідка про обставини, що стали відомі йому зі сповіді (покаяння) віруючих.

Погоджуємося також з позицією науковців, що КК України слід доповнити нормою «Порушення таємниці сповіді священнослужителю».

У п. 3 ст. 70 Цивільного процесуального кодексу України також закріплено, що не підлягають допиту як свідки священнослужителі – про відомості, одержані ними на сповіді віруючих. Такі ж положення містяться і в п. 3 ч. 1 ст. 66 Кодексу адміністративного судочинства України. Однак ст. 272 Кодексу України про адміністративні правопорушення зазначає, що як свідок у справі про адміністративне правопорушення може бути викликана кожна особа, про яку є дані, що їй відомі які-небудь обставини, що підлягають установленню по даній справі, і яка взагалі не передбачає яких-небудь обмежень щодо допиту як свідків не лише священнослужителів, а й адвокатів, лікарів, нотаріусів, психологів. Вважаємо, дану прогалину у законодавстві слід усунути.

Не містить достатніх гарантій збереження таємниці сповіді Закон України «Про оперативно-розшукову діяльність». У ч. 4 Стаття 11 даного закону зазначається, що забороняється залучати до виконання оперативно-розшукових

завдань осіб, професійна діяльність яких пов'язана зі збереженням професійної таємниці, зокрема священнослужителів. Однак зазначений закон не містить заборони на проведення оперативно-розшукових заходів у місці, де відбувається обряд сповіді, який може здійснюватися й поза межами храму.

Ще здавна склалося так, що для більшості українців душевним зміцненням є віра в Бога. Тому держава повинна докладати максимум зусиль для того, щоб віра, релігія поширювалися, заповнювали душі людей і зміцнювали їх.

Список використаних джерел:

1. Біблія. Євангеліє от Іоанна [Електронний ресурс] / біблія – Режим доступу до ресурсу: <https://www.bible-center.ru/ru/bibletext/joh/20:21-23>.
2. Православний катехизис [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: https://books.google.com.ua/books/about/Пространный_христиан.html?id=ngQ2CwAAQBAJ&source=kp_cover&redir_esc=y.
3. Вікіпедія [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: <https://uk.wikipedia.org/wiki/%D0%A1%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D1%96%D0%B4%D1%8C>.
4. Святі Таїнства. Католицький молитовник [Електронний ресурс] – Режим доступу до ресурсу: http://www.truechristianity.info/ua/books/v_imya_hospodnie/v_imya_hospodnie_004.php.
5. Забелин П. П. Права и обязанности пресвитеров по основным законам Христианской Церкви и церковно-гражданским постановлениям Русской Церкви : в 3 ч. / П. П. Забелин. – Ч. 1. – К.: Типография Г. Т. Корчак-Новицкого, 1884. – 458 с.

Radziwill Irina V.,

dr, adiunkt, docent finansów i badania Zaporozhye Instytut Ekonomii i Technologii Informacyjnych, m. Zaporozhe (Ukraina).

Budurov Basil L.,

starszy wykładowca w energetyce i inżynierii produkcji oddział Admiral Makarow Pervomayskoy Narodowy Uniwersytet Shipbuilding, m. Pervomajsk (Ukraina)

OCENA POZIOMU EFEKTYWNOŚCI FINANSOWANIA SZKOLNICTWA WYŻSZEGO UKRAINY

Warunkiem koniecznym efektywnego funkcjonowania szkolnictwa wyższego jest kolejność i warunki kształtowania ich zasobów finansowych. Jednym z negatywnych czynników ekonomicznych, który sprawia, że reformowanie systemu szkolnictwa wyższego jest zadaniem trudnym, jest brak finansowania.

Na podstawie wyników analizy danych statystycznych [3] można powiedzieć, że wysokość wydatków skonsolidowanego budżetu Ukrainy na przygotowanie specjalistów z wyższym wykształceniem od 2015 do 2017 r. rosła, a w 2017 roku wyniosła 1 056 759,9 mln zł. Analizy ukazany jest brak finansowania edukacji i szkolnictwa wyższego. Wzrost absolutnych wielkości wydatków skonsolidowanego budżetu na finansowanie edukacji i szkolnictwa wyższego w latach 2015-2017 spowodowany był wzrostem dochodów budżetowych i budżetu wydatków, począwszy od 2015 r., ciężar właściwy zakresu finansowania szkolnictwa wyższego w ogólnych wydatkach na edukację zmniejszył się z 4,6% do 3,7%, co spowodowane było zmniejszeniem sieci uczelni publicznych i komunalnych form własności. Zmniejszenie liczby wyższych uczelni byłoby uzasadnione, jeśli zaoszczędzone w ten sposób środki zostałyby przeznaczone na poprawę zabezpieczenia finansowego innych. Jednak wysokość wydatków budżetowych na szkolnictwo wyższe w ciągu 2015 -2017 r. wzrosło o 25%, a indeks cen konsumpcyjnych na usługi edukacyjne za analizowany okres wyniósł 153,7%, czyli ponad dwukrotnie przewyższył tempo wzrostu budżetu na finansowanie szkolnictwa wyższego. Dynamika wydatków skonsolidowanego budżetu Ukrainy przeznaczanego na szkolnictwo wyższe świadczy o negatywnej tendencji budżetu na finansowanie określonej sfery.

W bardziej szczegółowej analizie efektywności finansowania uczelni Ukrainy należy rozważyć ogólne wydatki na edukację na mieszkańca i wydatki na jednego studenta w ciągu roku, w porównaniu do innych krajów. Ogólne wydatki na edukację per capita na Ukrainie w porównaniu z innymi krajami świata są znacznie niższe i wynoszą zaledwie 185 dolarów amerykańskich [4, c. 63]. W kalkulacji kosztów na jednego studenta w ciągu roku obserwuje się znaczne różnice między krajami. Na Ukrainie stanowią 1689 dolarów amerykańskich, a w krajach rozwiniętych – 10 razy więcej. Z powyższego oczywistym jest brak równowagi między rozmiarami działalności i wielkością finansowania.

Jeśli policzyć kwoty finansowania szkolnictwa wyższego nie w wymiarze absolutnym, a w procentach PKB lub od ogólnych wydatków rządowych, obraz

będzie znacznie inny. Warto zwrócić uwagę na procentowy stosunek kosztów szkolnictwa wyższego do wielkości PKB, ponieważ wskaźnik ten pokazuje, jaką wagę państwo przykłada do usług określonej dziedziny na tle ogólnej alokacji zasobów. W 2017 r. wydatki na szkolnictwo wyższe stanowiły 1,4% PKB, co jest najniższym wskaźnikiem od 2015 r. W porównaniu z innymi państwami Ukraina pod względem budżetu na finansowanie w wymiarze procentowym do PKB zajmuje jedno z czołowych miejsc (Niemcy - 1,1%, Francja-1,3%, Włochy-0,90%, Polska – 1,1%) [4, c. 64].

Wskaźniki (w ostatnich latach około 1,4% PKB i 3,7% rządowych wydatków) przekracza odpowiednie wartości dla większości rozwiniętych krajów. To świadczy o tym, że głównymi źródłami dla zwiększenia finansowania szkolnictwa wyższego jest wzrost PKB i pozyskiwanie środków pozabudżetowych. Ważne jest także bardziej efektywne wykorzystanie tego finansowania, które dziś państwo jest w stanie zapewnić dla szkolnictwa wyższego. Jednak należy wziąć pod uwagę nie tylko wynik, ale i wielkość PKB na mieszkańca, ponieważ pozwoli to bardziej realnie ocenić poziom budżetu na finansowanie szkolnictwa wyższego.

Że wielkość PKB na mieszkańca wśród analizowanych krajów (Ukrainie – 300 \$, Niemcy – 40600\$, Francja-39900\$, Włochy-33800\$, Polska – 19980\$) w Ukrainie jest najniższa, a różnica między tym wskaźnikiem, a udziałem wydatków na szkolnictwo wyższe w procentach do PKB – największa [4, c. 64].

To świadczy o tym, że poziom budżetu na finansowanie szkolnictwa wyższego, jak i innych branż, zależy przede wszystkim od możliwości finansowych państwa, czyli od rozwoju jego gospodarki.

Ukraina ma wysoki wskaźnik budżetu na finansowanie sfery szkolnictwa wyższego w stosunku do PKB. Można przypuszczać, że duże wsparcie szkolnictwa wyższego na Ukrainie wynika nie tylko z konieczności kształcenia, ale i z innych przyczyn, w tym próby zmniejszenia napięć społecznych w społeczeństwie, zniwelowania negatywnych skutków bezrobocia wśród młodzieży. W szczególności

wydatki na wypłatę stypendiów, które w zakresie państwowej pomocy społecznej uwzględnia się w wydatkach na szkolnictwo wyższe.

Następujące koszty nie wpływają znacząco na jakość szkolnictwa wyższego i treści edukacyjne produktu, który jest produkowany i dostępny uczelni. W zakresie szkolnictwa wyższego główny zakres asygnowanych środków budżetowych kieruje się na wynagrodzenia i rozliczenia międzyokresowe, a także na stypendia. To są w większości społecznie chronione wydatki (tzw. „artykuły jedzeniowe”). W tym samym czasie prawie nie są finansowane koszty inwestycyjne na budowę, wdrożenie nowych technologii edukacyjnych, zakup sprzętu, prowadzenie zaawansowanych badań naukowych («artykuły rozwoju»). Jedną z głównych przyczyn takiej niepomysłnej pozycji w systemie szkolnictwa wyższego Ukrainy jest duża liczba szkół wyższych i ich afiliowanych jednostek strukturalnych. Eksperti wielokrotnie wskazywali na nadmierny rozrost systemu szkolnictwa wyższego Ukrainy, który wypuszcza «niepotrzebnych» społeczeństwu i rynkowi specjalistów [2].

Analiza struktury finansowania szkolnictwa wyższego na Ukrainie pokazała, że w roku szkolnym 2017/2018 finansowanie odbywa się w 44,5 % z budżetu państwa, w 4,7% – z budżetu lokalnego, osoby fizyczne finansują system szkolnictwa wyższego na poziomie 50,3%. Należy zauważyć, że w ostatnich latach obserwuje się dynamikę zmniejszania się finansowania budżetu państwa i zwiększenia finansowania szkolnictwa wyższego przez gospodarstwa domowe. Taka struktura finansowania szkolnictwa wyższego odpowiada tendencjom zachodnioeuropejskim, ale trzeba wziąć pod uwagę poziom inflacji, indeks cen konsumpcyjnych, bezwzględne i względne wskaźniki wielkości finansowania. Wskaźniki te pokazują, że względny poziom finansowania uczelni w ciągu ostatnich trzech lat zmniejszył się trzy razy i doprowadził do tego, że finansowane są tylko płace (60% wydatków publicznych na szkolnictwo wyższe), stypendia (32%) i częściowo usługi komunalne. Środki dla rozwoju uczelni, na wydatki inwestycyjne w ogóle nie są wyróżniane. Pracodawcy, biznes praktycznie nie finansują rozwoju szkolnictwa wyższego na Ukrainie (0,5%)

W ten sposób, na Ukrainie większość studentów studiuje na koszt osób fizycznych. W ten sposób gospodarka zabezpieczana jest przez wykwalifikowaną siłę roboczą, wykształconą bez wydatków budżetu państwa.

Jednak problem finansowania obejmuje nie tylko kwestie ilości środków, ale i mechanizmy finansowania, a także towarzyszące regulacje, które wpływają na podział tych środków. Bodźce dla rozwoju wyższych uczelni zależą od ogólnej polityki gospodarczej państwa. Co dotyczy demonopolizacji tej sfery, to stworzenie warunków, w których wydajność i innowacje będą dawać większe zyski, niż „status”, preferencje lub powiązania polityczne.

Biorąc pod uwagę wyżej wymienione czynniki, dywersyfikacja źródeł finansowania edukacji (pozyskiwanie środków studentów, wprowadzenie do edukacji systemu kredytowania, otwieranie programów płatnego dodatkowego kształcenia, prowadzenie badań naukowych na zamówienie itp.) jest jednym ze sposobów zmniejszenia zasobów zależności uczelni od państwa. Problem ten szczególnie nasilił się w wyniku kryzysu finansowo -gospodarczego, tworząc zagrożenie dla rozwoju szkolnictwa wyższego na Ukrainie: z jednej strony zmniejszyły się możliwości budżetu na finansowanie szkół wyższych, a w konsekwencji zmniejszył się poziom wynagrodzenia wykładowców, zmniejszono wydatki na badania naukowe, zawieszono budżet na finansowanie preferencyjnych kredytów mieszkaniowych dla pracowników naukowo – dydaktycznych i dydaktycznych. Z drugiej strony – wzrósł odsetek środków specjalnego funduszu zebranych w rzeczywistości przez państwowe uczelnie wyższe.

Bibliografia:

1. Закон України від 01.07.2014 №1556-VII "Про вищу освіту" (із змінами і доповненнями), [Електронний ресурс], Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>.
2. Кремень В. Г., Луговий В. І., Гуржій А. М., Савченко О. Я., Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні, Національна акад. пед. наук України, Педагогічна думка, Київ 2016.
3. Статистичний щорічник: Основні показники діяльності вищих навчальних закладів України за 2017 рік, Державна служба статистики України, Київ 2018. [Електронний ресурс], Режим доступу: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/publosvita_u.htm.

4. Цалько Ю.М. Фінансове забезпечення системи вищої освіти у зарубіжних країнах: основні тенденції та досвід для України, / Цалько Ю.М. // Збірник наукових праць, Інвестиції: практика та досвід. - №21, 2011р.- С. 62-65.

Сергієнко Тетяна Іванівна,

*кандидат політичних наук, доцент, доцент
кафедри менеджменту організацій та
управління проектами Інженерного інституту
Запорізького національного університету,
м. Запоріжжя (Україна)*

МЕХАНІЗМИ ПРОТИДІЇ ПОЛІТИЧНИМ КОНФЛІКТАМ В СУЧАСНИХ УМОВАХ

Актуальність даної теми полягає у тому, що становлення української державності певною мірою залежить від розв'язання внутрішніх соціально-політичних проблем. Для вирішення даних проблем необхідно сприяти соціальній рівновазі, високому рівню взаємодовіри, взаєморозуміння, громадянській відповідальності та досягнення колективного добробуту. Таким чином, за допомогою цих цінностей зменшиться напруженість економічного, політичного, демографічного, етнічного розвитку між окремими регіонами країни, що сприятиме зменшенню конфліктності всередині держави. Відкрите обговорення проблем в суспільстві може також послабити інтеграцію, привести до конфлікту точок зору і інтересів, але замовчування проблем не є ефективним способом уникнення конфліктів. Конфлікти існують в будь-якому суспільстві - і в демократичному і в недемократичному [1, с. 112]. Слід завжди розрізняти тих, хто є втягнутим в конфлікт, і тих, хто є його ініціатором. В демократичних суспільствах конфлікт може виникати на різних рівнях, він може бути горизонтальним і вертикальним, всередині режиму і навколо режиму. Конфлікт всередині режиму не веде до його кардинальних змін, на відміну від конфлікту навколо режиму, що виникає між тими, хто хоче зруйнувати існуючий режим і тими, хто його захищає.

Конфлікти виконують різні функції: інформаційну, сигнальну; конфлікт може сприяти розвитку суспільства, усуненню старих цінностей і стереотипів,

відносин, що заважають прогресу [2, с.229]. Перераховані функції можна віднести до позитивних, але не завжди конфлікт сприяє прогресу, він може привести і до регресу, значних матеріальних і людських втрат, деградації моралі тощо. В демократичному суспільстві відбувається інституціоналізація конфлікту. Це означає, що створені спеціальні інститути, які забезпечують проведення переговорів між конфліктуючими сторонами на правовій основі. Певні види законодавства сприяють попередженню ряду конфліктів інтересів.

Відсутність згоди обумовлена наявністю різноманітних думок, поглядів, ідей, інтересів, точок зору і т.д. Однак вона, як вже зазначалося, не завжди виражається у формі явного зіткнення, конфлікту. Це відбувається тільки тоді, коли існуючі суперечності, розбіжності порушують нормальну взаємодію людей, перешкоджають досягненню поставлених цілей. В цьому випадку люди просто змушені будь-яким чином подолати розбіжності і вступають у відкриту конфліктну взаємодію. У процесі конфліктної взаємодії його учасники отримують можливість висловлювати різні думки, виявляти більше альтернатив при ухваленні рішення, і саме в цьому полягає важливий позитивний сенс конфлікту.

Тож, термін «конфлікт» можна визначити як зіткнення протилежних інтересів і поглядів, напруження і крайнє загострення суперечностей, що призводить до активних дій, ускладнень, боротьби, що супроводжуються складними колізіями [3, с.119]. Хоча конфлікти здебільшого носять негативний характер, з конфліктами, як явищем неминучим, не треба боротися. Ними треба управляти. Правильно організована конфліктна взаємодія – це вірний, хоча і не легкий шлях до згоди. Специфіка конфлікту полягає у тому, що він є контрпродуктивним, в процесі його дії ускладнюються або і взагалі унеможливаються функції відтворення та виробництва матеріальних і духовних цінностей. Тому конфлікт входить у протиріччя із політикою, так як її основним показником є прийняття рішень, що безумовно базується на узгодженій взаємодії людей [4, с.166].

Реалії сьогодення свідчать, що джерело конфліктності, в порівнянні з іншими сферами суспільного життя, криється в самій природі політичних відносин як відносин влади, заснованих на пануванні одних і підпорядкуванні інших, на переважанні одних людей та їх інтересів над іншими, що загрожує зіткненнями і протиборством. Сьогодні старі загрози зникли, проте замість них з'явилися нові, часом значно не безпечніші. У багатьох регіонах поширилось міждержавне суперництво на регіональному і місцевому рівнях, що зумовлює посилення небезпеки виникнення локальних війн і воєнних конфліктів, більшість з яких набирають форм збройного протистояння. В умовах зростання незадоволення, агресивних настроїв виникає загроза не тільки політичній стабільності, а загроза існування держави.

У стабільних політичних системах конфлікти завжди вирішуються у спосіб консенсусу чи пошуку такого прийняттого рішення, яке відповідало б інтересам сторін-учасниць конфлікту, у спосіб взаємних поступок або поступок слабшій стороні, або тій стороні, яка зуміла довести обґрунтованість своїх вимог. Складність вирішення політичних конфліктів в умовах сьогодення пов'язана з ідентифікацією конфлікту і полягає в тому, що її можна розглядати як боротьбу між корпоративно-клановими угрупованнями в структурах влади; як колізію між реформаторами і контр реформаторами; як протистояння різних політико-ідеологічних утворень (націоналісти та інтернаціоналісти, прибічники централізованої влади та влади регіонів). Ця складність ідентифікації конфліктів визначається багатьма суперечностями та інтерпретацією цих суперечностей в свідомості учасників.

Механізми протидії політичним конфліктам в умовах сучасних цивілізаційних тенденцій передбачають, наступні дії: надання більшої політичної, юридичної або культурної автономії тим етносам, які цього домагаються чи потребують; проведення економічної та соціальної політики, направленої на підвищення рівня життя відсталих регіонів, народів чи груп населення; створення культурної інфраструктури консенсусу; збільшення квот

для представників конфліктуючих етносів в органах влади; збільшення відкритості регіону, розширення зовнішніх контактів; залучення третьої сторони, так званого «третейського судді» (особливо в тих випадках, коли конфлікт набрав затяжного характеру), яким може бути якась міжнародна організація, окрема держава чи група держав; залучення до вирішення конфліктних ситуацій громадськості, яка б презентувала різні етнічні спільноти, різні регіони; в тих випадках, коли врегулювання конфлікту за допомогою перерахованих механізмів та заходів неможливе, застосовується механізм так званого надзвичайного (швидкого) реагування, тобто здійснення системи заходів, яка передбачає введення надзвичайного стану на території, яка втягнута в конфлікт, розпуск незаконних збройних формувань, заборону окремих організацій та інші рішучі дії.

Розглядаючи сучасні уявлення деструктивних явищ які відбуваються сьогодні в державі та призводять до політичних конфліктів та дезінтеграції суспільства, зазначимо, що вони є результатом тривалої еволюції ідей про конфлікти в сферах суспільної життєдіяльності. Таким чином, для дослідження факторів дезінтеграції в умовах сьогодення, слід враховувати дії всіх факторів, що деякою мірою сприяють відцентровим тенденціям.

Список використаних джерел:

1. Бабарикіна Н.А. Громадянське суспільство як засіб гармонізації відносин між державою і громадянами / Н.А.Бабарикіна // Грані: науково-теоретичний і громадсько-політичний альманах / гол.ред.С.А.Квітка, Дніпропетровський нац.ун-т ім.О.Гончара. – 2014. -№ 11 (115). – 110-120.
2. Семків О.І. Політологія / За ред. О.І.Семківа. – Львів: Світ, 1994. – 592с.
3. Сергієнко Т.І. Особливості сучасних конфліктів в контексті ноосферної концепції В.Вернадського / Т.І. Сергієнко // Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії: Збірник наукових праць, Вип. 68 / Гол. ред. В.Г. Воронкова; Запоріж.держ.інж.акад. - Запоріжжя: Вид-во ЗДІА, 2017. - С. 111-121.
4. Сергієнко Т.І. Філософія сучасних політичних конфліктів / Т.І. Сергієнко // Матеріали III Всеукраїнської науково-практичної конференції «Філософські проблеми сучасності»: статті й тези / редкол. Берегова Г.Д., Герасимова Е.М., Лень Т.В. й ін.. – Херсон: РВВ «Колос», 2015. - С.165-166.

Сіліна Ірина Вадимівна,

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Інженерного Інституту ЗНУ, м. Запоріжжя(Україна)

Мойсєєнко Анна Сергіївна,

магістрантка кафедри фінансів, банківської справи та страхування Інженерного Інституту ЗНУ, м. Запоріжжя(Україна)

ЗМІЩЕННЯ ПОДАТКОВОЇ СПРОМОЖНОСТІ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УМОВАХ ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЇ

Реформа децентралізації в Україні де-факто стартувала 2015 року. На початок 2019 року в Україні функціонує 806 об'єднаних територіальних громад, які охоплюють 33% усієї підконтрольної українській владі території (189,4 тис. кв. км) і в межах яких проживає 21,1% усього населення країни (8,3 млн осіб). Економічні успіхи об'єднаних територіальних громад (ОТГ) дуже різні, як і здатність наповнювати власні бюджети і фінансувати видатки, які поліпшують життя громад.

Найбагатша громада 2018 року мала майже 18 000 грн. власних доходів на одного мешканця, хоча середній показник на всіх ОТГ становить 2700 грн. Лише в 12-ох ОТГ (це менше 2%) дохід на одну особу перевищував 10 000 грн.[1].

Загальний обсяг власних доходів місцевих бюджетів у 2018 році збільшиться на 20%, порівняно з попереднім роком, і перетнув позначку в 231 млрд. грн. Очкується, що у 2019 році власні доходи місцевих бюджетів зростуть ще майже на чверть і складуть 288,4 млрд. грн.

За своєю суттю власні доходи місцевих бюджетів являють все те, що органи місцевого самоврядування (ОМС) на рівні області, міста, району, об'єднаної територіальної громади можуть «заробити». Вони включають місцеві податки та збори, частину від загальнодержавних податків, яка

надходить до місцевих бюджетів, відсотки, отримані на розміщені ОМС кошти на депозитах, допомога від міжнародних організацій та ін.

До найбільш доходних інструментів наповнення місцевих бюджетів (без трансфертів) входять: податок з доходів фізичних осіб, єдиний податок, орендна плата з юридичних осіб за користування земельними ділянками комунальної власності, податок на прибуток підприємств, земельний податок з юридичних осіб, акциз на пальне, плата за надані бюджетними установами послуги, акциз з продажу підакцизних товарів (крім пального), плата за надання адміністративних послуг, податок на нерухоме майно, відмінне від земельної ділянки, сплачений юридичними особами, які є власниками об'єктів нежитлової нерухомості. 88,7% усіх власних доходів місцевих бюджетів становлять податки та збори.

Ефективне функціонування об'єднаних територіальних громад (ОТГ), на наш погляд, суттєво залежить від їхньої фінансової спроможності, що визначається перш за все податковою базою території. Разом із тим стан наповнення доходної частини місцевих бюджетів напрямку залежить від якості управлінських рішень, направлених на оптимізацію податкової бази бюджетів територіальних громад на їх користь в умовах реалізації реформи місцевого самоврядування.

Основним джерелом наповнення місцевих бюджетів є податок на доходи фізичних осіб, він становить найбільшу питому вагу надходжень, а саме це 65-70% від всіх надходжень до місцевого бюджету.

Темп приросту фактичних надходжень податку на доходи фізичних осіб (далі – ПДФО) за січень-грудень 2018 становить 25,5 відсотків. Із 12 регіонів, що мають темпи приросту ПДФО вищі за середній показник по Україні, 5 регіонів забезпечили приріст понад 27%. Найнижчий приріст мають Луганська та Миколаївська області. Загалом обсяг надходжень ПДФО за січень-грудень 2018 року склав 138 064,4 млн. грн., рівень виконання річного показника, затвердженого місцевими радами становить 101,1%. [2].

Поповнення цієї складової доходів місцевих бюджетів гальмується значним рівнем тінізації доходів найманих працівників, неефективністю заходів з легалізації заробітної плати, а також неврегульованістю механізму сплати та зарахування ПДФО відокремленими підрозділами юридичних осіб.

Чинники, які негативно впливають на надходження ПДФО в місцеві бюджети: значні обсяги заборгованості із заробітної плати. Так, на кінець 2018 року в Україні заборгованість із виплати заробітної плати склала 2819,4 млн. грн., що зі ставкою податку 18 % означає недоотримання 507,49 млн. грн.; недоотримання мінімальних державних гарантій в оплаті праці. Загалом тільки за січень-липень 2018 року ДФС викрила 47% випадків виявлення порушень податкового законодавства з кількості перевірок. Порушникам донараховано до сплати до бюджетів майже 607 мільйонів гривень податку на доходи фізичних осіб (364,2 млн. грн. недоотримали ОТГ)[3].

Резервом збільшення надходжень до бюджету ПДФО може стати посилений контроль з боку ДФС декларування громадянами доходів. У 2018 році українці задекларували 73,1 млрд. гривень доходів, отриманих у 2017 році. Це на 16%, або на 9,9 млрд. гривень, більше, ніж роком раніше. При цьому громадяни України самостійно визначили до сплати в бюджет 2,3 млрд. гривень податку на доходи фізичних осіб (ПДФО). Це на 468,5 млн. гривень, або на 24%.

Резервом збільшення надходжень до бюджету ПДФО може стати повернення у Україну трудової сили. У 2018 році обсяг переказів сягнув \$ 9,3 млрд. Це майже 10% від ВВП і 22% від експорту країни. Цього року очікується ще більше переказів – до \$11 млрд. При цьому обсяги ВВП, які працелюбні українці створюють в країнах свого перебування, сумарно оцінюються аналітиками у \$30-35 млрд. Вони могли б створити такі ж мільярди в Україні, заплатити НДФЛ в український бюджет? Могли б! Для цього потрібно створення умов гідної праці в Україні. Але за нинішньої політико-економічної квазіолігархічної моделі держави це неможливо.

В Україні мало уваги приділяють питанню податку на нерухомість. Він існує, його запровадили, але місцеві громади не дуже активно ним користуються, імовірно, побоюючись соціальної напруженості та політичних наслідків. В Україні цей податок дає 0.22% податкових доходів місцевих громад, тимчасом як у світі це близько 27%. Податок на нерухомість цікавий не лише фіскальним потенціалом, а насамперед як інструмент формування відповідального громадянського суспільства. Серед імовірних причин такої мізерної ваги податку в доходах місцевих бюджетів можна назвати:

1) формування державного реєстру речових прав на нерухоме майно – процес трудомісткий і поступовий, і поки що далекий до завершення, відповідно податок часто просто не нараховують через відсутність інформації в реєстрі.

2) пільги зі сплати податку у вигляді зменшення бази оподаткування. Наявність пільг створює передумови для ухилення від сплати податку (наприклад, якщо квартира перебуває у спільній власності в рівних частинах, то кожен співвласник має право застосувати пільгу в повному обсязі. Таким чином, з квартири площею 120 кв. м, яка перебуває у власності двох осіб, сума податку на нерухомість становитиме аж нуль).

3) небажання місцевої влади підвищувати податкове навантаження на членів громади, оскільки це може викликати невдоволення. Водночас варто зазначити, що органи місцевого самоврядування мають увесь необхідний інструментарій для підвищення надходжень від податку на нерухоме майно до : повноваження щодо встановлення ставок податку та базу оподаткування, яку важко приховати.

Резервом збільшення надходжень до бюджету податку на нерухомість вважаємо встановлення невисокої ставки і скасування пільг. Цей шлях можна умовно вважати більш соціально справедливим, оскільки в такому разі податок максимально нейтральний і відповідає принципам рівності і справедливості. Окрім того, відсутність пільг запобігатиме застосуванню традиційних для

українців схем ухилення від оподаткування. Як наслідок, повинен посилитися зв'язок громадян з власною громадою, вони відчують, що зробили важливий внесок у бюджет, і внесок цей справедливий: ставка податку рівна для всіх, але заможніші сплатять більше.

Проведений аналіз показав, що місцеві бюджети в Україні мають резерви поповнення дохідної частини. Формування доходів власних бюджетів знаходиться у прямій залежності від того, наскільки ефективно органи місцевого самоврядування зможуть організувати весь комплекс робіт із запровадження та збирання місцевих податків і зборів, а також із мобілізації закріплених податків. У цьому контексті необхідним є: впровадження засобів щодо підвищення ефективності податкового контролю (сприятиме подоланню зловживань щодо ухилення від сплати податків); легалізація доходів громадян від тіньової економічної діяльності; нарощування податкових надходжень до бюджету шляхом залучення таких резервів, як зростання доходів фізичних осіб, створення робочих місць, заходи щодо збільшення кількості працездатного населення та збільшення інвестицій в економіку; створення Єдиної бази даних звітів про оцінку нерухомого майна з метою запобігання заниженню бази оподаткування (оціночної вартості) при продажу нерухомого майна; вдосконалення механізмів адміністрування, встановлення економічно обґрунтованих ставок місцевих податків і зборів, виявлення резервів у частині розширення бази оподаткування, створення сприятливих умов для розвитку бізнесового середовища.

Список використаних джерел:

1. Рейтинг багатейших ОТГ, или где в Украине жить хорошо [Електронний ресурс]. - Режим доступу :<https://biz.liga.net/all/all/article/rejting-bogateyshih-otg-ili-gde-v-ukraine-jit-horosh>
2. Довідка щодо стану виконання місцевих бюджетів [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <https://www.minfin.gov.ua>
3. Державна служба статистикит України [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Ситник Оксана Юріївна,
*кандидат економічних наук, доцент
кафедри менеджменту, економіки, права
та туризму Львівської академії
Національного авіаційного університету
м. Кропивницький (Україна)*

ОСОБЛИВОСТІ ОСВІТНІХ МІГРАЦІЙНИХ ПРОЦЕСІВ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ

Індустрія освіти є сектором світової економіки, який має швидкі темпи розвитку, а також приносить значні доходи і зайнятість для країн, які приймають студентів. Останнім часом відбулися серйозні зміни в структурі і освітніх технологіях, обумовлені попитом на освіту за кордоном, електронним навчанням і ринком підготовки до іспитів. В результаті глобалізації попит на кращу освіту збільшився, в основному завдяки розширенню участі приватного сектора. Незважаючи на глобальний економічний спад, кількість студентів, які вирушають за кордон для навчання, зростає в усьому світі. Слід зауважити, що кількість іноземних студентів, які навчаються у ВНЗ у всьому світі, зросла протягом покоління, з 0,8 млн. осіб у кінці 1970-х років до 4,6 млн. осіб у 2015 р. [8]. Освітня міграція займає в міграційному потоці третє за значущістю місце після трудової міграції і переселення населення в межах країни, чим і обумовлена актуальність даної теми та необхідність дослідження освітніх міграційних потоків.

Питанням освітньої міграції присвячені праці таких вітчизняних науковців і дослідників як Л. Жураковська, О.А. Малиновська, Є. Стадний, О. Слободян, А. Шевчук та інших, в яких висвітлено питання від'їзду української молоді на навчання за кордон, охарактеризовано проблематику та стан освітніх міграційних процесів [1;2;4;5].

Важливо відзначити, що поняття «освітня міграція» є ширшим від «навчальної міграції», оскільки охоплює не лише поїздки, пов'язані із задоволенням потреби в отриманні освіти і підвищенні рівня кваліфікації, а

також й різні форми стажування, додаткову освіту, курси та підвищення кваліфікації.

Таким чином, структуру міжнародної освітньої міграції становлять кілька потоків переміщень: навчальна міграція, що охоплює переміщення з метою здобуття середньої, середньо-спеціальної і вищої освіти, а також різні канікулярні програми; міграцію з метою отримання другої вищої та наступних ступенів освіти, наукового ступеня, проходження наукового стажування; міграція з метою професійного розвитку (навчання на мовних курсах, семінарах, тренінгах, програмах перепідготовки тощо).

За даними ЮНЕСКО, в період з 2000 по 2012 р. чисельність українських студентів за кордоном збільшилась у понад чотири рази і сягнула 37 тисяч осіб. Особливо стрімко вона зростала в країнах, куди спрямовано потоки трудової міграції. Упродовж останніх років зростання чисельності українців, які виїхали на навчання за кордон, прискорилося і у 2013/2014 навчальному році вже склала 47724 громадян України, в 2015 р. – 59974 осіб, а в 2017 р. - 72000 осіб. В той же час в Україні у 2014 р. навчалось 59391 іноземних студентів, в 2017 р. кількість іноземних студентів з різних країн становила 48991 осіб (рис. 1) [4; 3, с. 15;6].

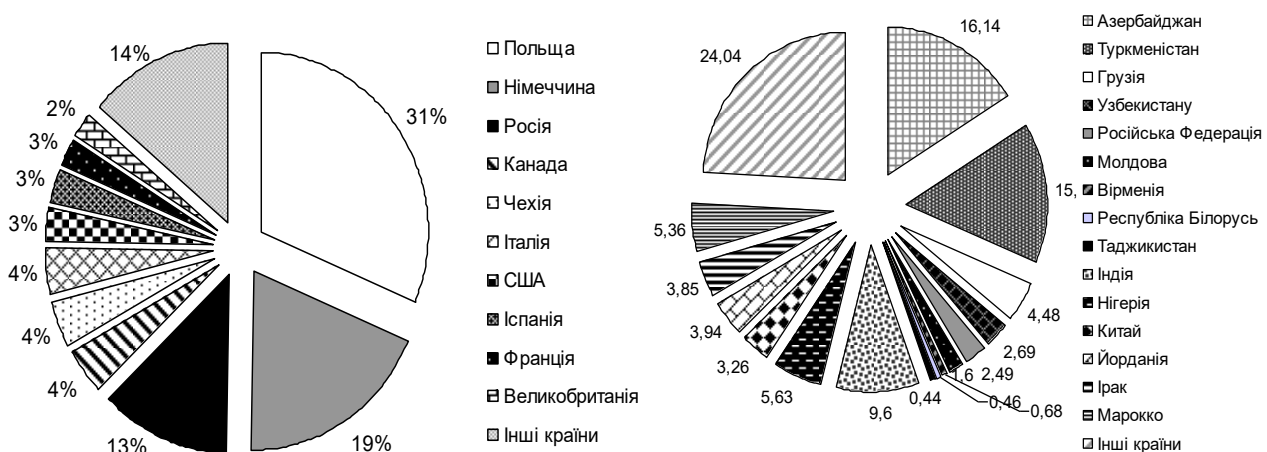

Рис. 1. Рейтинг країн за кількістю іноземних студентів-емігрантів з України та кількості іноземних студентів-іммігрантів, які навчалися в Україні відповідно у 2013-2014 навчальному році складено автором за джерелом [3].

Потоки мобільних студентів є дуже концентрованими, їх векторна спрямованість як правило формується чинниками близькості (мова, історичні зв'язки, географічні відстані та політичні умови). П'ять перших пунктів призначення країн Організації економічного співробітництва та розвитку приймають майже 70% мобільних студентів у цьому регіоні. При цьому країни, до яких виїжджають українці на навчання, значно відрізняються від країн-лідерів за кількістю іноземних студентів у світі. Найбільшими країнами-реципієнтами є економічно розвинуті, а саме у 2014 р. студенти виїжджали навчатися до США (784 тис. осіб), Великобританії (417 тис. осіб), Китаю (357 тис. осіб), Австралії (250 тис. осіб), Франції (239 тис. осіб), Німеччини (297 тис. осіб), Японії (151 тис. осіб), Росії (139 тис. осіб), Канади (135 тис. осіб), Італії (78 тис. осіб).

В світі студенти стають більш мобільними, отримавши вищу освіту. На міжнародних студентів припадає лише 5,6% від загальної кількості зарахованих у вищі навчальні заклади, але більше чверті зарахованих – це здобувачі докторського рівня. Хоча мобільність постійно зростає з підвищенням якості освіти, моделі мобільності на докторському та інших рівнях істотно відрізняються одна від одної, в результаті деякі країни стають все більше привабливими, ніж інші.

Деякі країни більш глибоко залучені до циркуляції студентів, ніж інші. Це стосується таких країн, як Австралія та Нова Зеландія, які є регіональними освітніми центрами та нараховують більше 18 іноземних студентів на кожні 100 національних студентів в країні та за кордоном, а також Австрія (18 міжнародних студентів на 100), Бельгії (12 на 100), Люксембургу (22 на 100) та Швейцарії (20 на 100). Деякі країни Східної Європи, а саме Естонія, Латвія, Литва та Словацька Республіка, в тому числі і Україна менш інтегровані в мережу мобільності, і вони відчують більшу зовнішню мобільність, відносно кількості студентів які приїжджають навчання [8].

До основних причин, які спонукають студентів по всьому світу навчатися за кордоном відносять: можливість отримати якісну освіту, набути навичок, які неможливо навчити вдома і наблизитися до місцевих ринків праці, які мають вищу віддачу від освіти; можливість отримати краще працевлаштування на більш глобалізованих ринках праці; бажання розширити знання інших культур і покращити мовні навички; диференціація освітніх можливостей, відсутність освітніх закладів відповідного рівня у країні походження, або престиж навчальних закладів країни призначення; відмінність у прибутках або винагородах за освіту та навички між країною походження та країною призначення; більш доступні витрати на мобільність та освіту в країні перебування, наприклад, через субсидії на вищу освіту; політична стабільність і стійкість інститутів у приймаючій країні, або культурна та релігійна близькість між країнами походження та призначення.

Слід зазначити, що стосовно причин міграції з України на навчання необхідно виокремити ще й наступні: недоліки вітчизняної системи освіти; можливість поїхати за кордон на постійне місце проживання; зарубіжні ВНЗ виділяють все більше безкоштовних місць для талановитої молоді, а щодо навчання на контрактній основі – пропонують деякі знижки; зарубіжні ВНЗ дають студентам більше практики, пропонують лабораторії із сучасним обладнанням і нові підручники, що дозволяє отримати «актуальні знання»; можливість розширення контактів по всьому світу і забезпечують робочим місцем після закінчення; відсутність корупції тощо [7].

Вагомою перевагою освітньої мобільності студентів на міжнародному рівні є формування майбутніх міжнародних наукових мереж співпраці, більше ніж спільна мова, або географічна, або наукова близькість. Стосовно рівня окремої країни та індивідуума освітня мобільність має як ряд переваг, так і недоліків (табл. 1).

Таблиця 1

Переваги та недоліки освітньої мобільності

Переваги	Недоліки
Макрорівень (для країни донора)	
мобільні студенти можуть сприяти поглибленню знань, модернізації технологій та розбудові потенціалу у їхній рідній країни, за умови повернення додому після навчання або підтримки міцних зв'язків з громадянами на батьківщині	мобільні студенти є втраченим людським потенціалом (за умови незворотної міграції)
мобільні студенти отримують знання, якими часто діляться через безпосередні особисті взаємодії зі співвітчизниками, що дозволяє їхній країні вбудовуватися в глобальну мережі знань	зниження наукового та освітнього потенціалу країни (за умови незворотної міграції)
Макрорівень (для країни-реципієнта)	
мобільні студенти є важливим джерелом доходу і мають значний вплив на економічні та інноваційні системи	ризик витиснення кваліфікованих національних студентів з вітчизняних ВНЗ, через диференційовані збори за навчання залежно від країни походження студентів
витрати на проживання мобільних студентів надходять на розвиток місцевої економіки	
навчені мобільні студенти інтегруються на внутрішні ринки праці, сприяючи створенню знань, інновацій тощо	
пом'якшення наслідків старіння населення	
Індивідуальний рівень	
вища оплата праці після здобуття освіти в країні міграції	відносно висока вартість проживання, громадського транспорту, товарів і послуг
вища якість освіти та кращі умови навчання	погіршення психологічного стану через розлуку з батьківщиною, родичами, близькими

складено автором за джерелами [4,8].

Таким чином, освітня мобільність громадян України характеризується значним періодом розвитку, а за умов глобалізації міграційні процеси інтенсифікуються, і в свою чергу посилюються економічною кризою та

занепадом вітчизняної системи освіти. За даних умов міграційна політика України повинна буди спрямована на формування ефективного механізму вільного освітнього переміщення громадян – «циркуляції мізків» з акцентом на перетворення незворотної освітньої міграції у тимчасову.

Список використаних джерел:

1. Жураковська Л.А. Тенденції освітньої міграції в контексті глобалізації економічного розвитку // Демографія та соціальна економіка. — 2014. — № 1. — С. 21.
  2. Малиновська О.А. Урізноманітнення складу населення України під впливом міжнародної міграції: виклик та шляхи реагування: аналіт. доп. /О.А. Малиновська; Нац. ін-т стратег. дослідж. — К.: НІСД, 2012. — 53 с. 10.
  3. Міграція в Україні. Факти і цифри / Упорядник О.А. Малиновська.- К.- 2016.- 31 с.
  4. Слободян О. Українські студенти за кордоном: скільки та чому / О. Слободян, Є. Стадний // CEDOS аналітичний центр — 2016 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://cedos.org.ua/uk/articles/ukrainski-studenty-za-kordonom-skilky-ta-chomu>
  5. Шевчук А.В. Мотиваційні механізми регулювання освітніх міграцій: в'їзний та виїзний аспекти // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. — 2013. — № 3. — С. 275—282.
  6. Офіційний сайт державного комітету статистики [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
  7. Черба В.М. Причини освітніх міграцій українських студентів за кордон /В.М. Черба, Г.Д. Тоболь, Д.В. Мушкатьорова/Інвестиції: практика та досвід.- 2017.- № 12.- С.68-72.
- Education at Glance 2017: OECD Indicators.- Paris: OECD Publishing, 2017 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://dx.doi.org/10.1787/eag-2017-en>

Смутчак Зінаїда Василівна,

кандидат економічних наук, доцент, доцент кафедри менеджменту, економіки, права та туризму Льотної академії Національного авіаційного університету, м. Кропивницький (Україна)

МІГРАЦІЯ ТРУДОРЕСУРСНОГО ПОТЕНЦІАЛУ: ГЕНДЕРНИЙ АСПЕКТ

Стрімкі міграційні потоки в Україні пояснюються складним соціально-економічним становищем, бідністю, неможливістю реалізувати себе на Батьківщині. Звідси випливає, що велика кількість чоловіків, а в більшості жінок неспроможні прогодувати та утримати родину, надати дітям належну освіту, яка в нас теж потребує великих коштів, допомогти літнім батькам. Саме такі обставини змушують наших співвітчизників залишати свою країну, свою

рідну домівку щоб заробити певні кошти, але не кожен замислюється, які труднощі очікують на чужині. На початку 1990-х рр. трудова міграція розгорталася у формі масових виїздів до сусідніх країн з дешевими товарами вітчизняного виробництва з метою придбання предметів широкого вжитку. Свого піку виїзд на роботу за кордон досяг на межі тисячоліть. У наступні роки, що відзначалися певним пожвавленням економіки України, виїзд на заробітки чисельно стабілізувався і почав поступово зменшуватися.

В останні десятиліття Україна була ареною активних міграційних процесів. За оцінкою Світового банку країна входить до п'ятірки найбільших постачальників емігрантів у світі, поступаючись лише Мексиці, Індії, Китаю та Росії. За даними статистики, у 2012 році за межі України виїхало 14517 громадян народжених на території України. А вже в 2014 році кількість людей, які виїхали закордон становить 51991 осіб. За даними статистики на 2014 рік – поза територією України проживають 8,6 млн. громадян України. З кожним роком даний показник зростає, що збільшує чисельність українців, які працюють за кордоном тимчасово та на постійній основі, використовуючи свої знання та навички на благо інших країн. За даними Державної служби статистики України кількість емігрантів порівняно з 2009 р. по 2010 р. зменшилась від 19470 до 14677 осіб. З 2010 по 2012 рр. кількість людей, які емігрували за межі України, майже не змінювалась. Проте вже у 2013 та 2014 рр. можна спостерігати стрімке збільшення населення, яке емігрувало: від 14517 осіб у 2012 році до 51991 осіб у 2014 році [1].

Трудова міграція не відбувається безпричинно. Фактори, які на це впливають, можна поділити на два рівні: мікрорівень, відповідальність за який здебільшого лежить на бізнесі, та макрорівень, за який відповідальна держава. До мікрорівня належать низькі зарплати, слабка система бонусів, відсутність корпоративних університетів, погана інфраструктура, відсутність відчуття безпеки. За це відповідає бізнес, який повинен забезпечити гідні умови праці. До макрорівня можна віднести низьку якість життя, освіти та медицини,

невпевненість у завтрашньому дні та незручну систему оподаткування. Значні корективи у характер та тенденції протікання трудової міграції, вносить гендерний фактор, зумовлює актуалізувати проблему міграції жінок як годувальників сімей.

Зазначимо, що на початку 90-х років характер трудової міграції істотно змінився. Відбулася серйозна «фемінізація» міграційних потоків. Якщо говорити про українських трудових мігрантів, то українська трудова міграція має «жіноче обличчя». Протягом останніх років відбулися серйозні зміни в уявленнях про роль і специфіку жіночої трудової міграції. Раніше традиційно вважалося, що жінки в міграційному плані виступають як «вторинні», «залежні» мігранти, які виїжджають вслід за сім'єю або чоловіком. Сьогодні ситуація докорінно змінилась. Фемінізація міграції відображає зростаючу роль жінок у міждержавному переміщенні населення. Вона спричинена структурними змінами у світовій економіці - швидкому зростанню сфери послуг, що на сьогодні забезпечує до 2/3 робочих місць у світі. На сьогодні жінки представляють 49 % мігрантів. На 2010 рік жінки-мігранти перевищили кількість чоловіків-мігрантів у Європі (52,6 %), Північній та Південній Америках (50,1 %) і Океанії (51,2 %). В окремих країнах, наприклад, в Італії, за даними соціологічних досліджень, з кожних ста іммігрантів 90 становлять жінки. В Україні частка жінок-емігрантів складає 57,8 % [3].

Щодо сфер зайнятості за кордоном, то найбільш доступним стало будівництво, де працює понад половина мігрантів. На другому місці — робота домашньої прислуги (16,3%), далі — сільське господарство, торгівля, промисловість. У будівництві зайняті 67,6% чоловіків-мігрантів, у домашньому господарстві — 36,1% жінок-мігранток. Згідно з гендерною теорією міграції, найбільш поширеними видами жіночої міграції є: шлюбна міграція (возз'єднання з чоловіком-мігрантом або переселення жінки з метою створення сім'ї з чоловіком-іноземцем); міграція в результаті незаконної торгівлі людьми; самостійна трудова міграція жінок. Чітку межу між даними видами міграції

провести неможливо, оскільки поширеними є фіктивні шлюби, в той час як справжньою метою міграції є працевлаштування і покращення матеріального становища, а після возз'єднання сімей часто слідує пошук місця працевлаштування прибулими жінками [2].

Наголосимо, що основними особливостями жіночої трудової міграції є:

- під час перебування за кордоном жінки є вразливішими порівняно з чоловіками, зокрема їм більше загрожує небезпека стати об'єктом торгівлі людьми, відповідно серед жінок частіше поширені патерналістські орієнтації;
- заробітки українських жінок за кордоном зазвичай є меншими, ніж у чоловіків, що пов'язано насамперед з переважним заняттям українських громадян низькокваліфікованими роботами (важка «чоловіча» праця здебільшого оплачується краще, ніж ті некваліфіковані роботи, де традиційно задіяні жінки);
- для жінок трудова міграція або економічний туризм частіше стає засобом виживання, а не джерелом забезпечення достойного рівня життя, особливо це стосується одиноких матерів.

Разом із тим слід наголосити на суттєвих загрозах (ризикових аспектах) фемінізації міграційних потоків, серед яких – більша вразливість жінок під час перебування за кордоном (небезпека торгівлі людьми). Якщо проаналізувати показники протидії торгівлі людьми в Україні (за 2004–2016 рр.), можемо спостерігати такі тенденції: передусім поступово знижується частка жінок у кількості постраждалих (рис. 1); однак глибший аналіз усереднених показників за статтю та формою експлуатації (за 2007 – 2017 рр.) вказує на те, що майже 100% постраждалих від сексуальної експлуатації є жінками, 43% жінок експлуатувалися в інший спосіб (жебракство та трудова експлуатація), 89% жінок стали жертвою змішаної експлуатації [4].

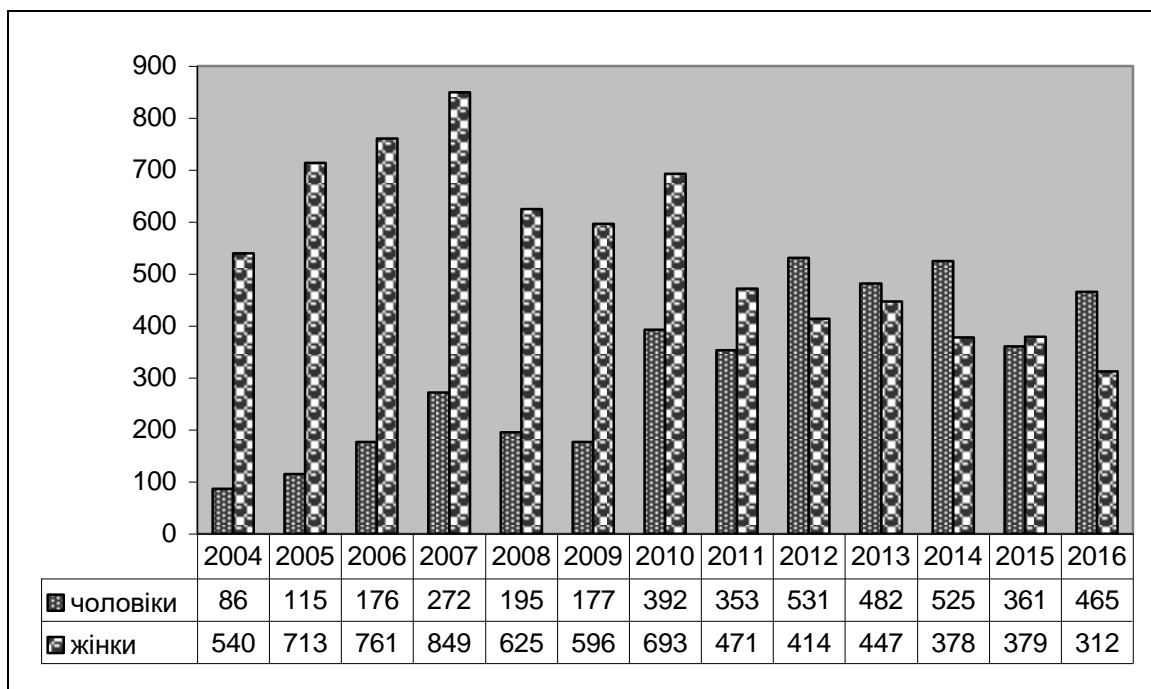

Рис. 1. Структура та динаміка кількості постраждалих осіб за статтю (2004 – вересень 2016 рр.)

складено за джерелом [5]

Найбільш загрозливим і небажаним наслідком тимчасової трудової міграції є трансформація її частини на стаціонарну. Якщо виїжджаючи вперше працівники-мігранти налаштовані заробити найбільше за можливо короткий час і повернутися на батьківщину, з накопиченням міграційного досвіду орієнтація на переселення для постійного проживання зростає. Оскільки у жінок перебування за кордоном в середньому триває довше, то, за даними дослідження Державної служби статистики, не планували повернутися на батьківщину 28,2% жінок-мігранток, тоді як чоловіків — 10,5% (усього по масиву 14%). В умовах фінансово-економічної кризи ця тенденція посилюється. Внаслідок специфіки зайнятості, ризик втратити роботу за кордоном для жінок менший, ніж для чоловіків. Крім того, мігранти, які перебувають у країнах з вищим рівнем життя та соціального захисту, навряд чи повернуться додому, оскільки в Україні ситуація гірша. Кризові умови вірогідно посилять і тенденцію до об'єднання сімей заробітчан за кордоном, що означатиме втрату Україною не лише самих мігрантів, а й їхніх нащадків. Цей невтішний висновок

переконливо свідчить, що на перше місце серед пріоритетів міграційної політики України має бути поставлене завдання сприяння поверненню та реінтеграції працівників-мігрантів.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Державної служби статистики України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>
2. Исупова О. Виды женской миграции: возможности и опасности [Електронний ресурс] // Электронная версия бюллетеня Население и общество. Институт демографии Государственного университета Высшей школы экономики. – № 423 – 424. – 24 мая – 6 июня 2010. – Режим доступу : <http://demoscope.ru/weekly/2010/0423/index.php> 9
3. Петрова І.М. Фемінізація трудової міграції та її вплив на дисфункцію українських сімей мігрантів / І.М. Петрова // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Філософські науки. – 2012. – № 15. – С. 101–106 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://nbuv.gov.ua/UJRN/Nvvnufn_2012_15_23.
4. Шиманська К.В. Гендерна структура української міграції: сучасні тенденції, трансформації та соціально-економічні наслідки / К.В. Шиманська // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – Випуск 11/2017. – С. 184 – 188
5. Протидія торгівлі людьми в Україні: Статистика МОМ станом на 30 вересня 2016 р. / Представництво МОМ в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://iom.org.ua/sites/default/files/iom_vot_statistics_ukr_sep2016.pdf.

Терехова Дар'я Миколаївна,

студент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Інженерного інституту Запорізького національного університету, м. Запоріжжя (Україна)

Науковий керівник

Бережна Олена Миколаївна,

старший викладач кафедри фінансів, банківської справи та страхування Інженерного інституту Запорізького національного університету, м. Запоріжжя (Україна)

ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ТА НАСЛІДКИ БЮДЖЕТНОГО ДЕФІЦИТУ

В умовах здійснення соціально-економічних перетворень вагомого значення набуває необхідність пошуку теоретичних і практичних шляхів, спрямованих на стабілізацію і розвиток економіки України. Проблема дефіциту бюджету є однією із найбільш важливих у фінансовій науці, а необхідність її дослідження зумовлена впливом розбалансованості головного фінансового

плану країни на економічні та суспільно-політичні процеси. Сьогодні в умовах спаду виробництва, відсутності його кредитної підтримки, посилення фінансової нестабільності, кризи неплатежів, невиконання доходів бюджетів всіх рівнів процес зростання дефіциту бюджету є однією з найбільш дискусійних проблем.

Чинники, що впливають на реформування економіки і зростання дефіциту бюджету, полягають у економічній та політичній нестабільності, недосконалості законодавчої бази, невваженій бюджетній та податковій політиці [1].

Основні завдання дослідження полягають у визначенні причин виникнення бюджетного дефіциту та виявленні можливих його наслідків.

З урахуванням сучасного досвіду функціонування державних фінансів, головні причини бюджетного дефіциту можна сформулювати таким чином:

1. Кризові явища в економіці, падіння ВВП або низький його рівень призводять до того, що держава не в змозі отримати достатньо доходів для виконання покладених на неї функцій. Оскільки видатки уряду є відносно сталими і не можуть бути довільно скорочені, у бюджеті виникає дефіцит.

2. Сам бюджетний дефіцит. Окрім циклічних спадів, тривале активне застосування бюджетного дефіциту як важеля податково-бюджетної політики вилилося в розбудову масштабних державних боргів провідних країн світу. При цьому зростання процентних ставок спричинило швидке збільшення витрат на сплату процентів за державним боргом.

3. Старіння нації є одним із чинників дефіцитності бюджетів багатьох країн світу. Роль держави в сучасному суспільному розвитку надзвичайно вагома. Вона бере на себе вирішення широкого кола питань з усіх сфер життєдіяльності суспільства, одне з найважливіших з них – соціальний захист і соціальне забезпечення.

4. Надзвичайні події (стихійні лиха, техногенні аварії, екологічні катастрофи, війни, тероризм) призводять до бюджетних дефіцитів. Обсяги

страхових відшкодувань, які виплачують страхові компанії, далеко не вирішують усіх питань. Бюджетне фінансування є головним джерелом ліквідації наслідків природних, техногенних та екологічних катаклізмів.

5. Демократія і демократичні процедури голосування сприяють бюджетним дефіцитам. Розвиток демократії призвів до того, що політики, прагнучи бути переобраними на наступний термін або набути певної репутації й популярності, відстоюють прийняття популістських рішень у податково-бюджетній сфері. Вони спрямовані на зменшення рівня оподаткування і збільшення соціальних трансфертів та обсягу надання безоплатних державних послуг населенню. Крім того, відстоюючи інтереси великого капіталу, представники законодавчої влади можуть лобіювати надання податкових пільг, державних субсидій, гарантованих урядом кредитів, контрактів на виконання державних замовлень тощо, які не мають належного економічного підґрунтя.

6. Корупція і/або низький професійний рівень державного бюрократичного апарату призводять до прийняття неефективних рішень та управлінських дій у сфері бюджету, що стають причиною бюджетного дефіциту. Наприклад, як наслідок дії цього фактору можуть прийматися рішення щодо: надання завищених обсягів бюджетного фінансування; фінансування державою проектів, здійснення яких є недостатньо обґрунтованим; вибору тих учасників тендеру на виконання державного замовлення або інвестиційного проекту, які представили не найкраще співвідношення "ціна-якість" [2, С. 202 – 208].

Дефіцит також може бути пов'язаний з необхідністю здійснення великих вкладень в реалізацію державних програм, спрямованих на розвиток економіки, її структурної перебудови. Це дасть можливість отримати в майбутньому значні доходи, забезпечити реальне зростання ВВП та національного доходу, підвищити матеріальний рівень життя населення. У цьому випадку, дійсно, якість бюджетного дефіциту зовсім інша, і він може розглядатися не як кризове явище, а як державне регулювання економіки [3, С. 29 – 32].

Наслідки бюджетного дефіциту можуть бути позитивні, негативні або зовсім відсутні. Дефіцит стане позитивним, якщо він спонукатиме до пошуку ефективних шляхів використання бюджетних коштів, посилення бюджетної дисципліни, збільшення доходів бюджету в майбутньому. Теоретики дефіцитного фінансування вважали, що бюджетний дефіцит перетворюється на вагомий інструмент фінансової політики, використовується під час вирішення різнопланових завдань. Проте неконтрольованість бюджетного дефіциту призводить до економічних криз, що заперечує позитивність цього явища. Негативні наслідки дефіциту проявляються у марнотратстві уряду, макрофінансовій нестабільності, підвищенні ризиків економічної діяльності держави, посиленні інфляційних процесів, кризі державних фінансів, грошової системи, поглиблюванні диференціації у доходах громадян. Всі ці негативні явища ще більше посилюються, якщо бюджетний дефіцит набуває хронічного характеру. Як наслідок, це зумовлює неконтрольованість дефіциту, погіршує фінансову дисципліну, поглиблює фінансову безвідповідальність уряду і несе потенційний ризик дефолту. Дефіцит бюджету є виправданим у тому випадку, коли темпи приросту ВВП випереджають приріст обсягів бюджетів, бюджетного дефіциту і видатків на обслуговування боргу. Якщо за рахунок дефіцитного бюджету зміцнюється фундамент економіки, він характеризується позитивними явищами [4, С. 47 – 48].

За певних умов (з урахуванням національних особливостей та економічної кон'юнктури) можливим стає використання бюджетного дефіциту як економічного регулятора з метою забезпечення зростання валового внутрішнього продукту й підвищення стандартів життя суспільства [5].

Для зменшення дефіциту в Україні можна скоротити бюджетні витрати, зокрема на органи державного управління, розробити більш чітку фінансову стратегію розвитку України, посилити контроль за використанням видатків бюджету, а також ввести більш ефективний механізм оподаткування. Реалізація цих заходів приведе до позитивних зрушень в економіці держави.

Список використаних джерел:

1. Д'яконова І. І. Бюджетний дефіцит і його регулювання у перехідній економіці України : автореф. дис. ... канд. екон. наук : 08.04.01. Суми, 2000. 18 с. URL: <http://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/51486>
2. Бюджетна система : підруч. / за наук. ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. Київ : Центр учбової літератури. Тернопіль : Економ. думка, 2012. 871 с. URL:
3. Клець Л. Є. Бюджетний менеджмент : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2007. 640 с.
4. Бюджетна система : навч. посіб. / укл.: Р. С. Сорока, І. Г. Благун. Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. 236 с.
5. Машко А. І., Квасовський О. Р. Теоретичні підходи до визначення сутності дефіциту бюджету. *Державне управління : удосконалення та розвиток*. 2014. №8. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=743>

Ткаченко Єлизавета Юріївна,

*кандидат економічних наук, доцент, доцент
кафедри фінансів, банківської справи та
страхування ЗНУ, м. Запоріжжя (Україна)*

**СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО РОЗВИТКУ ПИТАНЬ
«ЗЕЛеної» ЛОГІСТИКИ В УКРАЇНІ**

Логістика є достатньо молодого наукою, основною метою якої є забезпечення ефективності досягнення стратегічних цілей фірми та оптимізації її основних оперативних процесів. Головним завданням логістики є зростання прибутку підприємства за рахунок досягнення з найменшими витратами максимальної пристосованості підприємства до мінливих умов ринку, підвищення частки підприємства на ринку, забезпечення переваг перед конкурентами. Одне із загальних завдань логістики полягає також у створенні інтегрованої ефективною системи регулювання й контролю за матеріальними та інформаційними потоками, які забезпечували б високу якість постачання продукції. Але в сучасних умовах господарювання, в процесі планування діяльності підприємства, не можна не враховувати соціальні та екологічні наслідки підприємницької діяльності.

Термін «зелена логістика» виник на початку 90-х рр. XX ст. як новий метод в логістиці, який скеровує стандартні логістичні вимоги до

раціональності, ефективності і швидкості обробки і руху товару, та враховує заходи щодо охорони навколишнього середовища [1].

М. Аверкина вважає, що «зелена логістика» міста – це сукупність логістичних підходів до оптимізації переміщень матеріальних потоків (в тому числі потоки відходів і вторинних ресурсів для переробки), транспортних засобів, природних, фінансових, інформаційних, енергетичних і людських ресурсів із застосуванням прогресивних технологій в процесі прийняття управлінських рішень органами місцевого самоврядування з метою створення такого середовища, в якому забезпечуються потреби населення, підвищується ефективність виробництв міського господарства та досягається умова мінімізації негативних наслідків антропогенного втручання в екосистему міста [2].

Програма «зеленої логістики» ґрунтується на міжнародних принципах, проголошених на II Всесвітній конференції з питань навколишнього середовища та розвитку в Ріо-де – Жанейро у 1992 р. Перший – це принцип кругообігу: речовини, що беруться з природного середовища, мають бути використані з урахуванням вимоги сталого розвитку, тобто повторно, або перероблені в інші матеріали або енергію, чи відправлені у відходи з мінімальною додатковою витратою ресурсів і без шкоди для навколишнього природного середовища. Другий – принцип заміни: менш ефективні товари, технології, методи замінюються ефективнішими з моменту появи останніх. Відповідно до першого принципу програма «зеленої логістики» передбачає розділ, в якому йдеться про переробку використаних товарів і пакування. Товари збирають і перевозять до спеціальних пунктів утилізації, де їх сортують, розбирають і підготовлюють до подальшого використання з урахуванням відповідних витрат («зворотна» логістика). Відповідно до другого принципу «зелена логістика» передбачає визначення транспортних потреб споживача, пропонування альтернативних логістичних схем і відповідних транспортних засобів на підставі застосування новітніх технічних і технологічних рішень [3].

Серед великої кількості логістичних систем найбільшої шкоди навколишньому середовищу завдає транспортна логістика. Транспортна логістика – це система з організування доставки, а саме з переміщення будь-яких матеріальних предметів, речовин тощо, з однієї точки в іншу за оптимального маршруту.

З кожним роком, все більше транспортних підприємств України дотримується принципів «зеленої логістики». Серед українських компаній, що дотримуються принципів «зеленої» логістики, наприклад, можна відзначити таких крупних операторів ринку доставки вантажів та посилок, як ТОВ «Торговий Дім «Міст Експрес» та ТОВ «Nova Poshta».

Компанія Meest Express (ТОВ "Торговий Дім "Міст Експрес") дотримується концепції корпоративної соціальної відповідальності бізнесу, а впровадження стандартів «Зеленої логістики» є важливою складовою загальної стратегії соціальної відповідальності компанії.

В рамках взаємодії за проектом «Зелена логістика» та відповідно до вимог ЄБРР в компанії проведено спеціальний еко-соціальний аудит. На основі звіту незалежного аудитора, в компанії розроблено та запроваджено екологічну та соціальну політику ТОВ «Торговий Дім «Міст Експрес».

Для виконання отриманих з боку ЄБРР та консалтингової компанії ЕсоАст рекомендацій компанія розбудовує Корпоративну систему екологічного і соціального управління. Розроблений на її основі План екологічних та соціальних заходів містить взяті Meest Express зобов'язання та обов'язкове щорічне звітування компанії щодо проведених заходів. Запроваджено GPS-моніторинг руху транспорту, впроваджено складні програмні комплекси для оптимізації маршрутів кур'єрів та вдосконалення планування рейсів. Здійснюється планомірний перехід на суто світлодіодне освітлення в операційних відділеннях Meest Express.

Ефективність дотримання принципів «зеленої» логістики на практиці також може продемонструвати ТОВ «Nova Poshta», яке в останній час також

багато уваги приділяється політиці переробки та мінімізації забруднюючих факторів всередині компаній. З даного питання Nova Poshta також розробила різні ініціативи в галузі охорони навколишнього середовища з впровадження компаніями більш "зеленої" політики. З цієї ж причини Nova Poshta вирішила використовувати екологічні системи для здійснення своєї діяльності. Однією з ініціатив, зроблених для зниження впливу на навколишнє середовище і викидів CO₂, є використання коробок з переробленого картону, які можуть бути знову використані. У той час в упаковку, що складається з поліетилену додається хімічний елемент, який прискорює процес розкладання, тим самим захищаючи навколишнє середовище. Для досягнення екологічних цілей був запущений проект «Green офіс». Ця ініціатива передбачає збір і сортування всіх відходів, вироблених в філіях для повторного використання. Викиди CO₂ в атмосферу також будуть зменшуватися в найближчі роки завдяки будівництву енергоефективного сортувального термінала в Хмельницькому. Наслідуючи приклад кращим світовим логістичним компаніям Nova Poshta розрахувала найкоротші і ефективні маршрути для свого автотранспорту, що зводить до мінімуму викиди і підтримує низький рівень впливу на навколишнє середовище.

Таким чином, можна зробити наступні висновки:

- питання розвитку основних положень та підходів «зеленої логістиці» є дуже важливими для сучасного стану розвитку суспільства»;
- останнім часом все більше підприємств України уважно розглядає напрями розвитку питань «зеленої логістики» в діяльності своїх підприємств;
- розвиток, дослідження та впровадження зеленої логістики у нас в Україні є дуже важливим кроком для інтеграції країни у європейську спільноту.

Список використаних джерел:

1. Paul R. Murphy Green logistics: Comparative views of environmental progressives, moderates, and conservatives / Paul R. Murphy, Richard F. Braunschweig, D. Charles // Journal of Business Logistics, 1996 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://findarticles.com/p/articles/mi_qa3705/is_199601/ai_n8748499/.

2. Аверкина М. Ф. Стійкий розвиток міста на засадах "зеленої логістики" [Електронний ресурс] / М. Ф. Аверкина. // Ефективна економіка. - 2012. - № 8. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2012_8_8

3. Гурч Л. М. Розвиток "зеленої логістики" в Україні / Л. М. Гурч, Л. Є. Хмара // Вісник Національного університету "Львівська політехніка". Логістика. - 2014. - № 811. - С. 86-91. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VNULPL_2014_811_15

Фабріцій Марина Володимирівна

Магістр гр. ФБС – 18-2мд

Інженерний інститут ЗНУШануров

*Олександр Олександрович, к.е.н., доцент,
доцент кафедри фінансів, банківської справи
та страхування Інженерний інститут ЗНУ*

ДЕРЖАВНЕ ІНВЕСТИЦІЙНЕ КРЕДИТУВАННЯ ФІЗИЧНИХ ТА ЮРИДИЧНИХ ОСІБ

Постановка проблеми.

Державне кредитування є важливою складовою публічного кредиту, що має забезпечити збалансованість бюджетно-фінансової та грошово-кредитної політики держави шляхом спрямування кредитних ресурсів у пріоритетні галузі з метою досягнення певного соціально-економічного ефекту. Тому побудова незалежної, економічно та соціально розвинутої держави вимагає негайного і досконалого врегулювання відносин, що виникають у процесі державного кредитування.

Державне кредитування пріоритетних напрямків діяльності держави в Україні набуває все більшого застосування.

Основні завдання авторського дослідження.

Розкрити основні аспекти державного інвестиційного кредитування фізичних та юридичних осіб в сучасних економічних умовах

Основні здобутки проведеного дослідження.

Відповідно до Закон України “Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць” від 06. 09. 2012 № 5205-VI пріоритетними галузями держави є:

✓ Агропромисловий комплекс за напрямками - виробництво, зберігання харчових продуктів, у тому числі дитячого харчування, а також виробництво біопалива, з орієнтацією на імпортозаміщення.

✓ Житлово-комунальний комплекс за напрямками:
створення об'єктів поводження з відходами (побутовими, промисловими та відходами, які утворилися в результаті добування та перероблення корисних копалин і виробництва електричної та теплової енергії);

Таблиця 1

Розподіл надання кредитів з Державного бюджету України в 2018 році

Найменування згідно з відомчою і програмною класифікаціями видатків та кредитування державного бюджету	Надання кредитів			Структура, %
	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Разом	
ВСЬОГО:	923 381,5	13 238 138,8	14 161 520,3	100,0
Міністерство енергетики та вугільної промисловості України	0,0	3 658 180,6	3 658 180,6	25,83
Апарат Міністерства енергетики та вугільної промисловості України	0,0	3 658 180,6	3 658 180,6	25,83
Реконструкція гідроелектростанцій ПАТ "Укргідроенерго"	0,0	843 448,0	843 448,0	5,96
Реконструкція, капітальний ремонт та технічне переоснащення магістрального газопроводу Уренгой-Помари-Ужгород	0,0	100 000,0	100 000,0	0,71
Підвищення надійності постачання електроенергії в Україні	0,0	603 504,0	603 504,0	4,26
Будівництво ПЛ 750 кВ Рівненська АЕС - Київська	0,0	1 124 534,4	1 124 534,4	7,94
Будівництво повітряної лінії 750 кВ Запорізька - Каховська	0,0	525 494,2	525 494,2	3,71
Підвищення ефективності передачі електроенергії (модернізація підстанцій)	0,0	250 000,0	250 000,0	1,77
Реконструкція трансформаторних підстанцій східної частини України	0,0	211 200,0	211 200,0	1,49
Міністерство освіти і науки України	36 850,0	2 000,0	38 850,0	0,27
Апарат Міністерства освіти і науки України	36 850,0	2 000,0	38 850,0	0,27
Надання пільгових довгострокових кредитів для здобуття вищої освіти	36 850,0	0,0	36 850,0	0,26
Надання кредитів на будівництво (придбання) житла для науково-педагогічних та педагогічних працівників	0,0	2 000,0	2 000,0	0,01
Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України	0,0	1 917 120,0	1 917 120,0	13,54
Апарат Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України	0,0	1 917 120,0	1 917 120,0	13,54
Державне пільгове кредитування індивідуальних сільських забудовників на будівництво (реконструкцію) та придбання житла	0,0	37 500,0	37 500,0	0,26
Розвиток міської інфраструктури і заходи в секторі централізованого тепlopостачання України, розвиток системи водопостачання та водовідведення в м. Миколаєві, реконструкція та розвиток системи комунального водного господарства м. Чернівці	0,0	1 629 620,0	1 629 620,0	11,51
Програма розвитку муніципальної інфраструктури	0,0	250 000,0	250 000,0	1,77
Міністерство аграрної політики та продовольства України	0,0	940 918,4	940 918,4	6,64
Апарат Міністерства аграрної політики та продовольства України	0,0	940 918,4	940 918,4	6,64
Надання кредитів фермерським господарствам	0,0	43 100,0	43 100,0	0,30
Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі на умовах фінансового лізингу	0,0	3 818,4	3 818,4	0,03
Формування Аграрним фондом державного інтервенційного фонду, а також закупівлі матеріально-технічних ресурсів для потреб сільськогосподарських товаровиробників	0,0	894 000,0	894 000,0	6,31

II International scientific-practical seminar «Economic, social and informational aspects of European integration processes», 18-20 March, 2019

Продовження таблиці 2.1

Найменування згідно з відомчою і програмною класифікаціями видатків та кредитування державного бюджету	Надання кредитів			Структура,%
	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Разом	
Міністерство інфраструктури України	0,0	390 588,9	390 588,9	2,76
Апарат Міністерства інфраструктури України	0,0	390 588,9	390 588,9	2,76
Відновлення транспортної інфраструктури у Східних регіонах України	0,0	250 000,0	250 000,0	1,77
Розвиток міського пасажирського транспорту в містах України	0,0	125 000,0	125 000,0	0,88
Модернізація Української залізниці	0,0	15 588,9	15 588,9	0,11
Державне агентство автомобільних доріг України	0,0	5 208 000,0	5 208 000,0	36,78
Апарат Державного агентства автомобільних доріг України	0,0	5 208 000,0	5 208 000,0	36,78
Розвиток автомагістралей та реформа дорожнього сектору	0,0	5 208 000,0	5 208 000,0	36,78
Міністерство фінансів України (загальнодержавні видатки та кредитування)	886 531,5	1 121 330,9	2 007 862,4	14,18
Міністерство фінансів України (загальнодержавні видатки та кредитування)	886 531,5	1 121 330,9	2 007 862,4	14,18
Виконання державою гарантійних зобов'язань за позичальників, що отримали кредити під державні гарантії	886 531,5	0,0	886 531,5	6,26
Подовження третьої лінії метрополітену у м. Харкові	0,0	30 000,0	30 000,0	0,21
Фінансування проектів розвитку за рахунок коштів, залучених державою	0,0	952 195,3	952 195,3	6,72
Відновлення сходу України	0,0	139 135,6	139 135,6	0,98

- будівництво, реконструкція і технічне переоснащення у сфері теплопостачання, централізованого водопостачання та водовідведення.

✓ Машинобудівний комплекс за напрямками - виробництво нових та імпортозаміщуючих видів комп'ютерів, електронної та оптичної продукції, машин і устаткування, електричного устаткування, автотранспортних та інших транспортних засобів.

✓ Транспортна інфраструктура за напрямками - будівництво, реконструкція і технічне переоснащення у сфері транспортної інфраструктури.

✓ Курортно-рекреаційна сфера і туризм за напрямками - будівництво курортно-рекреаційних об'єктів та об'єктів туристичної інфраструктури.

✓ Переробна промисловість за напрямом - імпортозаміщуюче металургійне виробництво.

Повернення та розподіл надання кредитів з державного бюджету України затверджується державним бюджетом України.

Бюджетом України на 2018 рік передбачено загальний обсяг кредитування у розмірі 14161520,3 тис.грн. (таблиця 2.1), в тому числі :

- енергетична та вугільна промисловість – 3658180,6 тис.грн;
- освіти на науку – 38850 тис.грн;
- житлово – комунальний комплекс – 1917120 тис.грн;
- аграрну сферу – 940918,4 тис.грн;
- транспортні інфраструктурні проекти – 390588,9 тис.грн;
- інвестиційні проекти розвитку, які фінансуються міністерством фінансів – 2007862,4 тис.грн.

Для підтримки та реалізації державного інвестиційного кредитування Кабінетом міністрів України створює фонди розвитку: Український фонд підтримки підприємництва, Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву, Державний фонд регіонального розвитку, Фонд енергоефективності, Державний фонд фундаментальних досліджень, Український державний фонд підтримки фермерських господарств.

Український фонди підтримки підприємництва відповідно до ст.16 Закону

України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» здійснює наступні види фінансової державної підтримки:

- ✓ часткова компенсація відсоткових ставок за кредитами, що надаються на реалізацію проектів суб'єктів малого і середнього підприємництва;
- ✓ часткова компенсація лізингових, факторингових платежів та платежів за користування гарантіями;
- ✓ надання гарантії та поруки за кредитами суб'єктів малого і середнього підприємництва;
- ✓ надання кредитів, у тому числі мікрокредитів, для започаткування і ведення власної справи;
- ✓ надання позик на придбання і впровадження нових технологій;
- ✓ компенсація видатків на розвиток кооперації між суб'єктами малого і середнього підприємництва та великими підприємствами;
- ✓ фінансова підтримка впровадження енергозберігаючих та екологічно чистих технологій;
- ✓ інші види не забороненої законодавством фінансової державної підтримки.

Державний фонд сприяння молодіжному житловому будівництву пропонує наступні житлові програми:

- ✓ пільгове молодіжне кредитування;
- ✓ кредит з статутного капіталу;
- ✓ доступне житло;
- ✓ здешевлення іпотеки;
- ✓ часткова компенсація;
- ✓ кредитування ОСББ

Основні напрями діяльності Українського державного фонду підтримки фермерських господарств:

- ✓ забезпечення ефективного використання та своєчасного повернення коштів, що виділяються на фінансову підтримку фермерських господарств з Державного бюджету;
- ✓ визначення розміру потреби у коштах для фінансової підтримки фермерських господарств;
- ✓ надання фінансової допомоги фермерським господарствам з відокремленими садибами, фермерським господарствам, які проводять господарську діяльність та розташовані у гірських населених пунктах, на поліських територіях на безповоротній основі і на конкурсних засадах на поворотній основі, а іншим фермерським господарствам – тільки на конкурсних засадах на поворотній основі;
- ✓ фінансування витрат, пов'язаних з розробкою проектів відведення земельних ділянок для ведення фермерського господарства;
- ✓ надання кредитів фермерським господарствам для виробництва, переробки і збуту власно виробленої продукції на здійснення виробничої діяльності;
- ✓ створення стабільних умов у разі одержання кредиту банку фермерськими господарствами;

Перелік використаних джерел.

1. Закон України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» від 06. 09. 2012 № 5205-VI [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.
Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22.03.2012 №4618-VI [Електронний ресурс] / Законодавство України. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>.

Фатюха Вікторія Володимирівна,
*кандидат економічних наук, доцент кафедри
фінансів, банківської справи та страхування
Інженерного інституту Запорізького
Національного Університету,
м.Запоріжжя (Україна)*

МОНЕТАРНА ПОЛІТИКА НБУ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ

Грошовий обіг будь якої країни є невід'ємною складовою його господарсько-економічного механізму. Грошовий обіг безпосередньо впливає на фінансово-економічний стан держави, так само, як і економічний стан держави впливає на нього. Грошовий обіг функціонує в межах грошової системи. Наразі всі грошові системи є регульованими. Основна мета грошової системи – це дотримання закону грошового обігу – загального економічного закону, який визначає, що протягом даного періоду для обігу в державі необхідна лише певна об'єктивно обумовлена маса купівельних і платіжних засобів. Забезпеченням виконання закону грошового обігу опікується держава. Їй відведена регулююча функція у стабілізації грошового обігу, яку вона виконує шляхом втілення засад грошово-кредитної політики, та перерозподільна функція, що реалізується шляхом проведення фіскально-бюджетної політики.

Дана стаття має на меті дослідження основних інструментів монетарної політики НБУ на сучасному етапі. Мета зумовила постановку та вирішення наступних завдань:

- навести теоретичне узагальнення поняття «монетарна політика держави»;
- проаналізувати монетарну політику НБУ на сучасному етапі.

Грошово-кредитна (або монетарна від англ. money) політика – це сукупність заходів у сфері грошового обігу і кредитних відносин, які проводить держава. Суть грошово-кредитної політики полягає в зміні пропозиції грошей з метою стабілізації зайнятості і цін, економічного зростання та балансу

зовнішніх платежів. Основне призначення грошово-кредитної політики – впливати на економіку через систему грошового обігу з метою досягнення такого рівня національного виробництва, що характеризується повною зайнятістю і помірною інфляцією. Грошово-кредитну політику називають ще монетарною тому що вона безпосередньо пов'язана із обсягом грошової маси. Застосовуючи прямі та непрямі важелі, держава може зменшувати або збільшувати грошову базу, яка у свою чергу через грошово-кредитний мультиплікатор збільшить грошову масу.

Основними типами грошово-кредитної політики є: 1) політика грошово-кредитної рестрикції або політика «дорогих грошей» – весь інструментарій грошово-кредитної політики підпорядковується згідно з динамікою економічного циклу, стисненню обсягів грошової та кредитної емісії; 2) політика грошово-кредитної експансії або політика «дешевих грошей» – забезпечення доступності для суб'єктів економічної діяльності грошових і кредитних ресурсів. Основними інструментами грошово-кредитної політики є: здійснення операцій на відкритому ринку, де реалізуються державні цінні папери; регулювання резервної норми комерційних банків; зміна норми банківського відсотка.

Розробка та реалізація грошово-кредитної політики - це основна функція центрального банку.

В Україні згідно статті 99 Конституції та статті 6 Закону «Про Національний банк України» головною функцією НБУ є забезпечення стабільності національної грошової одиниці України. На сучасному етапі пріоритетною ціллю монетарної політики, що впроваджує НБУ, залишається досягнення та підтримання цінової стабільності в державі. Другою за вагомістю ціллю є сприяння фінансової стабільності, в тому числі стабільності банківської системи. Цінова стабільність – це збереження купівельної спроможності національної валюти шляхом підтримання в середньостроковій перспективі низьких, стабільних темпів інфляції, що вимірюються індексом споживчих цін.

Для досягнення та забезпечення цінової стабільності НБУ використовує монетарний режим інфляційного таргетування. Сутність режиму інфляційного таргетування полягає у публічному оголошенні кількісних цілей з інфляції та зобов'язанні центрального банку досягати цих цілей протягом середньострокового періоду.

Розглянемо та проаналізуємо основні інструменти, що використовує НБУ у своїй монетарній політиці.

Процентна ставка є одним з основних монетарних інструментів центрального банку, за допомогою якого здійснюється вплив на вартість грошей. Центральні банки, які ставлять собі за мету досягнення кількісних цілей щодо інфляції, мають подібні підходи до реалізації процентної політики. Як правило, процентна політика складається з двох основних елементів: ключової процентної ставки монетарної політики та коридору процентних ставок за операціями постійного доступу (кредити центрального банку овернайт та депозитні сертифікати на цей термін). Операційна ціль монетарної політики Національного банку полягає в утриманні гривневих міжбанківських ставок на рівні, близькому до рівня ключової ставки, в межах коридору процентних ставок за інструментами постійного доступу. Змінюючи ключову процентну ставку монетарної політики, Національний банк впливає на короткострокові процентні ставки на міжбанківському грошово-кредитному ринку, які, в свою чергу, транслуються в зміни процентних ставок за іншими фінансовими активами (зокрема, державними цінними паперами) та зміни процентних ставок банків за кредитами та депозитами. Ці ставки мають безпосередній вплив на рішення домогосподарств і підприємств щодо споживання та інвестицій, а отже і на інфляцію.

В умовах структурного профіциту ліквідності, який спостерігається в банківській системі України, основними операціями монетарної політики є також операції з розміщення депозитних сертифікатів Національного банку на двотижневий строк. Депозитний сертифікат Національного банку – це борговий

цінний папір в бездокументарній формі, який свідчить про розміщення в Національному банку коштів банків та їх право на отримання внесеної суми і процентів після закінчення встановленого строку. Такі операції мають на меті вилучення (зменшення) ліквідності банківської системи. Національний банк здійснює розміщення депозитних сертифікатів шляхом проведення тендерів. У разі потреби Національний банк може проводити позачергові тендери з розміщення депозитних сертифікатів, а також приймати рішення про дострокове їх погашення, про що інформує банки. У разі, якщо структурна позиція банківської системи зміниться на дефіцит, основним інструментом Національного банку стануть операції з надання ліквідності. А отже, за обліковою ставкою проводитимуться операції з рефінансування.

Оперативне підтримання Національним банком ліквідності банків здійснюється шляхом надання кредитів овернайт (на термін до наступного робочого дня) або оперативне вилучення Національним банком ліквідності банків шляхом розміщення депозитних сертифікатів овернайт. Процентні ставки за інструментами постійного доступу формують коридор процентних ставок овернайт на міжбанківському кредитному ринку. Можливість щоденного безперешкодного доступу до цих інструментів є запорукою результативності процентної політики центрального банку, яка полягає в тому, що ринкові процентні ставки знаходяться у межах визначеного коридору.

Іншими інструментами НБУ з монетарного регулювання є тендери з підтримання ліквідності, операції репо, операції з купівлі/продажу державних облігацій України, обов'язкові резерви, інтервенції на валютному ринку.

У таблиці 1 наведено аналіз показників та інструментів монетарної політики НБУ за 2015-2018 роки.

Проаналізувавши інструменти монетарної політики НБУ, можемо зробити висновок про те, що НБУ наразі проводить грошово-кредитну рестрикцію.

Таблиця 1

Аналіз показників монетарної політики НБУ

Показник(станом на останній день року)	2015 рік	Зміна 2016 до 2015	2016 рік	Зміна 2017 до 2016	2017 рік	Зміна 2018 До 2017	2018 рік
Облікова ставка НБУ, %	22	-8	14	+0,5	14,5	+3,5	18
Середньозважена ставка за всіма інструментами, %	22,1	-6,1	16	+0,4	16,1	+3,9	20
Нормативи обов'язкового резервування, %							
- за строковими депозитами	3		3	-	3		3
-за коштами на поточних рахунках	6,5	-	6,5		6,5	-	6,5
Офіційний курс (за 100):							
грн./долл.	2400,07	+319,02	2719,09	+87,63	2806,72	-31,17	2775,55
грн./євро	2622,31	+219,95	2842,26	+507,28	3349,54	-177,36	3172,18
Грошова база (млрд.грн.)	336	+45,58	381,58	+17,48	399,06	+36,74	435,8
Зміна грошової бази у річному обчисленні, %	0,8		13,6		4,6		9,2
ІСЦ	43,3	-31	12,4	+1,3	13,7	-3,9	9,8

*(розраховано автором за даними 3)

У 2018 році споживча інфляція сповільнилася до 9.8% (з 13.7% у 2017 році) – найнижчого рівня за підсумками року за останні п'ять років. Розворот тренду зростання інфляції, який спостерігався в 2017 році, є результатом насамперед жорсткої монетарної політики. Національного банку. З жовтня 2017 року Національний банк шість разів підвищував облікову ставку – загалом на 5.5 в. п. до нинішніх 18% річних.

Прогноз інфляції на 2019 рік– 6,3% на кінець року. Зниження споживчої інфляції до верхньої межі цільового діапазону 5% ± 1 в.п. очікується на початку 2020 року, а наприкінці року вона досягне цільового рівня 5%, що задекларовано при прийнятті стратегії інфляційного таргетування.

Список використаних джерел

1. Основні засади грошово-кредитної політики на 2019 рік та середньострокову перспективу <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=77912166>
2. Стратегія монетарної політики Національного банку України <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=76958856>
3. Інфляційний звіт НБУ <https://bank.gov.ua/doccatalog/document?id=43401297>
4. Дані офіційного сайту НБУ <https://bank.gov.ua>

Хацер Максим Володимирович,
*кандидат економічних наук, доцент, доцент
кафедри фінансів, банківської справи та
страхування Інженерного інституту
Запорізького національного університету,
м. Запоріжжя (Україна)*

КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ ВСТАНОВЛЕННЯ СТРАТЕГІЧНИХ ВЕКТОРІВ РОЗВИТКУ ЕКОНОМІЧНОЇ СИСТЕМИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПРИСКОРЕННЯ ПРОЦЕСІВ ЄВРОІНТЕГРАЦІЇ КРАЇНИ

Розвиток економіки країни у сучасних умовах функціонування глобальної економічної системи не можливий без розробки, встановлення та реалізації стратегічних векторів її розвитку. Важливим при цьому є уникнути або мінімізувати помилки у цьому процесі, оскільки вони призводять до значних втрат та знижують конкурентоспроможність національної економіки та її складових на світових ринках. Відзначаємо значні проблеми щодо розробки, встановлення та реалізації стратегічних векторів розвитку економічної системи в Україні з момент здобуття незалежності, що потребує їх локалізації та усунення.

Дослідження щодо різноманітних аспектів стратегічного розвитку економіки України здійснювали наступні вчені: М. Денисенко [1], В. Іванюта [2], Б. Тірусь [3], М. Скрипниченко [4], С. Єрохін [5] та інші.

Відзначаємо необхідність продовження наукових розвідок у цьому напрямі, оскільки сучасні умови функціонування глобальної економіки, процеси інтеграції країни в світове та європейське економічне співтовариство, трансформація національної економіки вимагають чіткого виявлення проблем та їх усунення в межах розробки, встановлення та реалізації стратегічних векторів розвитку економічної системи України.

Вважаємо доречним визначити такі основні завдання авторського дослідження: розробка історичної хронології встановлення стратегічних векторів розвитку національної економіки; локалізація сучасних проблем встановлення стратегічних векторів розвитку економічної системи України.

Україна з часів здобуття незалежності опинилась перед ключовою проблемою розвитку власною економіки – розробкою, встановленням і реалізацією стратегічних векторів її розвитку. Відзначаємо суттєву хаотичність їх розробки, що потребує наведення відповідної історичної хронології (рис. 1).

Рис. 1. Історична хронологія встановлення стратегічних векторів розвитку економіки України

Джерело: розроблено автором.

Згідно з наведеної хронології Україна у сучасних умовах орієнтована на сім стратегічних векторів розвитку власної економіки, кожний з яких має значну проблематику і несе у собі суттєві де стимулюючі впливи, а саме:

1. Антикризовий розвиток національної економіки, у більшості, несе в собі механізми стримування, що має негативний вплив на національних виробників і призводить їх банкрутства. Доречнішим тут був би вектор на поступове стимулювання розвитку економічної системи країни та відкриття нових суб'єктів господарювання.

2. Інтеграція до економічного простору Європейського Союзу несе у собі значний ризик, який був реалізований раніше відносно інтеграції з економіками країн, що входили до складу СРСР. Згідно даним Державної служби статистики України, на кінець 2018 року 43 % експорту країни було сконцентровано на країнах – членах ЄС [6], що робить державу критично залежною від розвитку та політики Євросоюзу.

3. Залучення іноземних інвестицій на фоні майже повного не бажання звернутись до внутрішнього ринку інвестиційних ресурсів, особливо стосовно інвестиційних ресурсів домашніх господарств робить країну критично залежною від кон'юнктури світового ринку та має негативний вплив на курс національної валюти і міжнародні валютні резерви держави.

4. Акцент на експорті продукції, з врахуванням низької конкурентоспроможності більшості вітчизняних підприємств і не бажання розвивати внутрішній ринок, ставить країну у значну залежність від розвитку світових ринків збуту продукції та робить її економіку максимально чутливою до кризових проявів у світовій економічній системі.

5. Стимулювання розвитку малого та середнього підприємництва призводить до намагання його розвивати у тих галузях промисловості, що переважно розвиваються на базі великих підприємств, а це, у свою чергу, має деструктивний вплив на економіку України.

6. Підвищена увага до альтернативної енергетики несе у собі ризики підвищення її вартості та проблематику отримання необхідних обсягів енергетичних ресурсів. Україна повторює проблеми країн Східної та Центральної Європи, які на сьогодні мають значні проблеми у розвитку альтернативної енергетики.

7. Розвиток агропромислового комплексу та пов'язаних з ним секторів економіки робить економіку країни моно орієнтованою та несе у собі загрозу руйнації інших сфер економічної системи країни. У першу чергу сфери послуг, яка є ключовою у сучасних умовах трансформації економік провідних країн світу.

Виходячи з наведеного зазначаємо, що Україна потребує трансформації процесів розробки, встановлення та реалізації стратегічних векторів розвитку її економіки.

Список використаних джерел:

1. Денисенко М.П. Стратегія розвитку економіки України: інвестиційно – інноваційний аспект/ М.П. Денисенко // Електронний журнал «Ефективна економіка». – 2013. – № 1. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=1915>.
2. Іванюта В.Ф. Стратегія економічного розвитку національної економіки / В.Ф. Іванюта //Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі. Серія: Економічні науки. – 2016. – №. 2. – С. 122-128.
3. Тірусь Б.Ю. Стратегічні напрями модернізації економіки на державному рівні/ Б.Ю. Тірусь //Актуальні проблеми державного управління. – 2014. – №. 2. – С. 80-88.
4. Моделі ендогенного зростання економіки України : монографія / за ред. М. І. Скрипниченко. – Київ : Ін-т економіки та прогнозування, 2007 – 576 с.
5. Єрохін С.А. Структурна трансформація національної економіки (теоретико-методологічний аспект) / С. А. Єрохін. – Київ : Світ знань, 2002. – 528 с.
6. Географічна структура зовнішньої торгівлі товарами. Державної служби статистики України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

Хацер Максим Володимирович,
*кандидат економічних наук, доцент, доцент
кафедри фінансів, банківської справи та
страхування Інженерного інституту
Запорізького національного університету,
м. Запоріжжя (Україна)*

Лиходід Юлія Анатоліївна,
*магістр кафедри фінансів, банківської справи та
страхування Інженерного інституту
Запорізького національного університету,
м. Запоріжжя (Україна)*

КЛЮЧОВІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ АГРОПРОМИСЛОВОГО КОМПЛЕКСУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ПОСТКРИЗОВОГО РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ

Агропромисловий комплекс в умовах кризових проявів в економіці країни та після кризового її відновлення набуває ключового значення для України. Так, якщо у 2007 році частка агропромисловості у ВВП держави складала 4,7 %, то вже у 2018 році її значення збільшилось до 13,6 % ВВП [1; 2]. Частка аграрної продукції у загальному експорті країни збільшилась на 27 % і досягла у 2018 році 39 %, а позитивне сальдо зовнішньої торгівлі цією продукцією збільшилось з 2136 млн. дол. США у 2007 році до 13562 млн. дол. США у 2018 році [3]. У той же час необхідно відмітити, що наявні проблеми заважають у повній мірі реалізувати потенціал розвитку аграрної сфери України. Наведене потребує ідентифікації таких проблем з метою розробки комплексу заходів щодо їх усунення у короткостроковому та довгостроковому періодах.

Відзначаємо, що проблематика розвитку аграрного сектору економіки України була у фокусі досліджень наступних закордонних і вітчизняних науковців: А. Дунай [4], А. Кімхі и З. Лермана [5], Л. Калачевської [6], К. Бондаревської [7] та інші.

Не зважаючи на досить високу деталізацію проблем розвитку аграрного комплексу України у наведених та інших наукових розробках, наголошуємо на

необхідності продовження досліджень у цьому напрямку через високу динаміку змін аграрної сфери держави.

У цьому контексті вважаємо, що до ключових проблем розвитку агропромислового комплексу України в умовах посткризового розвитку національної економіки слід віднести такі:

1. Відсутність ринку земель сільськогосподарського призначення, що функціонує на основі ринкових принципів. Наведе заважає приходу ефективних власників у аграрну сферу країни.

2. Висока частка земель сільськогосподарського призначення, що обробляються орендарями. Така ситуація призводить до збільшення темпів екстенсивного виробництва аграрної продукції в Україні та збільшення розораності земель і їх збідніння та ерозії.

3. Низька ефективність та результативність державної підтримки аграрного виробництва в країні, оскільки державні інститути для здійснення такої підтримки переважно використовують прямі інструменти з «жовтої скриньки» (згідно класифікації COT) при наявності галузевої моделі стимулювання аграрної сфери економіки України.

4. Висока залежність від транснаціональних та великих закордонних аграрних корпорацій, особливо, що стосується сфери рослинництва та експортних поставок зернових і соняшникової олії.

5. Дискримінація малих фермерських господарств великими аграрними підприємствами та агрохолдингами.

6. Наявність значної частки тіньового ринку у аграрній сфері економіці країни, особливо щодо функціонування підприємств малого та середнього аграрного бізнесу.

7. Низька диверсифікація аграрного виробництва та експорту аграрної продукції у бік рослинництва, при критичному розвитку тваринництва (окрім виробництва курятини).

8. Зростання кількості рейдерських захоплень врожаю та земель аграрних виробників, особливо малих і середніх.

9. Недостатній рівень інформаційної та консультаційної підтримки підприємств аграрної сфери економіки.

10. Низька інноваційна активність щодо розробки, купівлі, впровадження інновацій вітчизняними виробниками аграрної продукції.

11. Недостатній рівень кредитної підтримки та страхового супроводу підприємств аграрної сфери економіки.

12. Низька інвестиційна активність домашніх господарств країни щодо розвитку аграрного сектору економіки.

Таким чином наголошуємо на наявності значної сукупності ключових проблем розвитку агропромислового комплексу України в умовах посткризового розвитку національної економіки, що потребує розробки та запровадження комплексу заходів їх вирішення.

Список використаних джерел:

1. GDP, current prices, World Economic Outlook, The International Monetary Fund, 2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.imf.org/external/datamapper/NGDPD@WEO/OEMDC/ADVEC/WEOWORLD>.
2. Валовий внутрішній продукт у фактичних цінах. Державна служба статистики України. 2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
3. Товарна структура зовнішньої торгівлі. Державна служба статистики України. 2019. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.
4. Dunay A. Challenges for the Agricultural Sector in Central and Eastern Europe/ A. Dunay. – Budapest: Agroinform Publishing House, 2014. – 264 p.
5. Kimhi A., Lerman Z. Agricultural Transition in Post-Soviet Europe and Central Asia after 25 Years /A. Kimhi, Z. Lerman. IAMO, 2015. – 332 p.
6. Калачевська Л.І. Особливості державної підтримки розвитку сільських територій: закордонна та національна практика/ Л.І. Калачевська // Причорноморські економічні студії. – 2018. – Вип. 28(1). – С. 73-78.
7. Бондаревська К.В. Тенденції розвитку аграрного сектору економіки України/ К.В. Бондаревська // Економіка АПК. – 2014. – №. 11. – С. 36-42.

Хорошун Артем Вадимович,
*магістрант кафедри фінансів, банківської
справи та страхування Інженерного інституту
Запорізького національного університету,
м. Запоріжжя (Україна)*

Науковий керівник
Яришко Олена Володимирівна,
*кандидат економічних наук, доцент, доцент
кафедри фінансів, банківської справи та
страхування Інженерного інституту
Запорізького національного університету,
м. Запоріжжя (Україна)*

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ УПРАВЛІННЯ ФІНАНСОВО–ЕКОНОМІЧНИМ СТАНОМ ПІДПРИЄМСТВА

Однією із головних цілей системи управління підприємств є необхідність формування стійкого фінансово–економічного стану. Для забезпечення стійкого фінансово–економічного стану, а також подальшого розвитку підприємства, потрібно в першу чергу використовувати власні резерви підприємств.

Серед науковців, які приділяли значну увагу дослідженню фінансово-економічного стану підприємства – І. Бланк, А. Ковальов, Л. Лахтіонова, В. Подольська, Г. Савицька, В. Савчук, О. Стоянова, А. Шеремет та ін.

В діяльності підприємства дуже часто використовують таке поняття як «стан підприємства», причому часто цим словосполученням підкреслюють негативні тенденції в роботі підприємства, коли мова йде про нестабільний або критичний стан підприємства. Взагалі, поняття «стан» вперше використовується філософами стародавнього світу. І. Кант під «станом» розуміє конкретні форми прояву буття субстанції (об'єкту). Г. Гегель визначає поняття «стан» як категорію якості, кількості та міри [1]. Сучасна енциклопедія дає наступне визначення цьому поняттю: «стан – це абстрактний термін, що означає безліч стабільних значень змінних параметрів об'єкту. Стан характеризується тим, що описує змінні властивості об'єкту. Стан стабільний до

тих пір, поки над об'єктом не буде виконано дію; якщо над об'єктом буде виконано деяку дію, його стан може змінитися» [1].

Фінансово-економічний стан – одна з найважливіших характеристик діяльності підприємства. Він залежить від результатів операційної, фінансової, та і в певній мірі, від інвестиційної діяльності підприємства.

Необхідність визначення тенденцій розвитку фінансово-економічного стану виникає за умов ринкової економіки, самофінансування підприємства.

Потрібно зауважити, що в наукових працях і навчально-методичних розробках поняття «економічний стан підприємства» ототожнюється з поняттям «фінансовий стан підприємства», що не зовсім правильно з кількох причин. По-перше, відбувається підміна поняття «економічний стан підприємства» (ЕСП) на термін «фінансовий стан підприємства» (ФСП). По-друге, поняття «економічний стан підприємства» за своїм змістом більш широке, ніж поняття «фінансовий стан підприємства». Загальновідомо, що є: економічна діяльність підприємства і її складова – фінансова діяльність підприємства; економічний аналіз і його складова – фінансовий аналіз; економічна безпека підприємства і її складова – фінансова безпека підприємства; система економічних показників, частиною яких є і фінансові показники, тощо [2].

Фінансово–економічний стан підприємства – це комплексне поняття, яке є результатом взаємодії всіх елементів системи фінансово–економічних відносин підприємства, визначається сукупністю виробничо–господарських факторів і характеризується системою показників, які відображають наявність, розміщення і використання фінансових ресурсів [3].

Таблиця 1.

Тлумачення поняття «фінансово–економічний стан»

Автор	Визначення
1	2
Л.В. Пельтек [4,с.10]	Результат виробничо–господарської діяльності підприємства, що характеризується системою показників, що відбивають наявність, розміщення, використання фінансових ресурсів підприємства і ефективність господарської діяльності

Продовження табл.1

1	2
М. Я.Дем'яненко [5]	Комплексне поняття, що відображає якісну сторону виробничої та фінансової діяльності і є результатом реалізації всіх елементів зовнішніх і внутрішніх фінансових відносин підприємства.
Л. А. Тижненко [6]	Результат фінансово – господарської діяльності.
Г. Б. Поляк [6]	Характеризується сукупністю показників, що відображають процес формування та використання фінансових засобів організації.
А.Б. Борисов [7,с.45]	Рівень забезпечення економічного суб'єкта коштами для здійснення господарської діяльності, підтримки нормального режиму роботи й своєчасного проведення розрахунків

Проаналізовані трактування свідчать, що переважна більшість науковців на перший план висуває таку характеристику фінансового – економічного стану, як сукупність (система) показників.

Оцінка фінансово-економічного стану підприємства, як складова управління фінансово-економічним станом, має дуже велике значення, так як кожен власник підприємства повинен бачити потенційні можливості для збільшення чистого прибутку підприємства. Ці можливості можна виявити тільки якщо своєчасно і, головне, об'єктивно проаналізувати фінансово-економічний стан підприємства.

Метою оцінки фінансово-економічного стану підприємства є пошук резервів підвищення рентабельності підприємства, зміцнення комерційного розрахунку підприємства як основи стабільної роботи підприємства і виконання ним зобов'язань перед банками, контрагентами, бюджетом.

В процесі аналізу фінансово-економічного стану, оцінка фінансово-економічного стану підприємства передбачає певну послідовність виконання аналітичної роботи. При проведенні аналізу діяльності підприємства виділяються наступні етапи [8]:

- уточнення об'єктів, мети і задач аналізу, складання планів аналітичної роботи;
- розробка системи синтетичних і аналітичних показників, за допомогою яких характеризується об'єкт аналізу;
- збір і підготовка до аналізу необхідної інформації (перевіряється її точність, приводиться до порівняльного виду і т. д.
- порівняння фактичних результатів господарювання з показниками плану звітної року, фактичними даними минулих років, з досягненнями провідних підприємств, галузі в цілому і т. д.;
- факторний аналіз: виділяють фактори і визначають їх вплив на результат
- виявлення невикористаних і перспективних резервів підвищення ефективності виробництва;
- оцінка результатів господарювання з урахуванням дії різних факторів і виявлених невикористаних резервів, розробка заходів щодо їх використання.

Огляд науково-практичної літератури виявив різні методологічні підходи до оцінки фінансово-економічного стану підприємства.

До методів сучасної діагностики фінансово-економічного стану суб'єктів господарської діяльності відносяться: нечітко-множинний метод та метод економічних нормалей, діагностичний бенчмаркінг (Benchmarking), стратегічний дью-ділідженс (Due Diligence),.

Переваги застосування цих сучасних методів діагностики полягають у можливості взаємного доповнення окремих, притаманних бізнесу, якісних характеристик внутрішнього і зовнішнього оточення підприємства та розрахунків кількісних показових критеріїв підприємницької діяльності [9].

Українські компанії повільно, але все ж таки впроваджують сучасні методи діагностики фінансово-економічного стану підприємств, що сприяє ефективному управлінню фінансово-економічним станом підприємства.

Список використаних джерел:

1. Даніч В.М. Сутність поняття «стан підприємства»/В.М. Даніч, Н.О. Пархоменко [Електронний ресурс]: Режим доступу –

http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/16308/1/159_Dan%D1%96ch_282_283_Modern_Problems.pdf

2. Біла О. Г. Фінанси підприємств : навчал. посібник / О. Г. Біла. – Львів : Магнолія, 2008. – 384 с.
3. Подольська В.О. Фінансовий аналіз : навч. посібн. / В.О. Подольська, О.В. Яриш. – К. : Вид-во ЦНЛ, 2007. – 488 с.
4. Пельтек Л.В. Удосконалення управління фінансово-економічним станом підприємств харчової промисловості: Автореф. дис... канд. екон. наук: 08.06.01 / Л.В. Пельтек ; Нац. ун-т харч. технологій. — К., 2003. — 20 с
5. Турило А. М. Методологічні підходи до оцінки фінансової діяльності підприємства / А. М. Турило // Фінанси України. – 2008. – № 3. – С.100–104.
6. Москаленко В.П. Комплексна оцінка фінансового стану підприємства як основа для діагностики його банкрутства / В.П. Москаленко // Актуальні проблеми економіки : наук.економ. журнал. – 2006. – № 6. – С. 180–191.
7. Бужко М. П. Управління виробництвом : навчал.посібник / М. П Бужко , Д. І. Котельников, М. І. Мурашко. – К. : Знання України, 2007. – 296 с.
8. Азарова А. О. Підходи до формалізації механізму оцінки фінансового стану підприємства / А. О. Азарова, О. В. Рузанова // Фінанси України. – 2007. – № 12. – С.121–130.
9. Коренева А. Б. Критичний аналіз класичного підходу до оцінки фінансового стану підприємства / А. Б. Коренева // Вісник економіки транспорту і промисловості. – 2010. – №29. – С.104–107.

Шапуров Олександр Олександрович,
*к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів,
банківської справи та страхування Інженерний
інститут ЗНУ,
м. Запоріжжя, Україна*

ПУБЛІЧНЕ ІНЕСТУВАННЯ СУЧАСНОЇ ЕКОНОМІКИ: КРАУДФАНДИНГ ТА ЙОГО ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ

Економіка сучасності стрімко розвивається розширюючи для нас все нові горизонти господарювання. Сучасний розвиток суспільства характеризується двома основними особливостями: стрімким розвитком інформаційних технологій та зростаючою швидкістю розповсюдження сучасних ідей та інновацій.

Кожен розвиток та розповсюдження ідей підкріплюються відповідними фінансовими ресурсами. З кожним роком такі види фінансування як: емісія цінних паперів, державні позики та банківські кредити перетворюються на «динозаврів» сучасної інформаційної економіки. На перший план виходить масове (публічне) фінансування у різних формах прояву.

Теоретичні аспекти краудсорсингу, краудфандингу, краудінвестингу розглядається у роботах вітчизняних та зарубіжних вчених: А. Счвієнбачера, Б. Ларралде, Г. Азаренкової, Д. Бредхема, Д. Хауи, Дж. Янга, Е. Молліка, І. Косулі, І. Хемера, М. Бота, Н. Меджибовської, П. Беллефламме, Р. Наїлза.

Систематизувати та узагальнити основний потенціал використання публічного інвестування в Україні та світі. Визначити основні передумови виникнення та недоліки функціонування публічного інвестування.

Однією з перших категорій публічного інвестування виникла категорія «краутсорсинг». Краудсорсинг походить від англійського «crowdsourcing»: crowd – «натовп» та sourcing – «пошук, залучення ресурсів».

На нашу думку краудсорсинг – це залучення вільних фінансових ресурсів на публічній основі, які направлені на вирішення інноваційних завдань розвитку економіки та суспільства в цілому.

Основна, найбільш поширена форма краудсорсинга – це краудфандинг.

Щодо краудфандингу - то це лише один із форм краудсорсингу. Залежно від типу завдання, що потрібно вирішити, окрім краудфандингу виокремлюють ще такі напрямки краудсорсингу, як створення продукту (контента), голосування, пошук рішення, пошук людей, збір інформації, збір думок та тестування [2, с.268].

Краудфандинг – це залучення фінансових ресурсів від великої кількості людей (від англ. «crowdfunding»: crowd – натовп та funding – фінансування) з метою реалізації продукту або послуги.

Основними передумовами виникнення ринку краудфандингу є:

- 1) дефіцит фінансових ресурсів, який виник у результаті високих процентних ставок мікрокредитування;
- 2) низька дохідність традиційних фінансових інструментів;
- 3) низька активність небанківських установ на фінансовому ринку;
- 4) Ускладнений доступ до фінансових ресурсів середнього та малого бізнесу.

В результаті існуючих вищеперелічених факторів в Україні з 2012р. незначними темпами починає розвиватися ринок краудфандингу. Серед українських краудфандингових платформ можна виділити: «Спільнокошт», «Na_Starte», «Komubook», «Моє місто», «GoFundEd».

Серед українських платформ тільки «Спільнокошт» включає категорію «економіка» (хоча в ній вказано до сить сумнівні за належністю до цієї категорії проекти).

Українська платформа «Na_Starte» обмежує свою діяльність тільки соціальними проектами. В Україні також існують нішові платформи: «Komubook» – платформа збирання коштів для книжкових публікацій; «Моє місто» – єдина платформа, на якій проекти, що системно поліпшують Одесу, дістають реальний шанс бути втіленими в життя; «GoFundEd» – платформа збирання коштів на освітні проекти [3, с.25].

Також необхідно виділити основні українські проекти, що зібрали кошти за допомогою краудфандингу – майданчиків: Petcube - гаджет для дистанційного спостереження за домашніми тваринами (зібрано \$251 тис.); Lametric – універсальний годинник, що окрім часу показує іншу корисну інформацію з Інтернету (зібрано \$258 тис.); iBlazr – спалах для смартфонів (зібрано \$56 тис.); FORCEemotion - розумний браслет, що відслідковує фізичний стан; Phonster – кобура для телефону; KrakenFix - кріплення для лиж, сноубордів або лонгбордів, що дозволяють зручно носити їх на плечах (зібрано \$10 тис.); GreenNanny – пристрій, що забезпечує індивідуальний полив рослин; Planexta – розумний браслет, що відслідковує емоційний стан; GearEye - система пошуку загублених речей.

Найбільш поширені та розвинуті послуги краудфандингу має США, Німеччина, Нідерланди та Франція.

Лідуючі позиції за послугами краудфандингу займає США. Першими платформами спільного фінансування є: ArtistShare, EquityNet, IndieGoGo,

Kickstarter. На даний час кількість краудфандингових платформ в США складає більш ніж 170000.

Щодо країн ЄС, то Франція є однією з перших, де створено краудфандингові платформи. Сьогодні у Франції нараховують близько 140 платформ і вона займає третє місце у світі за кількістю активних краудфандингових платформ та перше в Європі за обсягами коштів, акумульованих завдяки краудфандингу. Найбільш відомі краудфандингові платформи Франції: Kisskissbankbank, Lymo.fr, Wiseed.fr, Smartangels.fr, Anaxago.com, Participeer.com [1, с.93].

Краудфандингова діяльність в Німеччині динамічно розвивається. Єдиною перешкодою на шляху розвитку краудфандингу в Німеччині стала наявність нормативних актів, що обмежують сферу застосування даної моделі фінансування. Краудфандинговим платформам дозволений обсяг операцій повинен не перевищувати 100 тис €. Найбільш успішними платформами краудфандингового ринку стали такі: Seedmatch, Companisto, Innvestment.

Публічне інвестування починає з кожним роком займати все більший сегмент на ринку інвестиційних послуг. З кожним роком зростає відсоток інновацій, які реалізовано за рахунок публічного інвестування [4, с.412].

Але багато питань та механізми забезпечення функціонування публічного фінансування залишаються невирішеними: відсутня нормативно – правова база, яка регламентує публічне фінансування; ухилення інвестиційних коштів від податкового регулювання; неясність прав власності на інновації; відсутність обов’язкової звітності та бухгалтерського обліку; необхідність в експертній оцінці проектів.

Список використаних джерел.

1. Азаренкова Г. Анализ особенностей краудфандинга как способа привлечения средств в финансовый проект начинающих предпринимателей / Г. М. Азаренкова, Н. С. Мельникова, В. В. Огородник // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. - 2017. - Вип. 1. - С. 91-96.

2. Косуля І. Ю. Краудсорсинг та краудфандинг: нові поняття чи нові феномени? / І. Ю. Косуля // Методологія, теорія та практика соціологічного аналізу сучасного суспільства. - 2014. - Вип. 20. - С. 267-271.

3. Меджибовська С. Краудфандинг для малого бізнесу: міф чи реальність? / Н. С. Меджибовська / Економіка України. - 2016. - № 10. - С. 20-34.

4. Фещур Р. В. Стан і перспективи розвитку краудфандингової діяльності / Р. В. Фещур, О. Є. Кузьмін, О. С. Скибінський, О. З. Уголькова // Фінансово-кредитна діяльність: проблеми теорії та практики. - 2017. - Вип. 2. - С. 414-423.

Щетиніна Ганна Андріївна,

магістрант кафедри фінансів, банківської справи та страхування Інженерного інституту ЗНУ,

м. Запоріжжя (Україна)

Науковий керівник

Фатюха Вікторія Володимирівна,

кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Інженерного інституту Запорізького Національного Університету, м. Запоріжжя (Україна)

ОСОБЛИВОСТІ УПРАВЛІННЯ ЛІКВІДНІСТЮ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ В УМОВАХ НЕСТАБІЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА

Однією з умов ефективної роботи банку є забезпечення високого рівня надійності та мінімального ризику здійснюваних операцій, у основі чого лежить ліквідність банківської установи, її здатність безперервно виконувати свої зобов'язання перед клієнтами. Специфікою комерційних банків є те, що вони використовують залучені кошти, які належать іншим суб'єктам ринку. Коли виникають проблеми з ліквідністю у банківському секторі, НБУ використовує власні інструменти, щоб стабілізувати ситуацію. Це звичайно приносить свої результати, але банку потрібно самостійно здійснювати стратегічне планування й управління ліквідністю на основі всебічного аналізу всіх факторів, які можуть впливати на можливість банку виконувати свої зобов'язання. Сучасні кризові тенденції розвитку банків, що характеризуються суттєвими змінами в умовах їх діяльності, такі як: загострення конкуренції, зниження рентабельності традиційних банківських операцій, збільшення у

структурі послуг частки небанківських продуктів, погіршення якості активів, обумовлюють необхідність перегляду чинних підходів до нагляду за ліквідністю банківських установ та управління нею.

Ефективне управління ліквідністю банківської установи має бути спрямоване на посилення її фінансової стійкості та надійності в процесі подолання негативних наслідків фінансово-економічної кризи, а також на обґрунтовану оптимізацію цільового співвідношення «ліквідність-дохідність». Необхідність останньої, як відомо, пояснюється існуванням зворотної залежності між підтриманням високого рівня ліквідності та доходності активів банку, оскільки підвищення рівня ліквідності спричиняє падіння доходності активів.

Управління ліквідністю банку – це складний багатофакторний процес, що передбачає не тільки мінімізацію ризику ліквідності, але виконання основної мети діяльності, а саме отримання прибутку.

Метою статті є подальший розвиток науково-методичних засад забезпечення ліквідності банку в умовах нестабільної економіки. Поставлена мета передбачає вирішення таких наукових задач:

- дослідити економічну сутність поняття «ліквідність банку»;
- визначити особливості управління ліквідністю банку на мікрорівні в умовах нестабільної економіки;
- дослідити методи державного регулювання ліквідності банків як одного з найважливіших чинників, що впливають на ліквідність банків.

Дослідивши економічну сутність ліквідності комерційного банку ми визначили, що термін «ліквідність» походить від латинського *liquidus*, що в перекладі означає рідкий, текучий, тобто ліквідність характеризується легкістю реалізації, продажу, перетворення матеріальних цінностей та інших актив у грошові кошти. Тобто ліквідність — одна з узагальнюючих якісних характеристик діяльності банку. У сучасних економічних умовах банківську ліквідність можна розглядати як багаторівневу систему категорій, яка об'єднує

поняття: - ліквідність банківської системи, ліквідність банку, ліквідність балансу банку (ліквідність активів, ліквідність пасивів). Ліквідність банку – це його здатність своєчасно виконувати свої зобов'язання. Інакше кажучи, суми його грошових коштів, які можна швидко мобілізувати з інших джерел, дають змогу вчасно виконувати зобов'язання, відображені в пасиві балансу. Правильна оцінка ліквідності та ефективне управління нею є однією з найважливіших передумов успішної діяльності банку.

Управління ліквідністю банку – один із ключових елементів менеджменту банку. Це, в свою чергу, вимагає розроблення ефективних інструментів для її управління, які б дозволяли відслідковувати і нівелювати вплив на рівень ліквідності як зовнішніх, так і внутрішніх факторів. Цільова функція управління ліквідністю банку полягає у максимізації прибутку при обов'язковому дотриманні встановлюваних регулятором і обумовлених самим банком економічних нормативів. Серед методів, які використовуються при оцінці ліквідності, виділяють методи внутрішньої та зовнішньої оцінки ліквідності. До методів внутрішньої оцінки ліквідності належать: коефіцієнтний аналіз ліквідності балансу та аналіз грошових потоків (як різновид – оцінка величини чистого вибуття зобов'язань банку). До методів зовнішньої оцінки ліквідності належать: оцінка зміни характеристики платоспроможності банку та оцінка величини чистого вибуття зобов'язань банку. Оцінка ліквідності банку на основі коефіцієнтів є найбільш доступною і поширеною. Суть цього методу полягає в розрахунку низки коефіцієнтів, що характеризують ліквідність балансу, стабільність зобов'язань банку і потреби банку в додаткових ліквідних коштах.

Управління ліквідністю банківської системи є також одним із пріоритетних завдань центральних банків. Це пов'язано з тим негативним впливом, який здійснює як недостатня, так і надлишкова ліквідність, як на рівні окремого банку, так і на рівні усієї банківської системи. Тому підтримання оптимального рівня вільної банківської ліквідності є важливою передумовою

розвитку та стійкості банківської системи, стабільності національної грошової одиниці та зниження інфляційних процесів в країні. Економічні нормативи є забезпечувальним інструментом центрального банку: їх дотримання забезпечує певний мінімально необхідний рівень ліквідності кожного окремого банку в банківській системі країни. Проте через статичність та ретроспективність показників нормативів вони не можуть бути точними і єдиними індикаторами ліквідності банків, а їх дотримання є необхідною, але недостатньою умовою забезпечення ефективного управління банківською ліквідністю. Тому НБУ забезпечує регулювання банківської системи на макрорівні.

Регулювання ліквідності банківської системи має важливе значення в досягненні операційних цілей грошово-кредитної політики, зокрема – в утриманні короткострокових ставок міжбанківського ринку в межах, близьких до ключової процентної ставки Національного банку України – облікової ставки.

Найдавнішим із головних інструментів регулювання ліквідності банку є обов'язкові резервні вимоги центрального банку. У вузькому значенні під обов'язковими резервами розуміють активи, які використовуються для забезпечення гарантованої ліквідності банків. Дія цього інструмента полягає у встановленні центральним банком нормативу резервування, в межах якого банки зобов'язані частину залучених коштів зберігати на рахунках в центральному банку.

Але окрім обов'язкових резервів НБУ має у своєму арсеналі широкий спектр інструментів. Розуміння основних чинників впливу на ліквідність банківської системи дає змогу кожному окремому учаснику ринку більш розважливо підходити до прогнозування та управління власною ліквідністю, мати об'єктивні орієнтири для планування своїх операцій на міжбанківському ринку та визначення оптимальних потреб для участі в регулюючих операціях, які проводить Національний банк України.

Список використаних джерел:

1. Стельмах, В. С. Ліквідність банку: окремі аспекти управління та світовий досвід регулювання та нагляду [Текст]: науково-аналітичні матеріали. Вип. 11 / В. С. Стельмах та ін. - К.: Центр наукових досліджень НБУ, 2008. - 220 с.
2. Фінансовий механізм управління ліквідністю банку [Текст]: монографія / [І. М. Бурденко, Є. Є. Дмитрієв, Ю. С. Ребрик, Ю. С. Серпенінова]; за заг. ред. Ю. С. Серпенінової. – Суми: Університетська книга, 2011. – 136 с.

Юрков Анатолій,

*аспірант 1-го року навчання
ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»,
м. Київ (Україна)*

Науковий керівник:

Дубініна Оксана Володимирівна,

*заступник директора з ННІПМ ДВНЗ «УМО» з
навчально-виховної роботи, канд. пед. наук,
доцент, м. Київ (Україна)*

**ФОРМУВАННЯ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ВІЙСЬКОВИХ
ПСИХОЛОГІВ ДО ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ОСОБОВОГО СКЛАДУ
ЗБРОЙНИХ СИЛ УКРАЇНИ**

Сьогодні професійна готовність майбутніх офіцерів є досить актуальною темою для проведення досліджень. В умовах проведення антитерористичної операції це питання є пріоритетним та не досить дослідженим, адже воно визначає: психологічний та психічний стани (позитивне ставлення до професії, мотиваційна налаштованість), наявність здібностей, якість особистості, процесуальна спрямованість особистості до певної діяльності, морально-вольові якості особистості, риси характеру, здатність до засвоєння, способи поведінки, практичне уміння і навички, внутрішньо особистісне утворення, розвиток професійно важливих пізнавальних процесів, прояви темпераменту, внутрішнє налаштування та пристосування особистості до успішних дій та ін. Все вище зазначене можливе за умов підготовки військових закладах вищої освіти. саме тому набуває актуальності проблема *формування готовності майбутніх військових психологів до психологічного забезпечення професійної діяльності особового складу збройних сил України.*

Аналіз наукової літератури з проблеми дослідження свідчить, що проблему готовності майбутніх фахівців до здійснення професійної діяльності досліджували А. Капська, А. Линенко, І. Пастирь, О. Ярошенко, О. Бойко; психологічну готовність розглядали: Т. Кабаченко, В. Авдєєв, В. Дорохіна, Л. Карамушка, О. Керницький, В. Моляко, О. Проскура; мотиваційну: Є. Томас; морально-психологічну: Л. Кондрашова, Г. Штельмах; професійну: О. Бикова, Д. Мазоха; професійно-педагогічну: С. Корищенко; готовність до ризику: В. Бодров, Є. Кір'янова. Не зважаючи на широкі спектри досліджень з даного напрямку потребує більш глибокого дослідження проблема формування професійної готовності майбутніх офіцерів запасу до службово-педагогічної діяльності, яку ми вбачаємо через розробку відповідної моделі та навчально-методичного забезпечення для ВЗВО.

Психологічна підготовка у Збройних Силах України здійснюється у відповідності до вимог наказу начальника Генерального штабу Головнокомандувача Збройних Сил України від 16.11.2012 № 240 «Про впровадження психологічної підготовки особового складу в навчальний процес підготовки органів управління та військ (сил)» з усіма категоріями військовослужбовців:

- в органах військового управління – під час проведення заходів оперативної підготовки (в ході навчань, тренувань);
- у військових частинах (підрозділах) – під час заходів бойової підготовки.

Система психологічної підготовки повинна базуватися на основних положеннях і досягненнях педагогіки і психології, на передовому досвіді роботи командирів усіх ступенів по вихованню військовослужбовців.

Удосконалення педагогічних аспектів психологічної підготовки військовослужбовців, пропонуємо починати з визначення ієрархії психологічних якостей офіцера як приклад для наслідування головні серед яких

займають: організованість, відповідальність, наполегливість, гідність, працездатність.

Таким чином, дане протиріччя вирішується в процесі службової і бойової діяльності і може служити педагогічною умовою психологічного виховання військовослужбовців.

Одним із важливих показників інтегральної якості психологічної готовності і стійкості воїна до впливу стрес-факторів сучасного бою є рівень психологічної підготовленості військовослужбовця при виконанні нормативів і спеціальних вправ. Виходячи з такого підходу, достовірний висновок про психологічну підготовленість військовослужбовців до діяльності в бойових умовах, у ситуаціях небезпеки можна зробити тільки за наслідками оцінки їх діяльності, що здійснюється ними при моделюванні різних чинників.

Оцінювання початкового рівня психологічної готовності і стійкості до ведення бойових дій необхідне для підготовки початкових даних. Вони, у свою чергу, потрібні для визначення дозування рівня психічних навантажень особового складу в процесі занять із бойової та гуманітарної підготовки.

Поняття психологічної готовності і стійкості включає безліч компонентів. Їх послідовна діагностика можлива, але дуже витратна за часом і посилює тільки фахівцю-психологу з високим рівнем підготовки.

Однак ефективність її оцінювання досягається формуванням експертної групи, які повинні мати базову психолого-педагогічну підготовленість. Окрім цього, нам необхідно знати не тільки індивідуальний рівень психологічної готовності і стійкості, але й рівень готовності підрозділу, а це не просто сума індивідуальних показників.

Для оцінювання психологічної готовності військовослужбовців під час навчально-бойової діяльності можна взяти показники із виконання контрольних завдань [4]. Отримані результати кожного військовослужбовця окремо і колективу в цілому зіставляються у різних ступенях наближення до умов бою за психологічним змістом. Необхідність порівняння з діяльністю в нормальних

умовах пояснюється можливістю віднесення помилок, що виникають через відсутність відповідних знань і навичок.

Контрольні завдання складаються спеціально для кожного контингенту військовослужбовців (за видами і родами військ) з урахуванням завдань, що вирішуються ними в бойовій обстановці.

Контрольні завдання повинні: відповідати вимогам керівних документів і програм бойової підготовки; зважати на специфіку професійної діяльності обстежуваних військовослужбовців і відповідати потрібному рівню підготовленості; урахувати особливості різних видів бою (наступ, оборона, марш, зустрічний бій тощо); охоплювати (за можливістю) всі об'єктивно вірогідні варіанти бойових ситуацій.

Отже, сприймаючи різноманітні зразки поведінки оточуючих у військовослужбовця виникає потреба в поліпшенні власних особистісних якостей, такий психологічний механізм впливу наслідування. Тільки вчинки і дії офіцера, на відміну від його слів, можуть дати чітке уявлення підлеглим про правила поведінки. Особливу цінність в офіцера представляє вимогливість, наполегливість, завзятість, цілісність характеру. Основним критерієм правильності дій є виконання поставленого завдання, збереження життя і здоров'я людей, збереження зброї і матеріальних цінностей.

Список використаної літератури:

1. Синявская Е. Психология войны в XX веке – исторический опыт России / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://fb2.booksgid.com/content59/eiena-senyavskaya-psihologiya-voyny-v-xx-veke/137.html>
2. Світова гібридна війна: український фронт./ монографія за ред. В. П. Горбуліна. – К.: НІСД, 2017. - 496 с.
3. Зимняя война глазами финнов. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://finland.fi/ru/zhizn-iobshhestvo/zimnyaya-voina-glazami-finov/>.
4. Військова педагогіка у професійній діяльності офіцера і сержанта : навчальний посібник. Книга 1. “Загальні основи педагогіки та військова дидактика” / [О. В. Бойко, Л. В. Коберський, В. М. Кожевников, А. М. Романишин, С. В. Скрипник] – Львів : АСВ, 2012. – 454 с.

Яришко Олена Володимирівна,
*кандидат економічних наук, доцент, доцент
кафедри фінансів, банківської справи та
страхування Інженерного інституту
Запорізького національного університету,
м. Запоріжжя (Україна)*

ЛІЗИНГ В УКРАЇНІ ТА ПОЛЬЩІ: ПЕРСПЕКТИВИ ТА ПРОБЛЕМИ

Ринкові умови господарювання потребують постійного розвитку технологічної бази, що відповідно вимагає пошук методів фінансування технічного оснащення та оновлення виробництва. Лізинг є одним із таких методів.

Теоретичні і практичні основи лізингу розглядали в своїх працях Н.Внукова, Т. Завора, В. Міщенко, С.Науменкова, В.Зайцев та інші.

Метою даного дослідження є аналіз стану лізингу в Україні та Польщі, визначення проблем ринку лізингових послуг та розгляд перспектив його розвитку.

Лізинг має глибоке історичне коріння. Про цей вид угод було відомо ще в древній державі Шумер. У Великій Британії у 1284 р. був прийнятий Закон Уельсу, що регулював відносини, схожі з лізинговими. У 30-ті роки Генрі Форд ефективно використовував оренду з метою розширення збуту своїх автомобілів, але «батьком» автомобільного лізингу вважається Золлі Френк. Комерційні банки США брали участь у лізингових операціях на початку 60-х років. У країнах континентальної Європи лізингові компанії почали формуватися у першій половині 60-х років XX ст.[1,с.87].

Фактично до 1997 р. термін «лізинг» офіційно був відсутній в Україні. У 1997 році в Україні було прийнято Закон «Про лізинг», але у 2003 році його замінено на Закон «Про фінансовий лізинг».

Початок лізингових операцій в Польщі приходить на 1990 -1991рр. Створення лізингових компаній почали розглядати як банки, так і приватний капітал. Стимулом для створення приватних лізингових компаній, так званих "

libero", було звільнення від сплати податку на прибуток до трьох років всіх компаній, в яких був іноземний капітал, тобто так звані "спільні підприємства", У 1990-1996 роках так званий іноземний капітал в лізинговому секторі, як правило, був з ресурсів приватного капіталу поляків, які живуть на Заході, володіючи польським, зміненим або подвійним громадянством.

Позитивним для розвитку лізингу в Польщі було доповнення Цивільного кодексу 2001 року визначенням «договір лізингу», що означало, що з цього моменту умова лізингу є офіційно закріпленою.

Згідно Податкового Кодексу України лізингова (орендна) операція - господарська операція (крім операцій з фрахтування (чартеру) морських суден та інших транспортних засобів) фізичної чи юридичної особи (орендодавця), що передбачає надання основних засобів у користування іншим фізичним чи юридичним особам (орендарям) за плату та на визначений строк. Лізингові (орендні) операції здійснюються у вигляді оперативного лізингу (оренди), фінансового лізингу (оренди), зворотного лізингу (оренди), оренди житла з викупом, оренди земельних ділянок та оренди будівель, у тому числі житлових приміщень[2].

Аналізуючи результати пошуку в Google, в Україні слово «лізинг» (як українською, так і російською мовами) майже ніколи не «запитувалося». У Польщі слово «лізинг» шукають значно рідше, ніж кредит, але частота запитів незрівнянно більша, ніж в Україні [3].

Ринок лізингу в Україні повільно відновлюється після різкого зменшення кількості лізингових угод на 42% у 2015 році. На початку 2017 року кількість нових укладених договорів збільшилася в 2,2 рази, а обсяг усіх договорів сягнув 12,8 млрд грн станом на 1 січня 2018 року[3].

Економічно-фінансова криза мала серйозні наслідки для лізингової галузі. За даними Українського об'єднання лізингодавців (УОЛ) у 2015 році ця галузь скоротилася на 42%. Чимало компаній зазнали серйозних збитків, і багато хто вирішив залишити український ринок. 2016 рік – це перший

позитивний рік після кризи. У IV кварталі 2016 року зростання становило 1,9% ВВП [3].

Станом на початок 2018 року в Україні 551 установа мала право на надання послуг з фінансового лізингу (зокрема 280 фінансових компаній, 88 банків та 183 юридичні особи, що не є фінансовими установами) [3].

В Польщі 20 компаній на кінець 2017р. здійснювали лізингову діяльність як єдиний вид діяльності, 45 здійснювали як пріоритетну і 30 як одну із видів діяльності[6].

Розглянемо структуру клієнтів лізингових фірм у Польщі за даними за 2017р. [5]

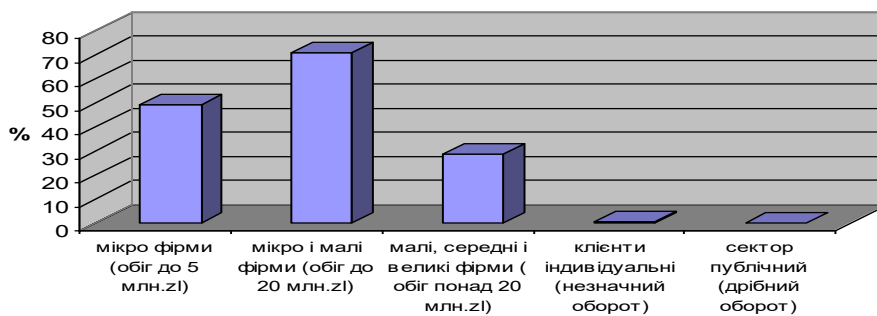

Рис. 1 Структура клієнтів лізингових фірм в Польщі у 2017р.

Таким чином, рис.1 дає змогу зробити висновок, що найбільшу питому вагу складають мікро- і малі фірми з обігом до 20 млн.зл, з яких 49% – це мікро фірми з обігом до 5 млн.зл.

Переважає більшість лізингоотримувачів на українському ринку – це юридичні особи (90%) і лише 10% – це фізичні особи. Приблизно 70% активних клієнтів лізингу – це МСП [3].

Процентні ставки у гривнях за лізинговими угодами становлять 25–30%, а з прив'язкою до курсу долара США в середньому становлять 10–12%. З точки зору строку дії лізингових договорів, більшість з них укладаються на період від 2-х до 5-ти років. Деякі державні компанії мають у своєму портфелі лізингові угоди зі строком дії 10 років[3].

Лізинг є дуже важливим способом фінансування для багатьох компаній у всьому світі. Частка лізингу особливо важлива для МСП. Він є актуальним джерелом фінансування для 48% МСП у ЄС. Серед компаній, які вважають лізинг важливим джерелом фінансування, є підприємства з Німеччини, Великої Британії та Польщі (третє місце в Європі з 60% компаній, які зазначають, що зацікавлені у використанні лізингу в майбутньому) [3].

Українські підприємства все ж не так часто використовують лізинг, як підприємства в інших країнах, і це пов'язано з відсутністю додаткових стимулів для розвитку такого виду фінансування як лізинг, що розглядається як альтернатива банківському кредиту. Так у випадку традиційного кредиту часто вимагатиметься забезпечення чи особисті гарантії. Практика оцінювання банківських кредитів не завжди дозволяє здійснювати фінансування потенційного позичальника, через це для деяких підприємств малого та середнього бізнесу лізинг є не лише найкращим, а і єдиним варіантом. Лізинг припускає стовідсоткове кредитування і може не вимагати негайного початку платежів.

На українському ринку лізингу основна частина припадає на фінансовий лізинг.

Станом на кінець 2017 року найбільшими лізингоотримувачами на українському ринку, були представники транспортної галузі та сільського господарства, обсяг діючих договорів з якими склав 7,22 млрд грн та 5,50 млрд грн відповідно. За договорами на суму близько 10 млрд грн. профінансовано інші галузі (будівництво, промислове обладнання, будівлі)[3].

Польські підприємства з кожним роком все частіше користуються лізинговими послугами. Як для малих, так і для середніх і великих підприємств найбільш важливим, перш за все, є більш проста і швидка процедура і можливість отримання предмету лізингу у більш короткий час. В той же час польські лізингові компанії надають пакети додаткових послуг з метою приваблення клієнтів.

Зростання лізингових послуг у 2017р в Польщі склало 15,7%. Найбільше фінансування в структурі предметів фінансування приходилося на легкові автомобілі, засоби доставки і вантажівки до 3,5 тонн – 45%, зростання фінансування на цю категорію склало 21,9%[5].

Аналіз польського ринку вказує, що лізинг транспорту в структурі портфелю лізингових послуг, як і в Україні, має домінуючий характер. В структурі портфелю лізингу транспорту найбільша частина приходить на особовий легковий транспорт, ця група становить більше половини вартості всіх транспортних засобів переданих в лізинг.

Аналогічна тенденція зростання у портфелях більшості лізингових компаній долі автомобілів, як домінуючого предмету фінансового лізингу, спостерігається, як було зазначено, і в Україні. Лізинг легкових автомобілів, безумовно, теж є найбільш розвинутою частиною українського ринку лізингу.

Між тим польський лізинговий ринок є більш активним ніж український.

Таким чином, лізинг є одним з найбільш ефективних фінансових інструментів, що надає підприємствам реальну можливість оновлювати свої основні фонди і відповідно підвищувати свою конкурентоспроможність, а досвід Польщі можливо використовувати в Україні у зв'язку з наявністю певних схожостей ринків.

Список використаних джерел:

1. Науменкова С.В. Ринок фінансових послуг: навч. посіб. / С.В. Науменкова, С.В. Міщенко. - К.: Знання, 2010. - 532с.
2. Податковий кодекс України [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17/print>
3. Лізингова галузь в Україні: тенденції та рекомендації до зростання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://uul.com.ua/wp-content/uploads/2018/10/Leasing_report_ukr_final_09202018.pdf.
4. Kodeks Cywilny [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://prawo.money.pl/kodeks/cywilny/tytul-xvii1-umowa-leasingu>
5. Wyniki branży leasingowej 2017r. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://docplayer.pl/71174635-Wyniki-branzy-leasingowej-2017r-konferencja-prasowa-zwiazku-polskiego-leasingu-r.html>
6. Działność przedsiębiorstw leasingowych w 2017 roku [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://stat.gov.pl>

Збірник матеріалів

II Міжнародний науково-практичний семінар

«Економічні, соціальні та інформаційні аспекти європейських інтеграційних процесів»

За авторською редакцією

II Міжнародний науково-практичний семінар «Економічні, соціальні та інформаційні аспекти європейських інтеграційних процесів»: Матеріали II Міжнародного науково-практичного семінару «Економічні, соціальні та інформаційні аспекти європейських інтеграційних процесів», 18-20 березня 2019 р. – К.: Навчально-науковий інститут менеджменту та психології ДВНЗ «Університет менеджменту освіти», 2019. – електрон. опт. диск. – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://umo.edu.ua/materiali-konferencij-nimp>

Підписано до руку 12.04.2019
Ум.друк.арк. 4,7
Електрон. опт. диск. Times New Roman.
Електроний ресурс

Навчально-науковий інститут менеджменту та психології
ДВНЗ «Університет менеджменту освіти»
04053, м. Київ, вул. Січових Стрільців 52-а, корп.1.
Тел.: (044) 484-01-98